

Univerzita Hradec Králové
Filozofická fakulta

Diplomová práce

Univerzita Hradec Králové
Filozofická fakulta
Katedra pomocných věd historických a archivnictví

**Historicko-geografický vývoj a změna krajiny obce Svítkova
u Pardubic a přilehlého okolí v období 19. – 20. století**

Diplomová práce

Autor: Bc. Jan Pačes

Sudijní program: B 7105 Historické vědy

Studijní obor: Archivnictví – moderní systémy v archivnictví

Vedoucí práce: Prof. PhDr. Eva Semotanová, DrSc.

Hradec Králové, 2016



Zadání diplomové práce

Autor: **Jan Pačes**

Studijní program: B7105 Historické vědy

Studijní obor: Archivnictví – moderní systémy v archivnictví

Název závěrečné práce: **Historicko-geografický vývoj a změna krajiny obce Svítkova u Pardubic a přilehlého okolí v období 19. – 20. století**

Název závěrečné práce AJ: **Historico-geographical development and change the landscape of the village Svítkov near Pardubice and surrounding area in the 19th – 20th centuries**

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Obsah: Tématem práce je vývoj obce Svítkova u Pardubic a změny krajiny v přilehlém okolí po stránce historicko-geografické. Tato práce se zaměří na analyzování období od 1. poloviny 19. století do období 2. poloviny 20. století a jeho vývoj v obci po stránce urbanizace, modernizace a industrializace, ve vztahu k oběma světovým válkám, k rozvoji veřejné infrastruktury a jejich nevratných změn na ráz krajiny a to vše podložené kartografickými podklady z 19. a 20. století. V práci bude využito metod historických věd s důrazem na statistickou a historickou statistiku, metod heuristiky a komparace jednotlivých analyzovaných období. Literatura: fond SOkA Pardubice; fond kartografických odkazů, Sčítací listy obyvatel, Hlášení o trvalém pobytu obyvatel, Pamětní knihy obce svítkovské a školy Habrmanové a památníků tělocvičné jednoty Sokol ve Svítkově; prameny osobní povahy, soudobý tisk a literatura celostátní a regionální provenience.

Garantující pracoviště: Katedra pomocných věd historických a archivnictví,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: Prof. PhDr. Eva Semotanová, DrSc.

Konzultant: xxx

Oponent: doc. Mgr. Petr Grulich, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 04. 09. 2015

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval (pod vedením vedoucí diplomové práce) samostatně a uvedl jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Pardubicích dne 20. 06. 2016

Podpis autora

Anotace

PAČES, Jan, *Historickogeografický vývoj a změna krajiny obce Svítkova u Pardubic a přilehlého okolí v období 19. – 20. století*. Hradec Králové, Filozofická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2016, 94 s., diplomová práce.

Cílem diplomové práce je vylíčit historicko-geografický vývoj obce Svítkova u Pardubic a to mimo jiné i ve vztahu k regionálním dějinám a především zdůraznit nevratné změny této obce a přilehlého okolí (v současné době městské části Pardubic) v období moderních dějin, tj. dějin 19. století (tzv. dlouhého století) a 20. století (tzv. krátkého století), s bližším zaměřením na období od 19. až 2. polovina 20. století. Časově se práce soustředí na období let počínaje rokem 1845 (důležitým mezníkem rozvoje obce a rozvoje města Pardubice ovlivněné vznikem státní železniční tratě), dále průběžně pokračovat a všimnout si nevratných změn v obci a v okolí po stránce stavební, hospodářské i v souvislosti s první regulací toku řeky Labe, dále změn v obci v období před, v průběhu a po světových konfliktech, které tvoří významné období v popisovaném tématu (především z důvodů leteckých náletů na Pardubice a jeho přilehlé okolí) a konče šedesátými léty 20. století (léty melioračních úprav a tzv. druhou regulací toku řeky Labe v roce 1960 v úseku Svítkova – Rosice nad Labem) s jeho vlivem na život obyvatel a na nevratné změny rázu krajiny a rokem 1964, rokem připojení obce k městu Pardubice.

Cílem této práce je po stručné rekapitulaci historie Svítkova a jeho dobové rozlohy z pohledu regionálních dějin, především analytickým způsobem co nejlépe zachytit následný historicko-geografický vývoj se zaměřením na rozvoj obce po stránce modernizace, industrializace a urbanizace a celkového života obyvatel ve vztahu k přirozenému procesu rozvoje infrastruktury a průmyslu v blízkém okolí obce Svítkova a jeho nevratných změn podchycené i mimo jiné kartografickými podklady, ale také v oblasti lokální „kriminality“ v návaznosti na migraci a vnější vlivy – události v životě obyvatel. Tato práce je tvořena na základě pramenů a edic moderních dějin, dále je použito metod historické statistiky, komparace a analýzy čerpající z hlavních pramenů k dějinám obce – archivním fondem. Archivní fond je tvořen především soustavou mapových podkladů, sčítacími listy obyvatel, hlášení o trvalém pobytu obyvatel a dalších evidenčních pramenů v zastoupení úředních knih obce Svítkova, které jsou deponovány v Státním okresním archivu Pardubice (SOkA Pardubice), pamětními knihami obce svítkovské a školy Habrmanové a památníků tělocvičné jednoty Sokol ve Svítkově. Současně je čerpáno z pramene osobní povahy – kronik štábního strážmistra

Jaroslava Brože: „OKUPACE 1938-1945, Díl I.-1. a Díl I.-2“, jejímž autorem je příslušník místní četnické stanice ve Svítkově. Práce je obohacena o řadu článků vztahujících se k dějinám Svítkova a k tématu této práce, a to článků publikovaných především z časopisu Zprávy Klubu přátel Pardubicka, do kterého publikují své články významné osobnosti v oblasti historie. V práci jsem současně snažil o maximální využití informací a materiálů ze soukromých sbírek místních občanů, včetně materiálů vlastních, z pozice rodáka a rovněž o zahrnutí i historických osobních příhod vztahující se k popisované obci a k tématu práce.

Klíčová slova: Vývoj krajiny, 19. století, 20. století, Svítkov u Pardubic.

Annotation

PAČES, JAN, *Historico-geographical development and chance the landscape of the village Svítkov near Pardubice and surrounding area in the 19th – 20th centuries*. Hradec Králové : Faculty of humanities, University of Hradec Králové, 2016, 94 pp. Degree Thesis.

The aim of this dissertation is to convey the historic geographical development of the village Svítková u Pardubic in relation to its regional history and primarily to highlight the unreversible shifts this village and surrounding (currently a city part of Pardubice) in period of modern history i.e. the 19th century(so called long century) and the 20th century(so called short century) with a closer look at the period from the 19th century to the second half of the 20th century. The dissertation is focusing on the period starting with the year 1845 (important milestone in the development of both the village and Pardubice influenced by the formation of the national railway), then the dissertation continues by noticing unreversible shifts in the village and its surroundings in terms of construction, economy in the correlation with the first regulation of the flow of Labe, then shifts in the village in the previous period during world conflicts and after, which creates an important period in the topic that is later described (foremost because of air raids on Pardubice and its near surroundings) and ending in the 1960s (years of ameliorative ranges and so called second regulation of the flow of Labe in 1960 in the section Svítkova – Rosice nad Labem) with its influence on life of inhabitants and on the irreversible shifts of the landscape during 1964 – the year of connection to Pardubice.

The aim of this work is to briefly recap the history of Svítkov and its area from that period from the perspective of regional history especially in an analytical way in order to capture the result of the historic-geographical development as best as possible which focuses on the development of the village from the point of modernization, industrialization and urbanization and the general life of the inhabitants in relation to the natural process of the development of infrastructure and industry in the nearby village Svítkov and its irreversible shifts which are recorded on cartographic documents but also in the area of „criminal activity“ in correlation with migration and inner influences – events in the life of the inhabitants. This dissertation is created according to the sources and editions of modern history therefore historical statistics, comparison and analyzes, which are used in this dissertation, are according to main sources of the village history – the archival collection. Archival collection is primarily created from the map system, sheets of the population,

reports of the permanent residence of the population and other records of sources which are represented by the official books of the village; Svítkov and are deposited in the State district archive Pardubice (SOkA Pardubice), the memorial books of the village and the school Habrmanové and the memorials of the gymnastic union Sokol in Svítkov. Inspiration is currently taken from from the source of personal nature - chronicle staff sergeant Jaroslav Brož: „Okupace 1938-1945, Díl I.-1. a Díl I-2.“ whose author is a member of the local police station in Svítkov. This dissertation is enriched by many articles which relates to the history of Svítkov and to the topics of this dissertation, and mainly with articles which were published in the magazine „Zprávy klubu přátel Pardubicka“ to which significant people in the field of history have been publishing. In this dissertation I tried to use silmutaneously maximum information and materials from private collections of local inhabitants, including my own materials, from the position of native-inhabitant I tried to include personal events which took place in the described village and are relevant to the topic.

The key words : Landscape development, 19. Century, 20. Century, Svítkov u Pardubic

Obsah:

1. Úvod	10
2. Prameny a literatura.....	12
2.1. Prameny.....	12
2.2. Použitá literatura	13
3. Metodologie.....	15
4. Stručné dějiny obce Svítkova	16
5. Svítkov - období 1845 – 1900.....	19
5.1. Obec Svítkov (rozloha, stavební výstavba, zemědělství a lesnictví v lokalitě obce, kulturní a historické památky v obci, běžný každodenní život obyvatel obce -zaměstnanost - pracovní zaměření žen a mužů, kulturní život ve Svítkově, kartografické vyobrazení)	19
5.2. Výstavba státní dráhy v roce 1845 (vliv na život a další utváření krajiny v okolí obce Svítkova, kartografické vyobrazení).....	29
5.3. Výstavba průmyslu v okolí obce.....	34
5.4. Přívozy, zaniklé statky, polnosti a jejich vliv na život a další utváření krajiny v okolí obce Svítkova – kartografické vyobrazení)	36
6. Svítkov - období 1901-1945.....	40
6.1. Obec Svítkov (rozloha, stavební výstavba, zemědělství a lesnictví v lokalitě obce, kulturní a historické památky v obci, běžný každodenní život obyvatel obce -zaměstnanost - pracovní zaměření žen a mužů, kulturní život ve Svítkově, kartografické vyobrazení)	40
6.2. I. Světová válka (vliv na život a další utváření krajiny v okolí obce Svítkova, kartografické vyobrazení).....	49
6.3. II. Světová válka - letecké nálety na Pardubice - Svítkov a letiště v Pardubicích, kartografické vyobrazení)	55
7. Svítkov- období 1945-1964.....	63
7.1. Obec Svítkov (rozloha, stavební výstavba, zemědělství a lesnictví v lokalitě obce, kulturní a historické památky v obci, běžný každodenní život obyvatel obce - zaměstnanost - pracovní zaměření žen a mužů, kulturní život ve Svítkově, kartografické vyobrazení)	63
7.2. Sportovní stadion ploché dráhy ve Svítkově (Zlatá přilba- historie, kartografické vyobrazení).....	72
7.3. Regulace Labe (vliv na život a další utváření krajiny v okolí obce Svítkova – přívozy, zaniklé statky, polnosti, kartografické vyobrazení)	74
8. Srovnání popisovaných období.....	78
9. Závěr	82
10. Seznam pramenů a literatury	84
11. Literatura:.....	85
12. Seznam příloh	87

Seznam použitých zkratk

C.K.	Císařsko královský
CPO	Civilní protiletectká ochrana
F.K. Svítkov	Fotbalový klub Svítkov
JNV	Jednotný národní výbor
JZD	Jednotné zemědělské družstvo
KNV	Krajský národní výbor
KSČ	Komunistická strana Československá
MNV	Místní národní výbor
NSDAP	Národně socialistická německá dělnická strana (Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei)
NV	Národní výbor
ONV	Okresní národní výbor
PNS	Prozatímní národní shromáždění
S.K. Svítkov	Sportovní klub Svítkov
SOkA	Státní okresní archiv
TJ Sokol	Tělovýchovná jednota Sokol
ÚNS	Ústavodárné národní shromáždění
ZNV	Zemský národní výbor

1. Úvod

Tématem diplomové práce je vylíčit historicko-geografický vývoj obce Svítkova u Pardubic a to mimo jiné i ve vztahu k regionálním dějinám a především vylíčit nevratné změny této obce a přilehlého okolí (v současné době městské části Pardubic) v období moderních dějin, tj. dějin 19. století (tzv. dlouhého století) a 20. století (tzv. krátkého století), s bližším zaměřením na období od 19. až 2. poloviny 20. století. Touto prací bych současně rád navázal na mou předchozí bakalářskou práci vypracovanou na téma „Vliv obou světových válek na život občanů obce Svítkova u Pardubic“ z roku 2010.

Téma této práce jsem tedy záměrně zvolil opět vázající se k obci Svítkov, jednak z pozice místního rodáka, který tu žije a navázal na zde žijící předchozí generace, kteří právě v jednom z popisovaných období začátku 20. století našli zde útočiště a jsem přesvědčen, že není náhodou, že zrovna v této obci nacházející se v přímém sousedství rozvíjejícího se města Pardubic. Dalším z důvodů je tedy nutné uvést skutečnost, že obec Svítkov u Pardubic, zpočátku bezvýznamná a dalo by se říci jedna z mnoha vsí a obcí v tehdejší monarchii, zaznamenala v popisovaném období nebývalý všeobecný rozmach a nárůst zapříčiněný především blízkostí komorního města Pardubice a především jeho průmyslového rozvoje a vzestupu mezi významná města v mocnářství v období přelomu 19. a 20. století. Dále je nutno dodat, že na rozdíl od jiných obcí zaznamenalo i přilehlé okolí obce zásadních změn v oblasti urbanizace, modernizace a industrializace, ale také bylo přímo u kolébky sportovního vyžití v Pardubicích (doposud v mnohé paměti lidí známe pod „Pardubice město sportu“), kterým je např. plochodrážní stadion Zlatá přilba ve Svítkově, a nebo nedaleké dostihové závodiště známého závodu dostihových koní Velká Pardubická.

Cílem a přínosem této práce je po stručné rekapitulaci historie Svítkova – zmapovat a popsat vývoj obce po stránce urbanizace, modernizace a industrializace, ve vztahu k oběma světovým válkám, po stránce rozvoje veřejné infrastruktury a jejich nevratných změn na ráz krajiny, mnou zjištěný s odstupem času, a který nebyl doposud v uceleném stavu na toto téma zpracován. Všechny výše uvedené pojednání a poznatky jsou podloženy kartografickými podklady z 19. a 20. století. V práci je využito materiálů z fondů SOkA Pardubice, Pamětních knih obce svítkovské a školy Habrmanovy v Pardubicích, památníků TJ Sokol ve Svítkově, a dále prameny osobní povahy a pramenů evidenčních v zastoupení úředních a účetních knih obce Svítkova. Současně jsem v této práci čerpal z výše uvedené bakalářské práce a z mnohých informací a poznatků v ní neuvedených a dále je v práci využito soudobého tisku a

literatury celostátní i regionální provenience, o kterých blížeji pojednávám v následující kapitole.

Diplomovou práci jsem se rozhodl zpracovat formou zpracování a analýzy zjištěných událostí v obci po stránce historiko-geografické, řazené chronologicky. Zjištěné informace byly porovnávány s výše uvedenými prameny a materiály a průběžně jsou uvedeny upozornění na zjištěné zásadní odchylky ve výkladech v prozkoumávaných pramenech. Práci jsem si rozvrhl do 4 částí pojednávajících o Svítkovu, které jsou blíže rozlišeny dalšími podkapitolami přímo souvisejícími s popisovanými událostmi a jednotlivé kapitoly byly rozděleny dle mého názoru důležitými a zásadními událostmi po stránce urbanistické, industriální a včetně demografické. V první části se pokusím stručně shrnout dějiny obce Svítkova od nejstarších zachovalých zmínek do období 20. století z mého pohledu nezbytné pro vytvoření si přehledu (představy) o stavu obce. Druhou částí začínám událostí pro růst obce zásadní a tou je výstavba státní dráhy procházející v přímé blízkosti obce. V třetí části je to období gigantického rozvoje průmyslu, včetně popsání událostí a vývoje obce v průběhu obou světových konfliktů a co nejvíce vylíčit vliv těchto konfliktů na hospodářskou, kulturní a celkovou sociální situaci občanů v obci opřený o dostupné informace a podklady. Svě místo tu zaujímají i letecké nálety na rafinérii minerálních olejů v Pardubicích, nacházející se v sousedství obce, které jsou obsahem jedné z podkapitol. Pro začátek sedmé „kapitoly“ jsem zvolil rok 1945, tedy rok konce II. světové války a nastupujícího období obnovy všeho zničeného a následujícího období poznamenané všeobecným růstem obce jak po stránce např. urbanistické, kulturní, tak i demografické.

2. Prameny a literatura

2.1. Prameny

Pro tvorbu a zdroj podkladů této diplomové práce jsem si zvolil, jak již bylo výše uvedeno, prameny z fondů SOkA Pardubice a to nejdůležitější: Pamětní kniha obce svítkovské založené rokem 1851 a jejích zápisů od kronikářů obce. Na újmu těchto zápisů lze hned v úvodu uvést, že tyto zápisy se v počátcích týkají především informací v podání zápisů o jednotlivých volbách do zastupitelstva obce s podrobnými výsledky hlasování do roku 1898, tedy informacemi evidentně pro nastalou uvolněnou dobu v mocnárství místním kronikářem považovanou za nejdůležitější. Zápisy jsou ze strany kronikářů zapisovány chronologicky.

Dále za další újmu tohoto pramene je nutné uvést, že kronika obce byla vedena do roku 1898, kterým však na dlouhá léta zápisy končí a opět navazují rokem 1922. Tohoto roku byl kronikář zastupitelstvem obce požádán o doplnění zápisů o dění obce. Zde bych chtěl uvést, že ačkoliv autentické zápisy a dobové zápisy o dění v obci v popisované době nejsou, zcela jistě není to důvod se tomuto období nevěnovat a naopak nepokusit se o jeho zmapování, které je o to složitější. Jak sám autor tedy kronikář obce uvádí, jsou dodatečné zápisy konané jeho rukou psány v nejlepším přesvědčení a s nejlepší pečlivostí v pozici dlouholetého místního občana a v pozici přímého účastníka a pamětníka mnohých popisovaných událostí, byť sám připouští, že ne vždy a po celou dobu byl v obci přítomen. Doplněvané období tedy rozdělil na části dle vlastního uvážení a sice na část: od roku 1898 – 1914, od roku 1914 – 1918 a část od roku 1919 – až do dnešní doby, myšleno roku 1922. Na obhajobu těchto zápisů lze uvést, že jsou psány chronologicky, rozděleny a zachycují dění v obci po všech možných stránkách (společenské, kulturní, politického dění, přírodních událostí – katastrof v obci) a jsou doplněny o podrobné konkrétní události známé pouze očitému svědku tedy dle vlastních osobních vzpomínek. V případě zápisů z období let poválečných je opět na újmu, že byly dopisovány dodatečně (vlivem nacistické okupace) na vyžádání Místního národního výboru ve Svítkově v roce 1945, a tedy se mohou objevovat, a také se v zápisech objevují, jisté odchylky a nepřesnosti. Za pozitivní lze opět považovat zápisy kronikáře jako přímého a očitého svědka popisovaných událostí, a tedy by se dalo říci hodnověrného. Rovněž si nelze v kronice nevsimnout stranění autora zápisů a jeho jisté sympatie ke Komunistické straně Československa.

Vzhledem k tomuto „hendikepu“ byly údaje svítkovské kroniky dále porovnávány a doplňovány údaji z dalších pramenů, jako je Kronika školy Habrmanovy, Kronika TJ.Sokola Svítkov, zápisy místního dobrovolného hasičského sboru a statistickými daty.

Ze strany uvedené Kroniky školy Habrmanovy lze uvést, že zápisy byly vedeny chronologicky a lze z nich vcelku přesně vyčíst problémy vedení školy a kantorů, potýkajících se na jedné straně s nařízeními a omezeními nadřízených školských úřadů, a na straně druhé se snahou o pokračování ve školské činnosti za všech podmínek (včetně snahy o řešení špatné sociální situace vlastních žáků). Zápisy v této kronice jsou vedeny přímými účastníky popisovaných dnů a let, vždy jedním z pověřených kantorů školy. V zápisech školy, především za období okupace, jsou jasně patrné stručné a jednostranné zápisy o různých nařízeních a vyhláškách, které pro současného čtenáře dokreslují danou dobu, jež byla plně pod kontrolou okupantů.

Za další neocenitelný pramen při porovnávání zjištěných informací z výše uvedených podkladů, byly informace získané z pramene osobní povahy, a to z osobní pozůstalosti štábního strážmistra Jaroslava Brože, člena četnické stanice ve Svítkově, a jeho kroniky s názvem „OKUPACE 1938-1945, Díl I.-1. a Díl I.-2.“, která je v osobním vlastnictví rodiny Brožových v pozici - dalo by se říci - „rodinného stříbra“. Za souhlasu paní Brožové mi bylo umožněno tento pramen prostudovat. Zde bych chtěl uvést, že pro velkou část obyvatel obce je tento pramen neznámý a z tohoto významného dá se říci bezedného pramene informací jsem již čerpal v průběhu mé bakalářské práce. Kroniku napsanou panem Brožem, byť je rovněž autorem psána až v pozdějších seniorských letech, považuji za nepostradatelný zdroj a přínos informací o dění v obci ze strany ochránce zákona (protektorátního četníka), a současně výkonného orgánu moci a nařízení. Popisuje poměrně přesně události v obci i s detaily, které nemohly být obecně známy, a tedy nemohly být ve výše uvedených pramenech v této formě zachyceny. Autor svou kroniku dále zdokumentoval výstřižky ze soudobých novin a autentickými fotografiemi, vlastnoručními mapkami a nákresey důležitými k povaze a k tématu této práce.

Kromě výše uvedených nejdůležitějších pramenů bylo v práci čerpáno i z kartografických fondů SOKA Pardubice a jednotlivé mapové podklady vázající se k popisovanému období a tématu byly průběžně vkládány do textu práce.

2.2. Použitá literatura

V případě výčtu nejdůležitější literatury, z které jsem čerpal a doplňoval informace získané z prostudovaných pramenů, bych rád uvedl regionální publikace – literaturu, kterou mám ve směs ve své knihovně, a kterou jsou „Pardubická zastavení toulky městem s historickým ohlédnutím“, vydané ve spolupráci ve spolupráci se Státním archivem

v Pardubicích, dále publikaci „Dějiny Pardubic I. Díl. 1.“, vydanou ve spolupráci s Krajským muzeem východních Čech, publikací „Stoleté ohlédnutí. Život Pardubic kolem roku 1900“ a především publikace z edice brožur „AB-Zet Pardubicka“ a z edice časopisů „Zprávy Klubu přátel Pardubic“, obě publikace vydávané Klubem přátel Pardubicka. K posledním dvěma jmenovaným je nutno uvést, že do publikací jsou vkládány příspěvky z historických bádání osob dlouhodobě se zabývajících a to jak všeobecnou historii tak i historií regionální, jako jsou například historici PhDr. Zdeněk Šebek, PhDr. Petr Borovec, PhDr. Jiří Kotyk a další. Z pohledu věrohodnosti lze tedy tuto literaturu jistě bezpochyby hodnotit kladně a profesionálně.

V práci je současně v menší míře využito článků z regionálního týdeníku Pardubická ZÁŘ, vydávaný v období totalitního režimu.

V poslední řadě je jistě od věci se zmínit i o krátkých literárních příspěvcích místních autorů, především místního starousedlíka a současného kronikáře obce Svítkova pana Zdeňka Utíkala, které publikuje do svítkovského radničního zpravodaje „Pardubická šestka“, a které rovněž považuji za nadmíru důležité. I tyto příspěvky však byly srovnávány kvůli věrohodnosti s poznatky uvedenými v pramenech. Pana Zdeňka Utíkala, jsem současně několikrát osobně navštívil a dále čerpal z jeho poskytnutých materiálů ze svého obsáhlého osobního archívu. Vlastní práce je doplněna o obrazovou přílohu, kterou jsem vybral z velkého množství zjištěného materiálu, a kterou jsem považoval v pozici svítkovského rodáka k danému tématu za zajímavou.

3. Metodologie

V oblasti metodologie a stanovených metod, se jedná především o historickou statistiku, heuristiku a komparaci a analýzy jednotlivých zkoumaných období. Z pohledu historické statistiky jsem se v práci snažil co nejvíce zachytit a získat informace buď přímo z historických pramenů, a nebo z literatury opírající se o historické prameny a dále tyto získané statistické údaje jsem analyzoval a doplnil o statistické údaje zakládající se zcela jistě na věrohodných základech v podání publikace a odkazů Českého statistického úřadu. Nejedná se, ale pouze o statistiku, ale za přispění dalších metod např. analýzy a interpretace, komparace všech v práci uvedených pramenů a literatury, včetně okrajových informací dostupných z internetových zdrojů, jsem se snažil o vytvoření uceleného pohledu na vývoj obce v souladu se zadaným tématem a veškeré získané informace a materiály jsem následně analyzoval a vzájemně porovnával. K analýze jsem úmyslně využíval kartografických odkazů dostupných historických map a jejich porovnání s leteckým snímkováním zkoumaných míst a oblastí. Jen doplňuji, že leteckého snímkování je dnes hojně využíváno v různých vědních oborech, jako například v oboru Archeologie, kde je neocenitelný pomocník v letecké archeologii. Za ne méně důležité rovněž považuji analyzování získaných informací přímo vlastní prací v terénu, které v podání historicko-geografického vývoje dokresluje koncový (současný) stav zkoumaného místa.

4. Stručné dějiny obce Svítkova

Obec ležící na Bylance je spojena s historií celého pardubického panství. Podle J. Sakaře lze mezi nejstarší držitele považovat knížata Minsterberská, v jejichž finančním hospodaření se objevovaly časté trhliny, které byla knížata nucena napravovat zastavením obcí. Tento neblahý osud postihl na Pardubicku mnohé vesnice, a mezi nimi i roku 1465 Svítkov. Na listině psané vlastní rukou knížete Jindřicha je Svítkov zastaven Liškovi ve 150 kopách a dvůr ve Svítkově ve 45 kopách. Na druhé listině z téhož roku bylo zapsáno zastavení Svítkova Jiříku Pardubskému. Když Vilém z Pernštejna zakoupil pardubické panství, začal rovněž vykupovat i tyto malé zástavy. Tak se 13. června stalo, že vykoupil i Svítkov, a zapojil ho zpět do panství, se kterým v roce 1560 přešel do vlastnictví České komory¹.

Ves u potoka Bylanky západně od Pardubic bývala samostatným zbožím Svítkovského ze Škudel, jak se připomíná roku 1575 v Knihách chrudimských. Zdejší tvrz stávala nejspíše na vyvýšeném místě při jižní straně silnice nad mlýnem, který se uvádí již v urbáři Pernštejnském. Sídla byla prvotně rozložena ve směru potoka k jihu kolem návsi, na níž byla postavena později (v roce 1885) kaple. Ze Svítkovských ze Škudel je nejznámější Burjan Svítkovský ze Škudel, od roku 1544 úředník Jana z Pernštejna na Pardubicích², který byl v období let 1561-1563 pověřen od nového majitele České komory nejvyšším regentem pardubického panství. Roku 1548 prodal Václav Vaniš ze Ždánic své dědictví Blatské Burjanovi Svítkovskému ze Škudel za 230 kop a dále ho prodal Zdeňkovi Komárovskému z Libanic za 275 kop. Burjan koupil od Jana z Pernštejna dvůr a zboží v Čankovicích, které byly starodávnou državou Kláštera sezemického. Po otci je majitelem Jan a Cyprián - bratři Svítkovští ze Škudel - kteří je v roce 1587 prodali Václavovi Berkovi z Dubé. Dcera Burjana Svítkovského, Majdalena ze Škudel, měla za manžela Václava Krutého z Probluze. Roku 1588 patřil již Svítkov k pardubickému panství, k rosické rychtě a měl 15 lidí osedlých. Mlynářem byl tehdy Jan Rameno. Obec měla „vejsadní“ krčmu. Při obci byly dva plodové rybníky: Spodní pod krčmou a Vrchní nad ní.

Za třicetileté války byla ve Svítkově zničena z patnácti stavení dvě. Po válce došlo k pomalé obnově života a rychlejší růst obce přináší až 18. a především 19. století. Na základě růstu měla obec v roce 1801 již 200 obyvatel a v roce 1840 již 320 obyvatel poddanského svazku.

¹ Státní okresní archiv Pardubice (SOkA Pardubice), fond Obecní úřad Svítkov, Pamětní kniha obce svítkovské, rozsah 1851-1964

² PhDr. Hrubý, Vladimír, aj. Dějiny Pardubic I. Díl. 1. vyd. Pardubice: Městský národní výbor v Pardubicích ve spolupráci s Krajským muzeem východních Čech, pracoviště Pardubice, 1990.

Polovina 19. století přinesla obci převratné změny. Se zrušením poddanského svazku vznikla nutnost státu tvorby nového systému správy a to na dvoukolejný systém tvořený jednak státní správou a jako druhou částí územní samospráva s některými přenesenými pravomocemi. V případě Pardubicka představoval tuto novou organizací státní správy (od 1.1.1850) Pardubický kraj a jemu podřízené Okresní hejtmanství. Platností od roku 1855 dochází k nové změně v členění, kdy vznikl Smíšený okresní úřad a kraje rokem 1862 na dlouhá desetiletí mizí. V oblasti samosprávy, která nás více zajímá nastala důležitá změna počínaje 1.1.1850, kdy vstoupilo v platnost Stadionovo prozatímní obecní zřízení, které představovalo nové členění a novou organizaci obce. Stalo se tak 20.3.1849³, pod číslem 170 říšského zákona, které mělo uvést do praxe základní práva zaručená obcím dle § 33 Ústavy ze dne 4. 3. 1849, což byla svobodná volba zástupců obce a přijímání nových členů do obce.⁴ V čele obce stanulo volené obecní představenstvo (na dobu tří let) a volený obecní výbor, fungující jako dozorčí rada a současně poradní orgán voleného starosty obce. Významnou osobností Obecního úřadu Svítkov, který byl součástí Okresu Pardubice se stal první starosta obce Václav Šáda. Rokem 1863 následovala další novela obecního zřízení spočívající především v zřízení okresních obcí a tento systém územní samosprávy se v podstatě dochoval až do vzniku samostatného Československa.

Konec Velké války a vyhlášení samostatného Československého státu v roce 1918 znamenal pozvolný obrat v dění obce po stránce kulturní a organizační. Po prvních Obecních volbách v souladu s novým Všeobecným volebním řádem (za účasti mužů a především žen) roku 1919, se starostou obce stává historický poprvé člen strany ČSDSD pan Josef Prorok. Následovalo nelehké poválečné období 20 a 30. let, které plně pocítili i obyvatelé Svítkova. Po překlenutí těžkostí a všech krizí, nastává období rozmachu a rozšiřování hranic obce, především díky hromadné výstavbě nových rodinných domů, výstavbě místní Habrmanovy školy a jiné. Tento slibně nastartovaný rozmach byl na dobu šesti let zbržděn novým celosvětovým válečným konfliktem. Hned po osvobození Rudou armádou v květnu 1945 byl v obci ustanoven Národní výbor (NV) jehož předsedou byl zvolen člen Komunistické strany „soudruh“ J. Šitler. Po přičlenění obce k Velkým Pardubicím v roce 1945 byl zdejší Místní národní výbor (MNV) zrušen a byl nahrazen Obvodní správou. Volby v roce 1946 znamenaly vítězství a vedení obce Komunistickou stranou a v podstatě kopíroval celorepublikový nástup

³ V svítkovské kronice je chybně uvedeno datum tohoto zákona a to ze dne 17. března 1849 pod názvem „Provizorní zřízení obecní“.

⁴ SOkA Pardubice, fond Obecní úřad Svítkov, Pamětní kniha obce svítkovské, rozsah 1851-1964 Pamětní kniha obce svítkovské.

k moci této strany. V červenci 1949 byl vytvořen Jednotný národní výbor (JNV), který působil do svého zrušení v května 1954, a který spravoval celý pardubický okres. V důsledku těchto změn byly vytvořeny obvody s ustanovenou obvodovou radou. Došlo k sloučení Svítkova, Přerovska a Popkovic pod jeden obvod. V roce 1950 bylo v obci založeno JZD. V červenci 1960 došlo ke sloučení obce Svítkova s obcí Popkovic a k vytvoření jedné obce s MNV Svítkov. Předsedou se stal, tak jako i v předchozích letech s. Jaroslav Půlpan.

5. Svítkov - období 1845 – 1900

5.1. Obec Svítkov (rozloha, stavební výstavba, zemědělství a lesnictví v lokalitě obce, kulturní a historické památky v obci, běžný každodenní život obyvatel obce - zaměstnanost - pracovní zaměření žen a mužů, kulturní život ve Svítkově, kartografické vyobrazení)

Pro vlastní začátek této kapitoly a pro zachycení počátků historicko-geografického vývoje Svítkova bych rád uvedl následující stručné informace, která dále považuji v popisovaném období za důležité.

Tak jak již bylo uvedeno v předcházející kapitole, sahají první prokazatelné písemné zmínky Svítkova do roku 1465, a však není vyloučeno, že v první zmínky vzniklé místní osady sahají dříve a jak sám kronikář obce uvádí následovně: „ona první listinná zmínka o Svítkově z roku 1465 neznamena vzniku osady. Připojení ku klášteru Opatovickému, jistě před rokem 1421, jest data staršího avšak nezjištěného. Původ vsi a dvora může sahati značně nazpět, možná do století XIII., neb ještě dále“⁵. Roku 1575, kdy je zmiňována ves na potoce Bylanky jako majetek samostatný majetek Svítkovských ze Škudel, jejichž tvrz stávala na vyvýšeném místě nad někdejší mlýnem a sídla původní vsi byla rozložena podél potoka od mlýna k jihu. K roku 1563 bylo ve Svítkově evidováno 14 domů. Rokem 1588 již patřil Svítkov k pardubickému panství, k rychtě rosické a měl 15 lidí osedlých, kteří platili dvakrát do roka do panské pokladny 15 kop 33 grošů a 1 denár úroku, byli povinni sedmi denní žennou robotou a odváděli 17 slepic. Hlavní část byla tvořena Svítkovským dvorem a mlýnem, kde byl mlýnářem Jan Rameno. Obec měla „výsadní“ krčmu. Při obci byly dva plodové rybníky: Spodní pod krčmou a Vrchní nad nim. Za třicetileté války byla ve Svítkově zničeno 15 stavení a po této válce dochází k pomalému obnovení života.

Rok	1513	1563	1588	1617	1651	1743	1770	1801	1840	1869	1880	1890	1900
Počet domů	13	14	15	15	15	15	24	30		55	66	67	78
Počet obyvatel								200	320	412	524	576	792

Tabulka č. 1 – Přehled počtu domů a obyvatel v letech 1513 - 1900

⁵ SOkA Pardubice, fond Obecní úřad Svítkov, Pamětní kniha obce svítkovské, rozsah 1851-1964



Obrázek 1 - Rokem 1770 je v obci evidováno již 24 usedlostí.

Rychlejší růst obce přináší až 19. století a rokem 1801 je evidováno ve Svítkově 200 obyvatel, v roce 1840 již 320 obyvatel a polovina 19. století přinesla obci převratné změny.

Počínaje rokem 1845 lze Svítkov charakterizovat jako ves spadající pod pardubické panství, které se svým každodenním životem nevymykalo ostatním vsím. Základem a jakýmsi základem obce byl výše zmiňovaný Svítkovský dvůr, který byl rokem 1584 rozdělen a rozprodán na nové usedlosti č. p. 4, 5, 7, 8, 10 a 11. V prostorech jednoho menšího rybníku vznikly usedlosti č. p. 8, 10, 11 a rybník dnes louka severozápadně od mlýna si panství podrželo ve svém vlastnictví, jako příslušenství panského hospodářství rybničného.

Následně došlo k dělení usedlostí původem ze Svítkovského dvora na:

č. p. 4 s výměrou 100 korců⁶

roku 1775 na usedlost č. 23 o výměře 30, 5 korců

roku 1779 na usedlost č. 26 o výměře 38 korců

a zbytek zůstal u usedlosti č. p. 4

č. p. 5 s výměrou 112 korců

roku 1822 (prodáno) na usedlost č. 20 o výměře 12 korců

roku 1826 na usedlost č. 35 o výměře 30 korců

roku 1843 na usedlost č. 46 o výměře 28 korců

a zbytek zůstal u usedlosti č. 5 (28 korců)

z č. p. 1

roku 1770 se oddělila usedlost č. p. 2 o výměře 38 korců

roku 1770 na usedlost č. 22 o výměře 43 korců

⁶ Stará plošná míra. Korec = 2–3 provazce (zemské), korec staročeský = 3 plošné provazce = 3112 čtver. loket = 28,48 a.

a zbytek zůstal u č. 1 (42 korců)

od č.p. 15 se

roku 1840 oddělila usedlost č. 42 o výměře 50 korců

a zbytek zůstal u č. 15 (30 korců)

od č.p. 19 se

roku 1780 oddělila usedlost č. 24 o výměře 39 korců

a zbylá výměra 31 korců zůstala u č.p. 19.

Vsí procházely dvě cesty, které jsou doposud totožné se současnými cestami, a sice jedna z jižního směru centrem dále pokračující do vsi Srnojedy a Rosic nad Labem a druhá sklánějící se východním směrem k vsi Přerov a ke komornímu městu Pardubice.

Se zrušením poddanského svazku stala se nezbytnou nová organizace obce a proto 17. III. Pod č. 170 říšského zákona bylo vydáno tzv. provizorní zřízení obecní, které mělo vést v život základní práva zaručená obcím § 33 ústavy ze dne 4. 3. 1849, v podání svobodných voleb zastupitelstva obce a přijímání nových členů do obce a další. Těmito významnými událostem se věnuje i Pamětní kniha obce svítkovské založena roku 1851 prvotním zakládacím zápisem představených „ÚŘADU OBCE SVÍTKOVSKÉ“ a zpětným zápisem o konání první svobodné volby: *„kde se za představeného naše milé obce hodnověrný muž vážný a spolusoused obdivovatel jménem p. Václav Šáda uvolil“*⁷.

Tato „volnější atmosféra“ znamenala pro obec v podání obecní rady tvořené z místních občanů a rodáků omlazující a startovací jev v oblasti kulturního života v obci. Rokem 1863 byl založen dnes jeden z nejstarších hostinců v obci, který po mnoha léta vlastnila rodina Steklých. Dochází k založení Hasičské jednoty Svítkov místním občanem Dominikem Těšíkem, která počínaje rokem 1886 tvoří na dlouhá léta nedílnou součást obce. Za zajímavost bych zde uvedl, že členkami se mohly stát již v popisované době rovněž i ženy. Následovalo založení Tělovýchovné jednoty Sokol.

V oblasti školství zpočátku jak sám kronikář uvádí, nejevila obec přílišný rozkvět. Děti školou povinné po dlouhá léta docházely do cca 4 km vzdálených škol v Pardubicích, jelikož nebyla z počátku potřeba výstavby vlastní školy. Později se vzrůstajícím počtem školáků se však situace změnila, ale v návaznosti na nové a nové překážky spojené s výstavbou smýšlené školy, kterými byly např. překážky finanční, ale také nesouhlasy místních statkářů (Josefa Pelikána), byl tento plán realizován a uskutečněn až v 20. letech 20.

⁷ SOkA Pardubice, fond Obecní úřad Svítkov, Pamětní kniha obce svítkovské, rozsah 1851-1964, s. 16.

století. Za jistou zajímavost v zápisech kronikáře považuji v tom, že na téma školství a mravní morálka zdejší mládeže vyčlenil kronikář celé dvě strany zápisků. Mezi kterými nacházím i zajímavou a úsměvnou zmínku, že ve věci mravnosti dítek požívala obec dosti špatné pověsti a způsobovala především chlapcům, jejich rodičům a učitelům dost velké starosti a dále z kroniky cituji: „*stávalo se docela obvyklým rčením, že kluk ve Svítkově narozeným má už v jedné ruce nůž a v druhé kámen*“.⁸ Autor tohoto zápisu však toto rčení vzápětí zlehčuje a ospravedlňuje již uvedenou dlouhou cestou samotných dětí do škol bez dozoru dospělých, ale však současně připouští, že svítkovští nebyli o nic více problémový než ostatní školáci z jiných čtvrtí pardubicka a co by to bylo za kluka, který by se neuměl „poprat“. Z mého pohledu úsměvně konstatuji, že se jednalo o přímého účastníka a pamětníka těchto „cest do škol“.

Nebylo to však dění z historie obce pouze jen úsměvné a radostné, o čemž vypovídá i následující zápis z dění v obci, který v celku věrně připomíná současnou dobu. Zápis obecní kroniky uvádí mimořádnou volbu ze dne 21. srpna 1875 na základě výnosu C. K. místodržitelství v Praze ze dne 20. července 1875 číslo 30051, který kronikář zaznamenal následovně: „*s toho ohledu provedena a zavržený starosta Josef Jirout s právním radním Františkem Němcem tak s měním obecným za jejich panování nakládali, že v běhu jednech roků a deseti měsíců sumu 270 zl. 50 slovy dvěšest sedmdesát zlatých a 50 krejcarů zpronevěřili, propili a hanebným způsobem promrhali a tak daleko obec přivedli, že na jmění obecním exekuce nakonec vedena byla. Tudy uvádím v paměť*“⁹. V následné v pořadí páté volbě byl zvolen starostou na základě volebního protokolu pan Václav Šáda, rolník z č.p. 1 a pan Jan Doskočil: „*za právníka staršího čili radního*“. Jak uvádí dále kronikář obce: „*Ty nové síly v běhu jich úřadování to sice od 21. srpna 1876 Léta Páně 1875 do prvního ledna 1876 přivedli jmění obecní do tohoto stavu, že v běhu 18 měsících sumu 800 zl., slovy osm set zlatých, které předešli zástupcové obci nadělali, ty samé úplně zaplatili a ještě kapitál z hospodařili. Pročež jim výbor v základě zasedacího protokolu ze dne 14 ledna a 3 - tího prosince 1876 jich důvěru projevil*“¹⁰

Dále v oblasti stále více rozvíjející se stavební výstavby v obci, mimo jiné potvrzující výše uvedený utěšený stav obecní pokladny, bylo 23. září 1883 projednáno místním obecním zastupitelstvem návrh na zřízení hřbitova pro účastníky obce na obecním pozemku a to z důvodu příliš velkých nákladů na pohřbívání, jak ze strany pozůstalých tak především

⁸ SOkA Pardubice, fond Obecní úřad Svítkov, Pamětní kniha obce svítkovské, rozsah 1851-1964, s. 75.

⁹ SOkA Pardubice, fond Obecní úřad Svítkov, Pamětní kniha obce svítkovské, rozsah 1851-1964, s. 23.

¹⁰ SOkA Pardubice, fond Obecní úřad Svítkov, Pamětní kniha obce svítkovské, rozsah 1851-1964, s. 24.

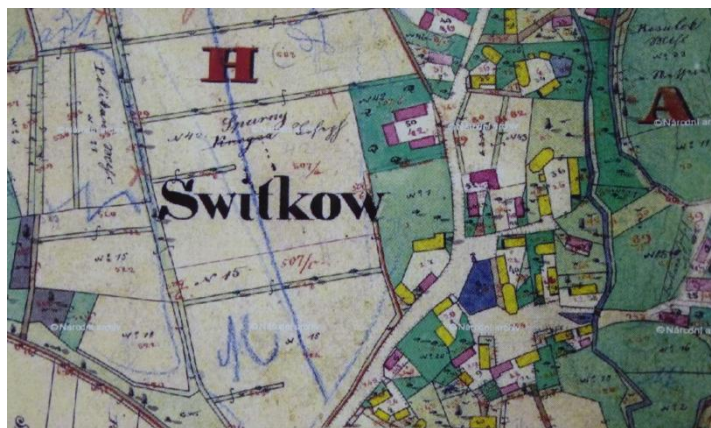
ze strany nemajetných na úkor obecních výdajů. K tomuto je nutno dodat, že do té doby bylo pro Svítkov vyčleněn hřbitov v Pardubicích. Další návrh se týkal postavení nové kaple v obci, kde by se mohla v případě potřeby sloužit mše. Zde je nutné upřesnit, že do té doby obec Svítkov neměla v obci vlastní kostel (kapli) a veškeré bohoslužby se odvíjely nejčastěji v kostele sv. Václava v nedalekých Rosicích nad Labem, Římskokatolické farnosti, kam svítkovští spadali. Na základě hlasování byl uvedený návrh jednohlasně přijat a dne 8. prosince 1883 byl za velké účasti lidí vysvěcen nově vzniklý hřbitov. Následujícího roku byla dokončena i zeď kolem hřbitova.

Následně bylo přikročeno k realizaci stavby kaple, která měla dle původních návrhu stát přímo na hřbitově, ale nakonec bylo rozhodnuto, že bude vystavěna přímo v centru obce.

Zde bych se pozastavil nad zápisem kronikáře obce, který plánované místo výstavby popisuje: „zavezena tedy nádržka vodní za protestu jen některých občanů, a na její místě zřízen důstojný stánek Boží a krásný pomník tehdejších zástupců obce“. ¹¹ Na základě tohoto zápisu vyplývá, že v tomto místě stával jeden ze dvou výše zmiňovaných svítkovských „rybníčků“ v nejstarší části obce a tedy výše uvedená mapka s již vyznačeným místem kaple v podobě křížku, nelze skutečně datovat do roku 1770. Tomuto tvrzení nasvědčuje i skutečné vykreslení dobového centra obce rovněž znázorňuje i mapa z 50. let 19. století s ještě vyznačenou modrou plochou rybníčku a dále v poslední řadě i potvrzení pamětníka obce pana Zdenka Utíkala, který místo výskytu rybníku potvrzuje a dodává, že po té co byl rybník odvodněn do potoka Bylanky pomocí strouhy vykopané mezi statkem pana Pelikána byl následně zasypan hlínou převezenou z prostorů dnes svítkovského parku, v té době však místem holé louky (volného prostoru)¹².

¹¹ Dopis adresovaný starostovi ve Svítkově – „Vysoké C.K. místodržitelství povolilo v srozumění s důstojnou biskupskou Konsistori v Královém Hradci výnosem ze dne 30. května 1885 číslo 84.600 postavení kaple ve Svítkově podle přiloženého nástinu. Útraty s opravou této kale svým časem spojené uhrazeny býti mají, jako obecné výlohyze příjmu obecních dle § 79, pakli- by ostatně povinnost k vydržování kaple té, buď hypotekárně, neb zakoupením vinkulovaného státního dluhopisu řádně řádně pojištěna nebyla. Cís.kr.okresní hejtmanství v Pardubicích dne 9 [ho] června 1885. C.K. místodržitelství rada Boukal“. SOKA Pardubice, fond Obecní úřad Svítkov, Pamětní kniha obce svítkovské, rozsah 1851-1964, s. 32.

¹² I při bližším prohlédnutí uvedeného prostoru parku si nelze nevšimnout, že vlastní park je částečně pod běžnou výškou okolního terénu, tedy zapříčiněn odvozem, který mohl být zapříčiněn uvedeným odvozem materiálu.



Obrázek 2 - Mapa z 50. let 19. Století. Pardubická šestka, čtvrtletník, č. 3/2015, vydal: Statutární město Pardubice, Městský obvod Pardubice VI., s. 13.

Co je však možno nazvat za zcela jistou skutečnost je, že tímto nám ze Svítkova navždy nenávratně mizí z pohledu historicko- geografického vývoje jeden z „rybníčků“ zmiňovaný v historii obce.

Slavnostní vysvěcení kaple bylo provedeno dne 8. září 1885 a kaple byla zasvěcena blahoslavené Panny Marie.

O další stavbě v katastru obce se kronikář zmiňuje krátkým zápisem o uzavření nájemní smlouvy ze dne 28. července 1892, která byla potvrzena rakouskými úřady dne 23. března roku 1893 a následného roku byla postavena armádní střelnice. O této střelnici včetně pořízené fotodokumentace se později zmiňuje i strážmistr Jaroslav Brož, člen četnické stanice v Svítkově v období meziválečných let 20. století. Jednalo se o stavbu umístěnou v zalesněné části západně od obce a byla využívána vojskem průběžně až do období okupace, kdy posloužila i německému vojsku (posádce na nedalekém letišti). I dále po válce sloužila pro potřebu armády a až později byla jako dále nepotřebná zničena¹³.

V případě v obci stojících pomníků a soch týkajících se popisovaného období, nelze opomenout kříž, zřízený na náklady již výše jmenovaného významného občana a starosty Svítkova Václav Šády a pomník císaři Josefu II. Tento pomník byl však po vzniku republiky odstraněn a rozebrán. Dalším pomníkem (sochou) byla věnována husitskému vojevůdci Janu Žižkovi z Trocnova vystavěna roku 1889 na náklady opět „svítkovského mecenáše“ Václava Šády. Tento 108 q těžký pomník byl zadavatelem umístěn, dle sdělení kronikáře: „na truc“, v polích mezi Svítkovem a Popkovicemi¹⁴. K Václavovi Šádovi bych rád ještě uvedl jistou zjištěnou zajímavost, že tak jak mnozí pamětníci a literatura obce vyzdvihuje tohoto slovy

¹³ Viz kapitola: 5.3. II. Světová válka

¹⁴ Tento pomník byl později dne 20.10.1969 přestěhován kvůli výstavbě rodinných domků na důstojné místo do parčíku ve Svítkově.

„mecenáše obce“, tak v svítkovské kronice nalézám charakteristiku jako: „*soused Václav Šáda, rolník z čís. 1 a soudní cenitel, někdy starosta obce a kronikář, jak v knize této možno se dočísti, podivín, trochu písmák, co příslušník stavu selského, staví pomník císaři Josefu II., v němž vidí ochránce lidu venkovského před útisky a libovůle vrchnosti a jich úřadů, co Čech uvědomující si slavnou minulost našich předků, staví pomník slepému hrdinovi, Janu Žižkovi, v němž ctí ochránce pravdy a neohroženého bojovníka za svobodu národa, co pobožný věřící katolík buduje pomník ukřižovanému, snad aby se kál a vyprosil si odpuštění svých hříchů – rozhodně originálnost, tápající mezi světlem a tmou, co příznaků doby“.*¹⁵

V části lesnictví v katastru obce bych rád uvedl místní zalesněný prostor, rozkládající se na stále stejném místě až do současné doby, na západ od obce ve směru k Pardubicím, který se vyskytuje v písemných záznamech již za období rodu Pernštejnů. Významný původem moravský rod Pernštejnů, který v 15. století vlastnil Pardubice a velké přilehlé panství připojil se vsí Přerov roku 1538 i tento les později nazvaný Zelenobranská dubina. Tento les býval oblíbeným výletním místem pardubických občanů, kam se z města chodilo přes Zelené předměstí, přes další známé výletní místo nazývané na Přerovsku se svou kapličkou U Trojice. Byly sem pořádány spolkové výlety a občerstvení zajišťoval hajný Khain v místní hájovně. Roku 1889 byla v rámci „průmyslové revoluce“ a počátku necitlivého zásahu do tehdejší krajiny na části dubiny postavena bratry Davidem a Bedřichem Fanto továrna na zpracování parafínu a výrobu petroleje, dále nazývána Petrolka, RAMO, PARAMO¹⁶.

Jak je patrné na přiložených mapových podkladech, tento lesní porost na straně Svítkova věrně kopíruje po staletí stejnou hranici, avšak na západní straně, na straně městu byl o cca 1/2 zásadně zmenšen na úkor výše uvedené továrny.

Jak jsem již uvedl, jedna z důležitých spojnic Svítkova s Pardubicemi vedla východním směrem a procházela vsí Přerov. Ves (osada) Přerovsko vznikla patrně v souvislosti s raabizací¹⁷ v 18. století na místě zaniklé vsi Přerov a obnově osady patrně přispělo postavení dřevěné kaple Sv. Trojice u léčivého pramene, postavené na místě

¹⁵ SOKA Pardubice, fond Obecní úřad Svítkov, Pamětní kniha obce svítkovské, rozsah 1851-1964, s. 78.

¹⁶ Viz kapitola: 5.3. Výstavba průmyslu v okolí obce

¹⁷ Raabizace - Marie Terezie na základě merkantistického učení se rozhodla k hospodářským reformám, skoncovat s robotou a rozdělit půdu drobným zemědělcům, pro její lepší využití. Prováděním pověřen Antonín šl. Raab, vrchní ředitel státních panství v Čechách, po něm pozemková reforma nazývána raabizací. Dle Sakaře byl dříve písařem na pardubickém panství a při své znalosti panství začal s reformami právě zde. Dle instrukcí z 1. a 3. března 1777 byla císařská, městská a fundační popluží rozdělena na dílce a ty, až na půdu která zůstala dominikální, jakožto půda rustikální přiděleny zemědělcům do emphyteutického vlastnictví (se zákazem zcizení bez souhlasu panství). Dílům se říkalo familie, novým vlastníkům familianti. Založené nové osady osídlovány převážně kolonisty ze Slezska a Kladska německými mluvícími utečenci z Pruska

a v duchu intencí dobového barokního myšlení a zbožnosti. První záznam o ní je z roku 1793 v souvislosti s hospodou a lázněmi založenými při této kapliče a především místního pramene vody. Kolemjdoucí se u studánky zastavovali k odpočinku a toto místo bylo cílem výletů pardubických občanů a lidí z okolí. Vedle stával hospodářský dvůr, který si tu na konci 18. století zřítíl magistrátní purkmistr města Pardubic pan F.X. Kablik. V roce 1860 však nezjištěný žhář zapálil stodolu dvora a od ní chytil i sousední stavení hostince včetně lázní a kapličky. Následně bylo majitelem vystavěny nové zděné objekty sloužící ke stejným účelům jako ty předchozí a rovněž byla nově vystavěna již zděná kaplička s přímo vyvěrajícím pramenem vody uvnitř, tak jak je známa v nynější době, resp. z toho co z ní zbylo. Z paměti pana Utíkala se dále dovidám velice zajímavou informaci a přiznám se pro mne a myslím i pro mnohé současné obyvatele zcela novou. Tou je informace o nevelkém rybníčku, který byl v místech přímého sousedství posledního statku na konci Přerova na západní straně ohraničen železničním náspem tratě ze směru od Liberce dále ve směru na Chrudim¹⁸, kam sám pamětník, jak uvádí chodíval jako malý (rozuměno v pozdějších letech mimo období této kapitoly) bruslit právě z uvedeného posledního statku č.p. 121, kde on sám bydlíval. Blížší informace o tomto „rybníčku“ se mi však z dostupných pramenů nepodařilo zjistit a jeho osud byl dle sdělení pana Utíkala zpečetěn v období druhé světové války za leteckých náletů na Fantovi závody¹⁹. K tomuto místu se blížeji vracím dále v kapitole 5.3. II. Světová válka - letecké nálety na Pardubice - Svítkov.

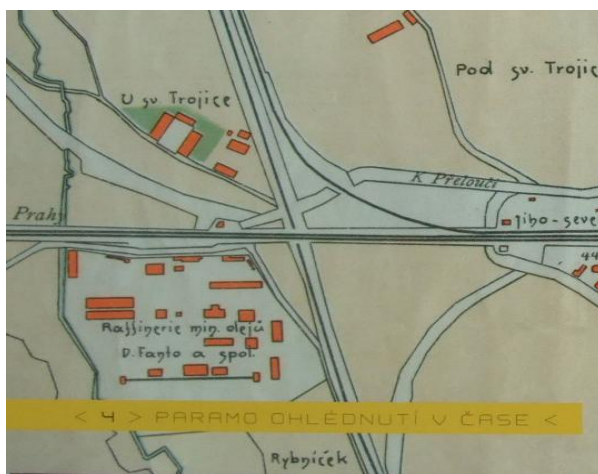
Celkově by se oblast Přerova dala vytýčit místem dnes U Trojice dále západním směrem k Svítkovu až k potoku Bylanka a k statku pana Vaňátka (již část Svítkov).

K osadě patřily přilehlé pozemky až k Labi a tato oblast je ne úplně známa v povědomí občanů jako i místo bývalého Přerovského rybníku s rozlohou na druhé straně Zelenobranské dubiny. O jeho historii lze dopátrat pouze málo a sice roku 1638 byl součástí vsí Přerov a dle sdělení z dostupných informací prostřednictvím internetu již v 18. stol. zarostl a na jeho místě vyrostla březina v polesí Zelenobranské dubiny. Zde bych chtěl uvést zjištěnou nesrovnalost, a sice dle paměti pana Utíkala byl tento rybníček v místech Zelenobranské dubiny ještě v období 20. století, kdy jak sám uvádí, byl blízko hájovny pana Kheina a sám má zkušenost a nezapomenutelnou vzpomínku vřazující se k tomuto místu, kdy do něho jako malé dítě neopatrností spadl. O prokazatelnosti tohoto rybníku však jednoznačně

¹⁸ Dráha 1870

¹⁹ Viz kapitola: 6.3. II. Světová válka

vypovídá mapové vyobrazení z roku 1905 s vyznačenou lokalitou „Rybníček“²⁰ a dále v pozdějších letech 20. století nově vzniklou ulicí ve Svítkově, ne náhodou pojmenovanou „K Rybníčku“.



Obrázek 3 - Jedna z prvních map Pardubic s vyznačením Fantovy rafinerie kolek roku 1905.

Další a bohužel zásadní kapitolou tohoto určitě zajímavého místa bylo na území Přerovska roku 1889 založení Fantových závodů, které zabraly velkou část Dubiny a celkově odřízlo a změnilo toto „posvátné“ místo v dnes již „zapomenutý kout“ Svítkova. S rozvojem závodu se Přerovsko rozrostlo především o bytové domy a ubytovnu pro továrenské dělníky a stavebně se propojilo s obcí Svítkov. Následně dochází i k administrativnímu spojení (splynutí) se Svítkovem, které dochází jednak vlivem dynamicky se rozšiřujícího se Svítkova, ale rovněž k uvedenému dopomohlo i v západním okraji Přerovska (nebo spíše již ve Svítkově) dne 28. 10. 1924 otevření Habrmanovy školy. V průběhu 20. století název oficiálně zmizel a není ani uváděn na plánu města ani ve statistikách. Původní název přežívá již pouze mezi lidmi a připomíná jej Přerovská ulice ve Svítkově.

²⁰ Jedna z prvních map Pardubic s vyznačením Fantovy rafinerie kolek roku 1905. Převzato z: Zeno Čížmář a Jana Iovlevovalá. *Ohlédnutí v čase*. vyd. společnost Paramo, a.s. Nakladatelství Pilot, v.o.s., Pardubice, 2009, s. 5.



Obrázek 4 - Kaplička Nejsv. Trojice z doby kolem roku 1918: fotoarchiv Východočeské muzeum v Pardubicích



Obrázek 5 - Kaplička Nejsvětější. Trojice z doby roku 2014. Po r.1948 byla ponechána svému osudu a zchátrala. Po r. 1990 opravena díky iniciativě Zdeňka Michala krytina, k další opravě nedošlo. Foto: Jan Pačes. Fotografie byla pořízena v roce 2014.

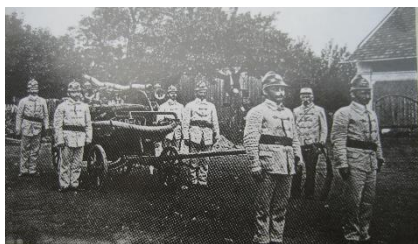
Celkově lze za popisované období této kapitoly konstatovat, že do 90. let 19. století byla obec výhradně zemědělsky zaměřená a jak i bylo výše uvedeno po katastrální stránce poměrně malou s převážně hospodářskými budovami a k tomu příslušným počtem obyvatel.

Jedinými živnostenskými podniky v obci byl mlýn, kovárna, řeznictví, dva místní hostince, jeden obchod se smíšeným zbožím a výčep lihovin. K tomu je nutno přičíst provozovatele malých živností jako byli obuvník a krejčí. K těmto malým „živnostníkům“ kronikář obce dodává: „*konečně možno otevřeně říci, že skoro žádnou z uvedených živností samostatnou nebyla, byvši téměř vždy spojena se zemědělstvím, prostě proto, že by sama k výživě nepostačila. A nebylo také více potřebí, vzhledem ku skromnému způsobu života, který obyvatelům bylo vésti a malým nárokům spotřebním.*“²¹

Teprve, jak již bylo uvedeno, se vzrůstajícím průmyslem v okolí obce započal i růst samotné obce, jejichž dosavadní obyvatelé, byť se i nadále zabývali převážně zemědělstvím,

²¹ SOKA Pardubice, fond Obecní úřad Svítkov, Pamětní kniha obce svítkovské, rozsah 1851-1964, s. 67.

nacházeli i možnost nového, mnohdy považovaného za vedlejší zaměstnání. V návaznosti na toto se obec nově stala domovem lidem, kteří za účelem obživy se soustřeďovali v blízkosti průmyslových středisek, tedy i v obci Svítkov. Toto potvrzuje i samotné sčítání obyvatel, při kterém bylo roku 1900 evidováno necelých 900 obyvatel avšak již za pouhých deset let se počet obyvatel téměř zdvojnásobil. Na toto „ruku v ruce“ navazuje i velice se rozvíjející stavební ruch, kdy o 70 se zvýšil počet domů a „ obec stala se početně největší na okresu Pardubickém, větší než nedaleké městečko Bohdaneč“²². Se vzrůstajícím počtem obyvatelstva stoupala i spotřeba a vzrůstal i počet obchodů, živností a řemesel. V obci vznikají nové obchody s potravinami, nový řezníci, pekaři, zahradníky, krejčí, obuvníci, obchodníky, holičství a dále zámečníky, malíře, obchodníky s uhlím a nové hostince a na ně se vázající kulturní život v obci. V tomto všeobecném „ruchu“ dochází dne 27. září 1886 k založení Hasičské jednoty Svítkov, kterou založil pan Dominik Těšík z č.p. 24 a jak níže dokládají přiložené snímky, jejich členy se mohly stát i místní ženy²³.



Obrázek 6 - Hasičská jednotka Svítkov



Obrázek 7 - Místní ženy

5.2. Výstavba státní dráhy v roce 1845 (vliv na život a další utváření krajiny v okolí obce Svítkova, kartografické vyobrazení)

Tak jako pro blízké město Pardubice, tak i pro obec Svítkov znamenala první polovina 19. století výrazný zlom v kladném smyslu v podobě přivedení železnice. Poté co byl roku 1845 zahájen provoz na trati Praha – Olomouc, jako součást tzv. Severní dráhy²⁴ a o čtrnáct

²² SOkA Pardubice, fond Obecní úřad Svítkov, Pamětní kniha obce svítkovské, rozsah 1851-1964, s. 68.

²³ Hasičská jednotka Svítkov. Snímky byly poskytnuty ze soukromé sbírky pana Zdeňka Utíkala.

²⁴ **Severní dráha:** Na počátku roku 1842 bylo zřízeno generální ředitelství státních drah a do jeho čela byl postaven H.Francesconi, který řídil výstavbu Severní dráhy Ferdinandovi. Na místo generálního ředitele stavby byl navržen A. Negrelli. Přípravné práce postupovaly neobvyklým tempem. V dubnu 1842 bylo vytvořeno osm trasovacích oddílů, z nichž každý měl na starosti přibližně 360 km tras. Jejich práce měla být dokončena do léta 1842, tedy za tři měsíce. I přes časté problémy provázející trasovací oddíly, byly návrhy sedmi tras spojující Vídeň s Prahou hotové na počátku léta 1842. Už 3. srpna 1842 císař přijal návrh vybudovat nejdříve trať z Olomouce do Prahy a Drážďan, přitom se využilo připojení na již hotovou Severní dráhu císaře Ferdinanda. Během tří let 1842 až 1845 se podařilo postavit trať z Olomouce přes Zábřeh a Českou Třebovou do Prahy. Dne 20. srpna 1845 přijel z Vídně do Prahy první slavnostní vlak. Dráha z Olomouce do Prahy přinesla velký hospodářský rozvoj v oblastech, kterými procházela. Se stavbou dráhy, která navazovala na dráhu z Olomouce do Prahy, se započalo v roce 1845 po dokončení Olomoucko - pražské dráhy. Celá trať z Prahy do Drážďan byla

let později byla zprovozněna trať Pardubice – Liberec, staly se Pardubice důležitým železničním uzlem. Všeobecně známou a významnou osobností této dráhy byl Ing. Jan Perner²⁵ a od roku 1860 začala vznikat při státní dráze řada továren a rozrůstalo se tzv. nové město. Rozvíjející se průmysl s sebou přinesl nové pracovní příležitosti, s nimiž úzce souvisela bytová výstavba.

V podání Svítkova se jednalo o poměrně razantní změnu krajiny mající další vliv na budoucí utváření krajiny. Nově vzniklá železniční trať vycházející z prvního nádraží postavené v roce 1845 u křižovatky v prostorech dnešní rychlodráhy a třídy Jana Palacha²⁶ protнула část nazývanou Přerov (Přerovsko atd.), tvořící dnešní nedílnou část Svítkova, mající kořeny již ve druhé polovině 14. Stol., kdy na místě stávala poměrně velká vesnice patřící k pardubickému panství. Toto místo je známo v povědomí svítkovských a pardubických občanů především jako místo hojně navštěvované studánky s kapličkou a s lázeňským hostincem zasvěcený nejsvětější Trojici, který dokládá náhodně dochovaný písemný záznam již z roku 1793²⁷. Současně byla přetnuta hlavní tepna spojující Svítkov a další obce západním směrem s Pardubicemi a na místě Přerova vznikl dlouhá léta používaný železniční přejezd. Za zajímavou zmínku lze určitě uvést, že se mimo jiné jednalo i v 20. století o cestu místních dětí školou povinných do škol v Pardubicích a později i do svítkovské školy²⁸. Tuto cestu

slavnostně otevřena 8. dubna 1851. Tím byl program vybudování Severní státní dráhy splněn. Dostupné: <http://lokomotivy.webzdarma.cz/hist.htm>

NYGRÍN, Jindřich. *100 let železnice Olomouc – Praha a město Ústí nad Orlicí*. [s.l.] : Musejní a letopisecká komise města Ústí nad Orlicí, 1945

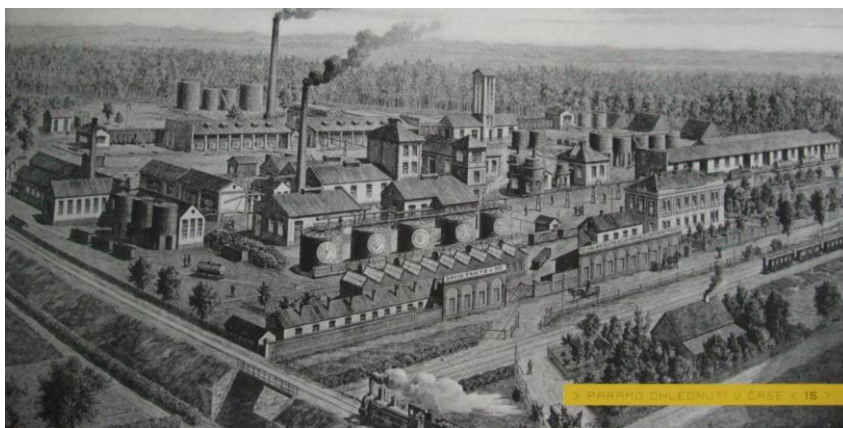
²⁵ Jan Perner, čes. odborník ve stavbách železničních (1815 v Bračicích na Čáslavsku – 10. září 1845 v Pardubicích). Po studiích na polytechnickém ústavě pražském pod mladším Gerstnerem odebral se r. 1834 se svým učitelem na Rus, kde mu byl příručím při stavbě železnice z Petrohradu do Carského Sela, později stal se inženýrem při stavbě železnice z Vídně do Brna, a když pak vláda rakouská rozhodla se prodloužit dráhu až k hranicím saským, jmenován P. při stavbě této vrchním inženýrem. Dále účastnil se stavby trati Pardubice-Praha, vypracoval plán a stavěl trať Břeclava-Hranice a r. 1845 vyměřoval trať z Prahy do Drážďan. Hlavní a vlastní jeho dílo je stavba obrovského viaduktu Rak. Uherské státní dráhy přes Karlín do Buben. Od r. 1844 bydlil v Praze, kde přilnul s celou duší k ideji znovuzrození národnosti české a byl štedrým podporovatelem všech vlasteneckých podniků a snah českých. V Průmyslové jednotě byl hlavním agitátorem pro průmyslovou školu. https://cs.wikisource.org/wiki/Ott%C5%AFv_slovn%C3%ADk_nau%C4%8Dn%C3%BD/Perner

²⁶ Jeho podoba však ještě nebyla zachycena fotografií, neboť u příležitosti zprovoznění trati Pardubice – Liberec v roce 1859 se stala původní nádražní budova pro tak významný železniční uzel nedostačující a na protější straně kolejiště bylo postaveno roku 1859 nádraží nové. Jana Poddaná, Miroslav Klimpl, Lubomír Netušil. *Pardubická zastavení toulky městem s historickým ohlédnutím*. vyd. Nakladatelství Helios Jiří Razskazov ve spolupráci se Státním archivem v Pardubicích jako svou 12. Publikaci, Pardubice, 2002, ISBN 808521111-4.

²⁷ Viz kapitola: 2.1. Obec Svítkov

²⁸ C.K. zemská školní rada usnesením ze dne 21. srpna 1908 č. 44125 povolila, aby v nově vzniklém obvodu Novoměstském byla zřízena samostatná obecná škola pětiletá „Za dráhou“. Z důvodu první světové války, poválečné krize a finanční tísně však bylo toto rozhodnutí naplněno až v roce 1923, kdy byla nákladem 870 000 Kč postavena nová budova obecné školy. Na schůzi místní školní rady a obecního zastupitelstva dne 7. června 1923 bylo rozhodnuto pojmenovat ji školou Habrmanovou po prvním ministru školství a národní osvěty Gustavu

do pardubických škol dětem školou povinných usnadňoval kočí pan Vincenz Navrátil, který na popud a náklady vzniklé Fantovým závodem vozil děti úředníků a inženýrů rafinerie do škol v Pardubicích koňským povozem s kočářem. Jak sám pan Utíkal sděluje: „já seděl na kozlíku vedle pana Navrátila a vlastně jsem jezdíval do školy kočářem“²⁹. Vyobrazení popisovaného přejezdu a současně srovnání zachycuje dobová a současná fotodokumentace³⁰ a dále z mého pohledu určitě zajímavé vyobrazení „Veduty“ zachycující život u Fantových závodů v období počátku 20. století.



Obrázek 8 - Veduty – podoba rafinerie na počátku 20. století. Převzato z: Zeno Čižmář a Jana Iovlevová. Ohlédnutí v čase. vyd. společnost Paramo, a.s. Nakladatelství Pilot, v.o.s., Pardubice, 2009



Obrázek 9 - Fotografie převzatá ze soukromé kroniky p. Jaroslava Brože „Okupace 1938 – 45, Díl I.-2“

S vznikem uvedené železnice byla současně vybudována nová silnice vedoucí ze Svítkova okolo kaple sv. Marka v Pardubicích.

Zde bych se chtěl zmínit ještě o jedné cestě (spojnici) na cestě ze Svítkova do části Přerov. Na tuto cestu mě „přivedl“ pan Zdeněk Utíkal, který ve svých pamětech vzpomněl

Habrmanovi, Almanach k 80. výročí založení školy. Základní škola Svítkov, dohledatelné: http://www.zssvitkov.cz/script/articles.php?menu_id=3&article_id=130

²⁹ Ze vzpomínek pamětníka obce pana Zdeňka Utíkala.

³⁰ Železniční přejezd státní dráhy na trati Olomouc – Praha, místo Přerovsko, U Svaté trojice, v pozadí rafinerie minerálních olejů David Fanto ve stavu před bombardováním v roce 1944. Fotografie převzatá ze soukromé kroniky p. Jaroslava Brože „Okupace 1938 – 45, Díl I.-2“ a současná foto: Jan Pačes. Fotografie byla pořízena 1. listopadu 2015)

na cestu, kudy občas chodíval domů na Přerovsko. Přiznám se, že této informaci jsem zpočátku nevěnoval velkou pozornost. Dle jeho sdělení vedla tato cesta podchodem (menším viaduktem) pod státní dráhou, který byl umístěn ještě před železničním přejezdem u samotné rafinérie Davida Fanto. Pan Zdeněk Utíkal dále ve svých vzpomínkách uvedl, že jedné noci v průběhu druhé světové války se při svém pozdním návratu setkal s třemi překvapenými cizími muži ve viaduktu, kteří mu zastoupili cestu a žádali ho, aby o jejich přítomnosti pomlčel a nikomu se nezmínil. Jednalo se prý o příslušníky odbojové skupiny (konkrétně parašutisty), kteří v místech křížení železniční tratě přestříhávali telegrafní dráty. Začal jsem se touto cestou blíže zajímat a o její skutečnosti mě utvrdila mapový podklad již z období 1. pol. 20. století a dále další Orientační plán města Pardubic z roku 1925 – 1926, z kterého jasně vyplývá skutečná existence této cesty. V další fázi jsem se pokusil tuto dnes již neznámou a zaniklou cestu vyhledat přímo v terénu, což se mi bohužel přes těžkou přístupnost a bujnou vegetaci nepodařilo. Definitivní konec této cesty lze přisuzovat stavbě železniční vlečky vedoucí ze závodu PARAMO (tehdy RAMO) podél hlavní tratě, o které se zmiňuje i zápis z kroniky obce.

Směr železniční tratě dále protínal v katastru Svítkova nezastavěné oblasti luk, polí a bažinaté oblasti z přilehlého toku Bylanky, pomocí nízkého přemostění protnul cestu vedoucí okolo statku rolníka Motyčky a dále směřující k hojně využívanému přívozu na toku řeky Labe³¹ k nedaleké vesnici Rosice nad Labem. Toto původní železniční přemostění cesty a struhy Bylanky, bylo v období 20. dubna do 3. července 1932 stavebně přestavěno, zbouráno a nahrazeno mostem s železnou konstrukcí, které úspěšně slouží na stejném místě jako od roku 1845 až do současnosti a po několika dalších rekonstrukcích v létech 1963 a 2012 je zažito v povědomí místních občanů pod označením: „Myší díra“.



Obrázek 10 - „Myší díra“. Foto: Jan Pačes. Fotografie byla pořízena 1. listopadu 2015

³¹ Viz kapitola: 2.4. První regulace Labe

Důležitou stavbou na této trati se pro svítkovské, ale rovněž i pro obyvatelé přilehlých obcí (Srnojed) stala vystavěna železniční zastávka Svítkov, mající postupem času troufám si říci důležitý vliv na spojení místního obyvatelstva s okolím, na maximální využití tohoto nově vymoženého techniky „železnice“ s využitím na rozvíjející obchodní a civilní ruch jdoucí v ruku ruce s železniční dopravou. Správnost výše uvedeného tvrzení lze potvrdit i zápisem kronikáře obce, kterým uvádí: „*Že blízkost dráhy s místní zastávkou byla vzrůstu tomuto jen ku prospěchu, je jisto, ač na druhé straně používání její k dopravě dost pomalu stoupalo – kdy pak, kdo z místních obyvatel kam jel!*“³² Vysvětlení poslední části lze přisuzovat k faktu, že pro Svítkovány byla dostupnost okolních pracovních příležitostí dá se říci místní, tedy pěšky, povozy na kolech. Svou roli tu jistě měla i „zbytečně vynaložené“ finanční náklady na železniční dopravu. Důležitost tohoto spojení s obcí vypovídá i fakt, že na tomto místě železniční zastávky, jakého si pomyslného vstupu do a ven z vesnice nechal postavit patrně nejznámější svítkovský občan a současně dle sdělení kronikáře obce pokrokový rolník a starosta obce Václav Šáda na svůj náklad kříž a pomník císaři Josefu II., řečeno slovy kronikáře „*příznivci rolníků*“³³. Tento pomník byl po vzniku Československé republiky odstraněn³⁴.



Obrázek 11 - Železniční zastávka Svítkov³⁵



Obrázek 12 - Socha Jana Žižky³⁶

O konkrétní výstavbě a okolnostech výstavby železniční tratě v úseku Pardubice - Svítkov bohužel nejsou v archivech SOKA Pardubice žádné prameny a rovněž tak z místních pramenů se dozvídám velice málo. Co je však nevyvratitelné je skutečnost, že v poslední třetině devatenáctého století začala tato oblast, tedy oblast v blízkosti vzniklé státní

³² SOKA Pardubice, fond Obecní úřad Svítkov, Pamětní kniha obce svítkovské, rozsah 1851-1964, s. 68.

³³ SOKA Pardubice, fond Obecní úřad Svítkov, Pamětní kniha obce svítkovské, rozsah 1851-1964, s. 70.

³⁴ Stalo se tomu na posvícení 7. září 1920, kdy byl pomník císaře Josefa II. skácen a kamenné kvádry byly použity na stavbu pomníku padlým obyvatelům ve světové válce. SOKA Pardubice, fond Obecní úřad Svítkov, Pamětní kniha obce svítkovské, rozsah 1851-1964, s. 72.

³⁵ Železniční zastávka Svítkov, trať dnes obehnaná betonovým plotem v rámci bezpečnosti železničního koridoru. V popředí pískovcový pomník s křížem věnovaný Václavem Šádou. Foto: Jan Pačes. Fotografie byla pořizena 1. listopadu 2015

³⁶ Socha Jana Žižky umístěna ve Svítkově i v současné době.

dráhy nabývat již budoucí podobu a „přinášet vytoužené ovoce“. V této době se již oblast okolo státních drah nazývá tovární čtvrtí. V souvislosti s rozvojem železnice a s možnostmi, jaké nejen železnice, ale i uvolnění pracovních sil po rozpadu pardubického velkostatku přinášely, začaly v okolí dnešního nádraží růst menší i větší podniky. Z poměrně velkého výčtu nově vznikajících společností a živností bych rád uvedl pár největších. Roku 1869 byl založen v místech dnešního nádraží Akciový cukrovar, kam během cukrové kampaně byly nejdříve formanskými vozy a později modernějšími dopravními prostředky sváženy sklizně z širokého okolí. Dále naproti cukrovaru vznikla roku 1867 Wertheimerova továrna na čištění lihu a octové třeště, ale především v oblasti již výše zmiňované kaple nejsvětější Trojice (na tzv. Přerovsku) byla roku 1888 založena vídeňským obchodníkem Davidem Fantou rafinerie minerálních olejů, nynější Paramo.

5.3. Výstavba průmyslu v okolí obce

Jak již bylo v předchozích podkapitolách zmíněno, v oblasti nově vznikajícího průmyslu mající důležitý vliv na život občanů a další utváření obce, nelze nezačít na prvním místě událostí, a sice rokem 1889 založení podniku rakouskými průmyslníky bratry Davidem a Bedřichem Fanto.

Pro místo výstavby tohoto z počátku malého podniku, zaměřeného na výrobu mýdel, vosku, parafínu, ale především na výrobu petrolej pro svícení, proto všeobecně zažitý název „Petrolka“, byl původně vyčleněn pozemek podél státní dráhy u starého nádraží, ale pardubičtí radní však závod prozíravě vytlačili až na západní okraj města, tehdy daleko od obytné části Pardubic do přímého sousedství s vsí Přerov a ve směru Svítkova. Stavba byla pardubickým hejtmanstvím formálně schválena až v srpnu roku 1889, ale v té době již stavební práce běžely v plném proudu. Po pěti měsících horečného pracovního tempa byla továrna dokončena a koncem října 1889 zahájila provoz. Koncem listopadu vyšel v pražských Národních listech první inzerát nabízející produkty pardubické rafinerie, tedy petrolej značky Bílá růže a tři druhy mazacích olejů. Kromě výroby, která již běžela, byla však ve výstavbě dalších několik vedlejších továrních objektů, jako byly pomocné dílny, laboratoře, kancelářské budovy a obytný dům pro úřednictvo a mistry (viz část Přerovsko). Vše podle projektu bylo hotovo 18. ledna 1890 a kolaudační komise mohla zprovoznění celého objektu formálně potvrdit. Za zajímavost lze zde uvést, že poměrně podrobný obraz fungování továrny v prvních letech její existence zachytil ve svých vzpomínkách z roku 1920 tovární kočí !. Tak se zachoval například popis prvního chladicího zařízení v podobě 100 metrů dlouhého a 3 metry vysokého dřevěného, dehtem natřeného koryta a další. Čelní fronta

továrních budov se táhla přes cestu podél Německobrodské železniční trati a byla tak na očích všem cestujícím v projíždějících vlacích³⁷.

Roku 1892 již rafinerie pracovala naplno a počínaje po roce 1905 se začala dále ve velkém rozvíjet. Kromě provozů vlastní výroby ropných produktů našla v rafinerii uplatnění další řemesla vedlejších provozů, především bednáři, v jejichž dřevěných sudech se až do první světové války expedovaly jak petrolej a benzín, tak veškeré oleje a tuky. Asi 35 bednářů denně vyrábělo několik stovek sudů, na něž padlo až 10 vagonů dřeva. Další důležitou a dnes jistě zajímavou funkcí v nočním provozu rafinerie měl i tzv. lampář, který se až do instalace prvních žárovek někdy na počátku 20. století staral o rozsvěcování, zhasínání, čištění a dolévání petrolejových lamp, jež osvětlovaly provoz celé rafinerie a jak se dá i tušit tato „hra s ohněm“ byla i příčinou první tragédie v rafinerii. Ještě snad zajímavost, a sice počínaje rokem 1895 zahájila rafinerie provoz na výrobu parafínu a do nové dílny, kde se svíčky z parafínu lisovaly, bylo přijato mnoho žen a obsluha strojů svíčkárny byla plně v jejich patronaci. Koncem roku 1898 se dále rozvíjející výrobní areál dosáhl rozlohy deseti hektarů, rafinerie disponovala vozovým parkem asi tří set vlastních železničních cisteren, kdy si rafinerie získala pozici jednoho z největších železničních přepravců v celé monarchii a podnik dával práci asi pěti stům lidem. Před 1. světovou válkou tedy již patřila mezi první exportéry strojních olejů a benzínu v rakousko-uherské monarchii.

K atraktivnosti a dá se říci jisté lukrativnosti zaměstnání v tomto podniku pro široké okolí Pardubic, bylo na základě nového platného zákona v monarchii vedením rafinerie zřízení tzv. zdravotní pokladny, do které každý zaměstnanec z každého zlatého své mzdy přispíval dva krejcarey a stejnou částku za dělníka odváděl i podnik. Atraktivnější však byly platové podmínky, které v 19. století patřily údajně k nejvyšším ze všech pardubických podniků, kdy dělníci si za týden přišli až na 80 zlatých, mzdy žen, ale dosahovaly podstatně méně. Plat úředníků byl pak přibližně patnáctkrát vyšší a zdravotní pojištění ve výši tři procent své mzdy si platili sami. S hodinou na oběd a dvěma přestávkami na svačinu trvala pracovní doba dvanáct hodin.³⁸

Z pohledu bližšího kartografického popisu umístění závodu a rozvoje Svítkova po stránce stavební – urbanistické se nová továrny rozlehla na doposud nezastavěných prostorech – polnostech mezi Svítkovem, Přerovem a Pardubicemi a především, i jak již bylo

³⁷ Zeno Čižmář a Jana Iovlevová. *Ohlédnutí v čase*. vyd. společnost Paramo, a.s. Nakladatelství Pilot, v.o.s., Pardubice, 2009.

³⁸ Zeno Čižmář a Jana Iovlevová. *Ohlédnutí v čase*. vyd. společnost Paramo, a.s. Nakladatelství Pilot, v.o.s., Pardubice, 2009

v předchozí kapitole řečeno, zabrala cca 1/2 rozlohy Zelenobrandské dubiny a nenávratně nám mizí malý rybníček nacházející v této části lesíka, napájený Jesenčanským potokem. Za zmínku určitě stojí a doplňuji, že tento potok přicházející z jižní strany od dostihového závodiště Velké Pardubické protéká v současné době pod úrovní a v samém srdci Parama a při jeho vyústění z továrny na straně v části U Trojice spíše připomíná a má všechny charakteristiky „stoky“. Dále byl v této části napájen bývalý Přerovský rybník. O konkrétní zmínce založení uvedené továrny z pohledu každodenního života obyvatel Svítkova se bohužel místní svítkovská kronika nezmiňuje.

Ve vztahu k popisovanému tématu se ve strohém zápisu kronikáře obce Svítkova v části „Průmyslové podniky v okolí“ uvádí následující: *„Z průmyslových pak závodů v blízkém okolí, kde nacházelo zaměstnání a mnohdy i dobré postavení mnoho místních obyvatelů uvéstí sluší v první řadě rafinerii minerálních olejů, strojnické továrny, cukrovar a lihovar i pivovar v Pardubicích, rafinerie cukru v Rosicích a celou řadu jiných menších podniků soukromých. Z podniků státních to byla zejména železniční správa, jak s provozem, tak i dílnami.“*³⁹



Obrázek 13 - Fantovy závody⁴⁰

5.4. Přívozy, zaniklé statky, polnosti a jejich vliv na život a další utváření krajiny v okolí obce Svítkova – kartografické vyobrazení)

Tuto část bych rád začal popsáním a odhalením dnes již pro mnohé zapomenuté a tím jsou přívozy na blízkém toku řeky Labe, které byly v blízkém okolí hned dva. Jeden byl umístěn mezi obcemi Svítkov a Rosice nad Labem a druhý byl na cestě ze Svítkova k obci Srnojedy a dále do dnes již zaniklé obce Blatníkovské Lhoty. V případě prvního, a sice ze Svítkova do Rosic nad Labem, ještě žije ve Svítkově poslední majitel tohoto převozu pan

³⁹ SOKA Pardubice, fond Obecní úřad Svítkov, Pamětní kniha obce svítkovské, rozsah 1851-1964, s. 69.

⁴⁰ Zajímavý snímek zachycující západním směrem Fantovy závody nedlouho po jejich vzniku a především v dálce (v detailu) je možno spatřit první domy obce Svítkov. Převzato z: Zeno Čížmář a Jana Iovlevová. *Ohlédnutí v čase*. vyd. společnost Paramo, a.s. Nakladatelství Pilot, v.o.s., Pardubice, 2009

Josef Píša, narozený v roce 1918 a tento převoz byl v posledním provedení situován u fary v Rosicích, asi 200 metrů proti bývalému proudu Labe. Dnes je tato část Labe slepým ramenem. Na opačné straně slepého ramena, než jsou Rosice, lze ještě dnes spatřit nepatrné zbytky základů domku, který chránil převozníka před nepohodou. Celkové umístění převozu je patrné z ftopohlednice z roku 1937.



Obrázek 14 - Převoz a převozník p. Píša ⁴¹

Převoz byl zpočátku provozován pro náhodné chodce. V provozu musel být nejméně před rokem 1860, neboť je již zaznamenán na mapě politického okresu pardubického, upravené v roce 1860 c.k. vojenským zeměpisným ústavem ve Vídni. Tento převoz nebyl úřady nikterak registrován. Po výstavbě již zaniklé rafinerie cukru v Rosicích nad Labem, kterou tvořil soubor budov na opačné straně kolejí než je železniční stanice Rosice, byl zájem této firmy zaměstnávat pracovníky z levé strany Labe, tedy ze Svítkova, Popkovic, Srnojed a dalších obcí. Proto vznikla dohoda mezi rafinerií cukru a majitelem převozu o převážení pracovníků rafinerie a hrazení nákladů za převoz touto firmou. Zlatá léta tohoto převozu nastávají v době po první světové válce se vznikem fy Explosia - továrna na látky výbušné v Semtíně, která je součástí dnešního VCHZ. To se již jedná o úřady řádně povolenou živnost se živnostenským listem. Většina převážených osob byli cyklisté, kteří dojížděli za prací do Semtína, někteří až z Kovářova nedaleko Seče, nebo z Vyžic u Heřmanova Městce, tedy pro představu 30 km. ⁴²

⁴¹ Převozník pan Píša při práci. Fotografie převzata ze soukromé sbírky pana Zdeňka Utíkala.

⁴² Přívoz plnil svou roli i v době protektorátu, kdy německé úřady požadovaly „všechna kola se točí pro vítězství Říše“ a v Semtíně byl zaveden vícesměnný provoz, byl převoz obsluhován od čtvrté hodiny ranní do dvacáté třetí hodiny večerní. V této době se již střídali ve službě majitel převozu s pomocníkem. V počátcích původní stanoviště tohoto převozu bylo asi v úrovni fary v Rosicích, bylo však přemístěno po regulaci Labe před první světovou válkou. Borovec, Petr. *Převozy přes Labe na západ od Pardubic*. Zprávy Klubu přátel Pardubicka. Vydává: Klub přátel Pardubicka. 1997, ročník 1997, č. 3-4, s. 48 – 52.



Obrázek 15 - Mapa převozu

Tento převoz zanikl v roce 1948 s výstavbou mostu u fary v Rosicích, který je v současné době také zrušen, a pouze uprostřed slepého ramene jsou doposud znatelné zbytky středověkého pilíře. Tento most stavěl pardubický železniční pluk, jednalo se o jednoduchou konstrukci z oceli a dřeva, systém BAILEY. Most byl dodán jako mnohé další z USA, jako pomoc zničené Evropě, snad v souvislosti s činností instituce UNRRA. Ze zápisu svítkovské kroniky je možné vyčíst stručnou zmínku o výjimečných květnových oslavách roku 1948 spočívající především v slavnostním předání nově otevřeného mostu mezi Svítkovem a Rosicemi nad Labem dne 8. května. O druhu mostu a jeho původu, tedy ze západní pomoci pro válkou postiženou Evropu však již kronikář a jsem přesvědčen zcela účelově, více neuvádí⁴³.

V případě druhém se jednalo o přívoz zvaný Blatník, který byl zřízen po první regulaci Labe před první světovou válkou, kdy pole srnojedských zemědělců se ocitla za řekou. Činnost převozu pro povozy skončila někdy okolo roku 1953 v souvislosti se vznikem JZD. Opět byl velmi frekventován zaměstnanci ze Semtína, později VCHZ z levého břehu řeky, to je ze Srnojed, Lánů na Důlku a Opočínku. Asi do roku 1960 byl tento převoz provozován s malou lodí pro pěší a cyklisty a byl zrušen podobně jako usedlost pana Píši v souvislosti s regulací Labe. Posledním převozníkem na něm byl snad pan Černík. Oba poslední převozy, jak již bylo uvedeno, sloužily v počátcích hlavně pro dopravu zemědělských potahů.

Pohled na přepravující se pár zapražených krav by pro současníky musel být obzvláště zajímavý.

V případě statků a polností si na výše uvedené mapě si lze povšimnout statku umístěném na polní cestě a jediné spojnici k zmíněnému rosickému přívozu a k obci Rosicím

⁴³ SOKA Pardubice, fond Obecní úřad Svítkov, Pamětní kniha obce svítkovské, rozsah 1851-1964, s. 112.

nad Labem. Tuto cestu až do současné doby věrně kopíruje stálá současná již však asfaltová silniční komunikace zakončena ocelovým mostem přes řeku, vystavěným v rámci regulace Labe v 2. pol. 20. st. V případě uvedeného statku se jednalo o hospodářství se statkem a k němu přilehlé polnosti pana Motyčky. Tento statek nám počínaje 2. polovinou 20. století zcela a nenávratně mizí v rámci zmíněné regulace toku řeky Labe, která se realizovala v jeho přímém sousedství (viz kapitola: 7. Svítkov- období 1945-1964).

6. Svítkov - období 1901-1945

6.1. Obec Svítkov (rozloha, stavební výstavba, zemědělství a lesnictví v lokalitě obce, kulturní a historické památky v obci, běžný každodenní život obyvatel obce - zaměstnanost - pracovní zaměření žen a mužů, kulturní život ve Svítkově, kartografické vyobrazení)

V této kapitole bych chtěl plynule navázat na kapitolu předchozí a počínaje „přibližně“ rokem 1901 pokračovat ve vykreslení obce Svítkova na začátku nového tisíciletí. Začátek 20. století je ve znamení pokračujícího úspěšného růstu obce a to dá se říci po všech stránkách vývoje, tedy společenského, stavební výstavby, kulturního vyžití, průmyslo - živnostenské a včetně neutěšeného problému v oblasti školství.

Z svítkovské kroniky je možno se dovědět, byť jak sám kronikář ve svém zápise uvádí: *„je přípustné, že nemusí býti tento záznam přesný, neb i dříve poté v obci mohly existovat i další živnosti“*⁴⁴, bylo v období cca od roku 1900 a dále mezi válkami již v obci na 99 místních řemeslníků nebo živnostníků a 50 obchodů !. Z kronikářova dlouhého soupisu uvedených řemesel s jmény jednotlivých řemeslníků, živnostníků a obchodníků, kde u některých obchodů zmiňuje postupně majitelé, případně místo podnikání, údaje kdy došlo k ukončení, a nebo zda podnikání pokračuje a pod jakým obchodním jménem bych rád ve stručnosti uvedl. V obci bylo evidováno: 7 uhlířů, 6 truhlářů, 2 bednáři, 2 zahradníci, 5 pekáren, 8 holičů, 3 klempíři, 9 řezníků, 6 trafik, 2 natěrači, 7 hostinců, 3 cukráři, 7 krejčích, 2 grogisti, 5 hokynářů, 1 kloboučnice, 1 hodinář, 4 zámečníci, 3 brusírny skla, 12 obuvníků, 4 mlékárny, 1 mlýn (mlýn s historií sahající do 16.stol v tehdejší držení Antonína Folla), 1 řemenář, 1 soustružník dřeva, 7 trhovců, 1 výroba rostlinných olejů, 1 obchod se střížným zbožím, 2 papírnictví, 25 obchodů potravin, 3 povozníci, 1 hrobař, 1 převozník na Labi (pan Píša) a pan Šotola sběr starých kostí. Ve Svítkově působilo také sedm porodních babek a nechyběl ani obecní strážník pan Husák. Kronika ho zmiňuje takto: *„byl to silný a vysoký občan ve velice dlouhém kabátu a holinkách. On sám těžce chodil, byl jako tank, byl postrach pro tehdejší mládež. Když on procházel ulicemi obce, kde se jen objevil vše jen v hluku se hemžilo.“*⁴⁵. Po jeho smrti nastoupil pan Petráň a naposledy pan Jan Pilař, kterým tato éra strážníků skončila. Zcela novou živností byla v obci zřízena tzv. „akumulátorka“ mlynáře Antonína Folla a Stanislava Bečky v roce 1926.

⁴⁴ SOKA Pardubice, fond Obecní úřad Svítkov, Pamětní kniha obce svítkovské, rozsah 1851-1964, s. 83.

⁴⁵ SOKA Pardubice, fond Obecní úřad Svítkov, Pamětní kniha obce svítkovské, rozsah 1851-1964, s. 85.

Různá obecní oznámení byla pomocníky obce vždy vyhlášována bubínkem a to vždy někde na rohu ulice a bylo sděleno „poselství“ starosty. Posledními „ponocnými“ v obci byli Josef Brunclík a po něm Josef Šitler. Zvonění klekání, umíráček nebo požár v obci (tzv. zvoník v obci) měl na starosti pan Doskočil a dále jak uvádí kronikář „starý“ Podhora se svou ženou.

Z pohledu správy obce v tomto období nebylo pocíťováno zásadních změn, ať již byl v čele starosta pan František Kramář, Čeněk Šáda nebo pan Pelikán, ve směs místní sedláci – rolníci a širší zájem o obecní hospodářství a jaká si rekapitulace uplynulého volebního období byla zaznamenána až v období těsně před dalšími volbami, aby pak opět utichl, což se pravidelně opakovalo. Volby zastupitelstva se konaly pravidelně a bez jakýchkoliv zásadních problémů. Již v roce 1914 byl v obci zřízen a otevřen pro veřejnost první Poštovní úřad a to dne 25. července 1914 v budově paní Pelikánové č.p. 16, který však byl v důsledku vypuknutí světové války opět uzavřen a v dalších letech se o něm stále jednalo. Až později 1. června 1931 byl opět nově otevřen v domě pana Matury v Přerovské ulici.

V pohledu výstavby dochází k razantnímu rozšiřování dosavadní rozlohy Svítkova, čemuž odpovídá i výše uvedený výčet živností, jdoucí přímo úměrně s vzrůstajícím počtem obyvatelstva a její vzrůstající nákupní silou. Byli zřízeny nové silnice na náklady okresu, provedeny opravy obecních cest, výstavba mostků přes potok Bylanku, zřízeny obecní váhy, hasičská kůlna, pořízeno obecní osvětlení. Dochází k postupné expanzi Svítkova v nové výstavbě ve směru na Přerovsko a k Pardubicím, v prostorech doposud prázdných ploch luk a polí a zakládání nových ulic. Tato výstavba ve směs kopíruje staré cesty a na jejich místech nám vniká nová ulice s názvem Přeloučská, později Přerovská, ulice Nádražní, později Srnojedská, ulice Dlouhá.

Pro zachování chronologie událostí bych rád začal výstavbou pomníků padlých občanů obce za Velké války. Z iniciativy založeného spolku pro postavení pomníku padlým obyvatelům obce ve světové válce a za přispění mnoha finančních darů, mimo jiné příspěvkem místního hasičského sboru 50 Kč, byl za pomoci komitétu a zastupitelstva obce zhotoven sochařem Rejlem z Chocně pomník. Bylo rozhodnuto, že pomník bude postaven na obecním pozemku za kovárnou při cestě vedoucí na obecní hřbitov a k budování jeho dolní části bylo použito kamenných kvádrů z pomníků císaře Josefa II., skáceného na posvícení 7. září 1920 a kdysi postaveného nákladem místního rolníka Václava Šády. Slavnostní odhalení nového pomníku proběhlo 28. září 1919 za účasti všech místních spolků a velkého počtu občanů.

Roku 1920 dochází k události v podání místních patrně velice vnímána, a sice i jak kronikář obce uvádí: „dosavadní ráz obce se změnil a kus její historie zmizel“, když rolník pan Drahoš, který vyženil známou Kramářovu chalupu č.p. 5, nechal vykácet ještě známější Kramářovu dubinu, kterou chtěl přeměnit v pozemek. V tomto roce také pokračuje pronajímání obecních pozemků na šest let formou dražby, kdy zájemci této dražby, většinou drobní zemědělci – lidé, v touze po získání pozemků v této stále více lukrativní části, se předháněli v dražebních částkách, až se docилоvalo takové výše nájemného, které dle tehdejšího všeobecného názoru nemohlo mít obhospodařováním pozemků návratnost. Obdobné dražby obecních pozemků se konaly i v následných letech a ve směr lze sledovat o ně stále větší zájem, jak i dokládá zápis o dění v obci datovaný rokem 1928, kdy obecní pozemky v části Na Křemenách, pastviny a pole stouply na trojnásobek !

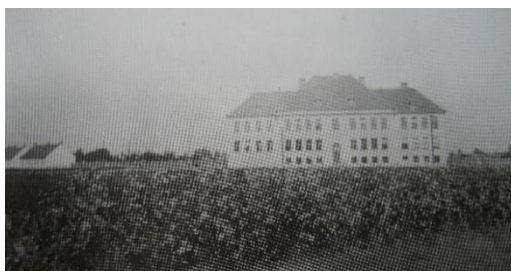
V tomto období současně dochází k založení stavebního a bytového družstva, které hodlá postavit několik rodinných domů pro své členy za subvence státu. Rokem 1921 uvedené družstvo tedy zahajuje svou činnost, zakupuje pozemky a staví domy u horní cesty před bývalou Kramářovou dubinou i u silnice a asi 12 domků u lesa, již na pardubickém katastru. Družstvem byla v průběhu roku 1923 dále postavena pro zaměstnance pošt a telegrafů celá řada rodinných domků, celkem 24 v nově vzniklé ulici K Rybníčku nacházející již v těsném sousedství rafinerie Davida Fanto, vystavené později bombardování v období druhé světové války při náletu na rafinerii. Staví se i v zimních měsících, neboť tyto stavby jsou podporovány státem. I v následujícím roce a stejně i tak v dalších pokračuje výstavba rodinných domků v podání Stavebního družstva, vedeným ředitelem a současně poštovním úředníkem panem Maturou, na pozemcích mezi Svítkovem a závodem FANTO, ale i v jiných částech Svítkova.



Obrázek 16 - Fotokopie dobových pohlednic⁴⁶

⁴⁶ Fotokopie dobových pohlednic – vlevo vznikající ulice K Rybníčku a vpravo ulice dlouhá navazující na ulici K Rybníčku s v pozadí rafinerii Davida Fanto. Poskytnuto ze soukromé sbírky pana Jana Pačese (starší)

Následuje výstavba budovy z pohledu dalšího rozvoje obce z mého pohledu velice důležitá. Byla jí stavba po dlouhých létech plánována, 15. července 1923 započatá a v roce 1924 konečně realizována, jaká si dominanta a středový bod obce Svítkova, kterou je výstavba smíšené školy, nazvané Habrmanova, podle někdejšího ministra školství. Staví ji město Pardubice ve svém katastru a obec Svítkov zakoupila potřebné místo a darovala je spolu s obnosem 50.000 korun městu. Místo bylo vybráno po dlouhém hledání na pozemku rolníka Berana. Tento pozemek měl pronajatý sportovnímu klubu S. K. Svítkov, který si však našel nové místo pro své hřiště na Račanech (dnes oblast ulice Hradčanské). V případě školy se jednalo původně o pětitřídku, do které chodily přerovské, svítkovské i popkovické děti. Před školou vzniklo v roce 1930 náměstí pojmenované Habrmanovo, za okupace v průběhu druhé světové války přejmenováno na Svítkovské náměstí. Za povšimnutí jistě stojí zcela volné prostranství a doposud nezastavěné v okolí nově vzniklé školy, kdy první a původní domy Svítkova jsou vidět v levé části od budovy. K úplnému zastavění těchto prostor bytovou výstavbou dochází v pozdějších letech a především v období po 1. polovině 20. století, jak i patrně z druhého přiloženého snímku (viz následné kapitoly této práce).



Obrázek 17 - Svítkovské náměstí

Ve výstavbě v obci se i v následujících letech směle pokračovalo a rokem 1926 byla vystavěna a předána do užívání veřejná zvonička, stojící do dnes v nejstarší části Svítkova u kaple.

Pro jakýsi ucelený obrázek o hospodaření, majetku a především rozvoji obce z roku 1925 uvádím následující. Obec v této době disponuje: státními půjčkami a vkladní knížkou Městské spořitelny v Pardubicích v celkové výši 4.063,36 korun, dále pozemky v ceně 43.800 korun o výměře 20 hektarů, 64 arů a 77 metry, dále patří do majetku obce kaple, hasičská zbrojnice a obecní dům v ceně 54.280 korun. Inventární zařízení pro hasičské účely bylo zapsáno ve výši 39.800 korun, pro obecní knihovnu 2.000 korun, na obecní váhu 800 korun, pro výše zmíněný památník padlých vojáků 730,50 korun a na vánoční nadílku pro děti ve výši 153 korun. Veřejný statek, ulice a cesty byly zaznamenány o výměře celkem 7 hektarů, 36 arů a 88 metrů. Obecní dluhy byly ve výši 86.721,57 korun.

Roku 1929 již bylo v obci 284 domů a výstavba dále pokračovala. Bylo nově postaveno 17 domů, v katastru obce Svítkov umístěná vojenská střelnice byla opravena a rozšířena, v březnu roku 1930 bylo započato s úpravou ulice Husovy, vše okolo této úpravy zajišťoval Antonín Škvára, včetně zajištěného materiálu z bývalé vojenské nemocnice. Celá akce trvala do 28. dubna s náklady 23.533 korun. Ze zápisu kronikáře datovaného do roku 1930 lze dále citovat: „*Pojmenování čtyř nových ulic ve Svítkově. Oklická, Branecká, Čivická, Na Klinku. Pojmenování se stalo, dle starého zvyku, jak se kde, v kterém místě od dávna užívalo. V místě, kde stojí památník padlých vojáků ve válce světové, místo to pojmenováno je: Náměstí Svobody*“⁴⁷.

Roku 1930 jistě pokrokově smýšlející hostinský pan Steklý přistavěl část svého hostince, ve kterém byl zřízen první stálý Biograf válečných invalidů. Provozovatelem koncese na jmenovaném podniku měly místní váleční invalidé. Celkové náklady na výstavbu včetně vybavení byly ve výši 170.000 korun.

Proměny v obci dále pokračují a 10. února 1931 je zastupitelstvem obce rozhodnuto o zřízení štetové cesty v délce 681 metrů a šíři 4 metrů v Pardubické ulici, od hranice obce Svítkova kolem hostince U Steklých po Račany až k okresní silnici. K tomuto účelu uvolnilo zastupitelstvo z rozpočtu obce částku 42.000 korun a tato silnice byla dokončena 15. června stejného roku. Rokem 1931 začíná v obci působit rovněž první praktický lékař MUDr. J. Velenovský a začal ordinovat v domě pana Petery č.p. 257.

Roku 1932 bylo postaveno 14 nových domů, v roce následujícím 21, roku 1934 bylo ostaveno dalších 14 obytných domů, roku 1935 bylo postaveno 12 obytných domů, roku 1936 dalších 10 domů, roku 1937 dalších 15 domů, čímž celkový počet dosáhl 387 čísel popisných. Neblaze proslulým rokem 1938 je v obci evidováno 2.500 občanů a 402 domků.

Nastávající neblahá léta od roku 1939 do roku 1945 započaly již v předtuše nejasných vyhlídek. V prvních dnech nového roku začaly veliké mrazy a napadlo hodně sněhu a dále od poloviny ledna nastalo deštivé počasí. Následoval osudný 15. březen 1939 a k pádu Říšskoněmeckého vojska na území naší republiky. Zde je nutné dodat, že od tohoto roku až do srpna roku 1945 nebyly již události z nařízení orgánů zapisovány a k zpětnému zápisu událostí došlo až na žádost Místního národního výboru ve Svítkově panem Čeňkem Novotným, ředitelem místní školy. Ve válečném období došlo k obsazení několika statků německým velitelstvím, zabrání Habrmanovy školy pro potřeby německé armády a v jejich

⁴⁷ SOKA Pardubice, fond Obecní úřad Svítkov, Pamětní kniha obce svítkovské, rozsah 1851-1964, s. 86.

prostorech byla zřízena německá kasárna. Z nařízení došlo k úpravě označení názvu ulic, nejdříve název v němčině a pod ním teprve v češtině. Některé však zcela změnily svůj název, jako např. náměstí před školou z původního Habrmanovo náměstí na náměstí Svítkovské. Na pozemcích mezi silnicí a železniční tratí byla zřízena kamufláž (dřevěná napodobenina) Fantovi rafinérie, která měla uchránit skutečný podnik před eventuálními bombardováním. Stejně tak bylo provedeno i s blízkým letištěm. V průběhu války došlo k vybudování úkrytů pro letadla z letiště v prostorech podél lesů a luk západním směrem od obce a společně s přílehlou, již zmiňovanou vojenskou střelnicí z 30. let byl tento prostor pod kontrolou německé armády⁴⁸. Došlo k vydrancování místního kostela (kaple) i zvonice, odkud byly 17. března 1942 odvezeny zvony za účelem válečné výroby. Za období válečných let bylo ze Svítkova posláno na nucené práce do říše více než 50 osob. Stavení podnikání bylo všeobecně zakázáno, a aby byla alespoň částečně provedena pomoc v bytové tísní (rozuměno i mimo jiné v souvislosti s leteckým nálety), bylo povoleno postavit na pozemku pana Těšíka u železniční zastávky 20 provizorních baráků.

Nebyla to však jen samá pozitiva a jednoduchý vzestup obce a ani Svítkovu se nevyhnuly častá neštěstí zapříčiněna požáry statků a domů, povodní a jiné. Rovněž tak dne 4. února 1897 vypukl požár v čistírně minerálních olejů Davida Fanto na jehož zvládnutí se aktivně podílela i místní skupina hasičů. Dále byly to požáry statku např. pana Jelínka, Doskočila, Šády, Píši, stodola pana Remeše atd. Jako zajímavou a současně úsměvnou historiku ze zdejšího hasičského sboru, která uspišila pokrok i v zdejším sboru, bych uvedl ze zápisu z roku 1922 z hasičské kroniky, kdy vyhořelo stavení vdovy Albíny Svobodové. Ze zápisu cituji: „*Ač diváků bylo dosti, chybí lidé k pumpování u stříkačky. Toto vedlo k myšlence zakoupiti novou stříkačku, která by nebyla závislá na lidské síle*“⁴⁹. Definitivní rozhodnutí nastalo za dalších čtrnáct dní po posvícení, kdy se objevil oheň u paní Svobodové a na základě těchto událostí se hasičský sbor rozhodl pro pořízení nové stříkačky.

Dále to byly poměrně časté a pravidelné povodně zapříčiněné rozvodněním řeky Labe, tak i místním potokem Bylankou, protékající středem obce. Jedna z největších povodní postihla Svítkov v roce 1926, kdy katastrofální povodeň způsobilo deštivé počasí, které trvalo od února do června tohoto roku a zničila úrodu na dotčených polích a luk. Celkem bylo zatopeno ve Svítkově 65 hektarů, 96 arů, z toho 28 hektarů polí a 71 arů luk. Postiženým se dostalo částečného odškodnění. Na polích v Polabí byla celková úroda zničena tak, že kromě

⁴⁸ Mnohé úkryty spočívající v půlkruhových valech (náspech) ve tvaru podkov, umístěné vedle sebe, jsou doposud po bližším ohledání stále patrné.

⁴⁹ Kronika dobrovolného hasičského sboru ve Svítkově. SOkA Pardubice

žita zůstala pouze sláma. Současně byla porušena cesta u převozu přes Labe a její hráz byla proudem odnesena. V obci samotné se potok Bylanka rozlil ze svého koryta a zaplavil velkou část území, včetně například známého Klimplovo zahradnictví a po této povodni následovala jedna z prvních regulací toku.

Dále je možné se dočíst, že na podzim tohoto roku (1926) byly úřady přinucena na základě katastrofálních povodních k regulaci Labe, a sice od železničního mostu u Rosic (upřesňuji u trati státní dráhy Liberec – Chrudim) až k převozu rosicko-svítkovskému. Z dostupných a dohledatelných zdrojů nelze tuto informaci potvrdit, ale stejně tak ne zcela vyvrátit. Pravděpodobně se jednalo o etapu postupného splavňování Labe v období 1919 – 1930, ale její stavební tempo bylo stále více narušováno vlivem probíhající hospodářské krize, nezaměstnaností a poskytování pouze krátkodobých úvěrů, které nepřipouštěly účelné rozvinutí labských cest. Jako více pravděpodobné se již může jevit etapa následující v období 1931 – 1944, kdy nastal zásadní obrat v tempu výstavby středního Labe a především vydáním vodních zákonů č. 49 a 50 ze dne 24. března 1931, které umožnily náležitě rozvinout a především finančně zajistit investiční vodohospodářské akce. Z našeho pohledu to byl především zákon č. 49/1931 o regulaci nesplavných řek, melioraci pozemků a zdravotně vodohospodářských stavbách.⁵⁰ Tomuto závěru by nasvědčoval i další zápis kronikáře, v kterém se zmiňuje o příjezdu ministra veřejných prací Ing. Dostála⁵¹ z Prahy, za účelem zhlédnutí dosavadní práce na úseku řeky Labe.

Dalo by se tedy říci, že se jednalo o první část z mnoha etap na splavnění Labe a její regulace v úseku Pardubic, včetně nově vzniklého zdymadla v Pardubicích a samotného Svítkova se dotýkala pouze „okrajově“. Tomuto závěru by nasvědčovalo i kartografické vyobrazení toku řeky Labe v orientačním plánu města Pardubic z let 1925 – 1926, v kterém je již možné vidět narovnaný tok řeky v úseku Pardubic⁵². Další etapa se následně plnou měrou rozjela v období 60. let 20. století a o které se hlouběji věnuji v kapitole 8.3. Regulace Labe.

Následuje rozhodnutí obecního zastupitelstva z června 1928 ve věci zřízení kanálu a regulaci toku potoka Bylanky v Pardubicické ulici v celkové délce 139 m a cenu 14.000 korun. Současně bylo zastupitelstvem jednáno se správou vodních cest o regulaci Labe

⁵⁰ Vodní cesty a plavba 3-4/2006. Vydává: Plavba a vodní cesty o.p.s., Praha, ISSN 1211-2232

⁵¹ Ing. Jan Dostálek (1883 – 1955), Československý politik, meziválečný ministr československých vlád a poslanec Národního shromáždění za Československou stranu lidovou. Po roce 1948 politicky pronásledován a vězněn. V letech 1929-1938 zastával nepřetržitě ministerské funkce. Střídal posty ministra veřejných prací, ministra průmyslu, obchodu a živností.

⁵² Příloha č. IV. Orientační plán města Pardubic, měřítko 1:15.000, z let 1925 – 1926. Sběrka map a plánů SOkA Pardubice.

a vyrovnání za vykoupené pozemky klem celé řeky za sjednanou cenu 5.000 korun za 1korec. Celá délka měřila dva kilometry, výkop obnášel 340.000 m³ zeminy. Rokem 1931 došlo na žádost zastupitelstva obce k další regulaci Bylanky od mostu u mlýna Antonína Folla až do ústí řeky Labe na státní útraty. V srpnu bylo rozhodnuto o další části regulace strouhy Bylanky tentokrát v úseku od hranic s obcí Popkovice až po mlýn pana Folla. Tímto byl, dá se říci celý tok Bylanky obcí Svítkov plánovaně stavebně regulován a v následujících několika let i stavebně dovršen.

Dalším negativním jevem, se kterým je možno se po prostudování pramenů setkat, je počátkem 20 let stále se stupňující nezaměstnanost. Ze zápisu z kroniky Habrmanovi školy z roku 1927 je možno se dočíst o výdajích pro vyživování dětí nezaměstnaných rodičů. V následujícím letech i jak sám kronikář uvádí „*došlo k propuštění mnoho dělnictva a nastala velká nezaměstnanost*“. Město Pardubice podniká akce proti nezaměstnanosti vybudováním nové štetové silnice od hostince Na Špici (dnes v přímém sousedství rafinerie PARAMO) až po hranice Svítkova kolem Zelenobrandské dubiny. Výnosem ministerstva sociální péče bylo nařízeno vyplácet podpory odborově organizovaným členům dle novely zákona, a sice z 13 týdnů na 26 týdnů, pokud byla situace odbory označena za mimořádnou nezaměstnanost. Ze zápisu kronikáře je možno vyčíst, že k listopadu 1931 bylo v obci 64 nezaměstnaných, kteří týdně dostávali lístek na nákup zboží v hodnotě 10 korun. Bylo navíc přistoupeno k vydávání lístků na mléko, které v úhrnu představovaly částku 5.600 korun měsíčně, kterou hradil stát a k tomuto bylo z obecní pokladny zakoupeno množství brambor v hodnotě 1.000 korun, které byly rozděleny mezi 42 občanů v obci. V následujícím roce již bylo díky stále horšícím hospodářským poměrům v obci evidováno 70 nezaměstnaných a roku 1936 se již o podporu v nezaměstnanosti přihlásilo 604 občanů!. Tato negativní hospodářská situace a především nezaměstnanost si mezi občany v obci počala vyžadovat i svou daň, kdy z kraje roku 1934 skončila svůj život na Přerovsku Svítkovská občanka skokem z výšky a dále muž, který vlivem dlouhodobé nezaměstnanosti ukončil svůj život skokem pod jedoucí vlak.

Z pohledu kulturního vyžití místních obyvatel, bych zde rád alespoň ve stručnosti uvedl několik důležitých událostí, založené sportovní spolky a kulturní organizace, které jistě ovlivnily vzkvétající společenský život v obci a jistě posloužily k utvrzení se v správné volbě, s usídlením se v popisovaném Svítkově, a to jak obyvatel současných, tak především obyvatel nově příchozích. Jak již bylo výše řečeno a z doložených podkladů jednoznačně vyplývá, že vlivem nebývalého rozvoje průmyslu v okolí obce, nově vznikající infrastruktury, atraktivní blízkostí města Pardubic, sebou přinášela i razantní potřebu nové bytové otázky, služeb, ale

i patřičného kulturního vyžití. K 1. prosinci 1930 bylo provedeno sčítání lidu a v porovnání s rokem 1929, kdy bylo v obci 1.926 osob, bylo v roce 1930 přihlášeno k obci 2.046 obyvatel. Pro porovnání počet obyvatel se za posledních deset let ve Svítkově zvýšil o 120 a v Pardubicích o 3.667 občanů. Opětovným sčítáním v roce 1935 již bylo prokázáno ve Svítkově žijících 2.343 občanů, z toho 1.131 katolíků, 328 bez vyznání, 797 vyznání československého, 32 evangelíků, 30 českých bratří, 3 pravoslavní a 2 židé. Roku 1938 je již evidováno 2.500 občanů a 402 domů. O nárůstu počtu obyvatel a počtu domů v obci jednoznačně vypovídá následující přehled z dlouhodobějšího pohledu.

Rok	1900	1910	1921	1930	1950
Počet domů	78	165	214	297	483
Počet obyvatel	795	1851	1996	2046	2212

Tabulka č. 2 – Přehled počtu domů a obyvatel v letech 1900 – 1950

Atraktivnost uvedené lokality, lze jistě přisuzovat i díky dá se říci přilehlé dostihové dráze u Popkovic, kde se od roku 1856 pravidelně konaly koňské dostihy. Tyto dostihy, kterým ve své historii předcházely původní parforsní hony poprvé uskutečněné 15. 9. 1841, byly známé v pozdější době pod názvem Velká pardubická. Vezmeme-li v úvahu umístění tohoto závodiště, které od Svítkova odděluje pouze zmíněný lesík Zelenobranská dubina a v něm známé výletní místo s domem s dnešním č.p. 671 hájenkou pana Khaina s rodinou, utváří se místo lákající k procházkám a k společenskému kulturnímu vyžití.

V tomto výletním a dnes již zapomenutém místě bývalo postaveno před budovou několik dřevěných stolů z prken a lavicemi pro posezení. Uprostřed prostranství byla postavena vyvýšená terasa pro kapelu, později tu byla dřevěná hala se střechem a vyhlášeným tanečním parketem. Tato hala měla délku asi 15 m a na šířku 8 m. Místo bylo využíváno místními hasiči, kteří zde pravidelně pořádali zábavy, např. posvícení. Ze vzpomínek pana Zdeňka Utíkala citují: „*Při zábavách tu stávalo vždy několik stánků s občerstvením, oblíbené kolo štěstí a čepovalo se tu pardubické pivo, při posvícení a větších akcích se tu vařil ve velkých hrncích guláš, podávala se káva a různé zákusky, které připravily manželky hasičů*“. Z dalších pramenů je možno se shodně dovědět, že občané Svítkova, ale i z okolí sem velice rádi chodili na procházky, hlavně v neděli při zábavách posedět na lavičkách nebo na svých dekách, kde si odpočívali.

Vše však skončilo během války a z pohledu Historicko-geografického bádání a nevratných změn dochází v této oblasti k zásadním změnám, kdy závod Fanto si odkoupil část lesa i s rybníčkem a oplotil celé získané prostranství. Díky tomu nám zaniká i část lesa a současně používaná cesta kolem hájovny na státní silnici u bývalých železničních závor na trati do Chrudimě.

Kromě výše uvedeného jistě „romantického“ místa to byly v obci konané mnohé společenské akce a zakládány mnohé spolky. Například roku 1910 byl založen sportovní klub S. K. Svítkov, v roce 1919 dochází k založení TJ Sokol, rokem 1919 znovu otevřen na posvícení hostinec U českého lva, dále mnohá vystoupení místní Dělnické tělovýchovné jednoty Svítkov. V pramenech nacházím i zmínku o činnosti tzv. „Karambolového klubu na Přerovsku“ o jehož bližší činnosti a podstatě mi však není nic známo. Rokem 1919 opět zahájil svou válkou zastavenou činnost S.K. Svítkov a pronajal si za tím účelem od rolníka pana Berana pozemek u horní cesty za tak zvanou Krétou a přeměnil je na hřiště, kde byly každou neděli konané zápasy v kopané. Současně obecní zastupitelstvo propůjčilo k provozování cvičiště v přírodě obecní pozemek Dělnické tělovýchovné jednotě, tak zvané pastviště za kovárnou, na letní cvičiště, v místech, kde byl později vystavěn motocyklový okruh. Dále konaných mnoho společenských zábav v místních hostincích, kde se za všeobecného veselí tancovalo a diskutovalo. K tomuto účelu byl i roku 1913 mimo jiné panem Klapkou přistavěn k současnému hostinci i velký společenský sál. Rokem 1920 pořádá Sokol do té doby nový druh maškarního plesu, tzv. Šibřinky. Dne 13. července 1924 byl uskutečněn slet hasičů ve Svítkově a veřejné cvičení hasičů bylo doplněno koncertem a taneční zábavou v hostinci u Klapků. Pořádala jej Východočeská župa hasičská, nazývaná též župou Těšíkovou na paměť jejího bývalého starosty, zakladatele a velitele místního hasičského sboru Dominika Těšíka. Při této příležitosti byla slavnostně hasičům odevzdána, již výše uvedená, nová elektrická stříkačka, značným nákladem pořízená, a která byla hasiči také hned vyzkoušena.

6.2. I. Světová válka (vliv na život a další utváření krajiny v okolí obce Svítkova, kartografické vyobrazení.

Této podkapitole, stejně jako té následující, jsem se rozhodl věnovat zvlášť a to především z důvodů jakého si připomenutí dvou světových válečných konfliktů, které zasáhly do každodenního života občanů se všemi jeho útrapami, důsledky a následky. Z pohledu historicko-geografického období I. světové války sice nezanechalo žádné zásadní

skutečnosti, ale z pohledu každodenního života obyvatel obce a jejich např. zaměstnanosti považují za důležité jejich připomenutí.

Toto období bych tedy rád začal následující a zcela výstižnou citací z svítkovské kroniky: „*Období krátké sice, ale vyplněné řadou béd a útrap, nejenom hmotných, ale i duševních – úpadek lidskosti. Čím počalo?, Výstřelem!. Či několika výstřely jež padly v Sarajevě 28. června 1914 a usmrtily následníka trůnu Františka Ferdinanda a jeho choť a byly podnětem k těžkým ranám, jež národu našemu, jiným neméně bylo vytrpěti a jež přirozeně zasáhli i obec, ač lze s určitostí tvrditi, že ty útrapy by bylo snášeti i bez oněch výstřelů.*“ ...⁵³

Seno seč byla v plném proudu a všude bylo plno ruchu a shonu a do těchto dnů přišla z nařízení vrchních úřadů povinná mobilizace. Počínaje dnem 26. července 1914 nastalo velké loučení, kdy otcové rodin, sourozenci, i synové opouštěli své rodiny, aby uposlechli rozkazu císaře pána z boží milosti a zamířili vstříc protivníku – Srbsku. Protože mobilizace týkala se vojínů až do 42 let, museli až na malé výjimky (nevojáků v obci příliš mnoho nebylo) veškerí muži tohoto věku opustit rodiny a odebrat se k příslušným vojenským oddílům. Jak poznamenává kronikář obce „*A bylo jich v obci opravdu dost, kteří v pondělí 27. července 1914 o půl páté odpoledne s pocity a náladami různými, nasedali ve svítkovské vlakové zastávce na vlak*“. O týden později nastává úplná mobilizace a jsou vypracovány soupisy osob včetně odvodů koní a vozidel pro válečnou mašinérii. Po několika týdnech očekávání a nejistoty přicházejí první zprávy z bojiště, které jsou však neveselé. Vracejí se první zranění vojáci a další zůstávají mrtví v cizině na cizích polích. Lide začínají být zklamaní a začíná jim docházet, že avizovaný krátký, rychlý průběh války zakončený vítězstvím Rakouska je v nedohlednu. Ačkoliv oficiální zprávy z bojiště jsou samé pozitivní a vítězné, tak cena za ně je pochybná a hlavně draze vykoupená. Následkem neustálých ztrát na bojištích byly povolávány do zbraně ročníky stále nové a nové, staří i mladí a kdo neprošel odvodovou komisí, mohl mluvit o velkém štěstí. Tak ke konci byly všichni mužští obyvatelé obce, kteří byli jen trochu schopni ve věku od 18 do 50 let vojáky.

Ovšem i zde byly výjimky a zejména v obci velmi časté, kdy docházelo k tzv. osvobození. Při prvním válečném nárazu narukovali všichni, kteří byly vojensky vycvičení, a tedy doma nezůstal nikdo na zajištění chodu státních zájmů. A tak následkem toho byli brzy povoláni domů mnozí železniční zřízení, jako nepostradatelní k udržování provozu. Při povolávání nových ročníků a stejně tak i nově odvedených se přesto ještě podařilo

⁵³ Pamětní kniha obce Svítkovské – rozsah 1851-1964, str. 87, fond Státního okresního archivu v Pardubicích

jednotlivcům, aby nemuseli na vojnu a to díky jejich zaměstnavatelům, pro něž byly tzv. nepostradatelní. A bylo to díky státním podnikům (v obci výhradně státní železniční doprava) a díky rafinérii Daniela Fantó vyrábějící především petrolej, ale také mnohé vojenské zakázky do spojeneckého Německa, ať již v podobě parafinu, svíček nebo nafty, pro niž si vlastní cisterny posílalo i německé námořnictvo. Dále to byla továrna na mlýnské stroje Josefa Prokopa v nedalekých Pardubicích, cukrovar u nádraží v Pardubicích (v období II. Světové války zcela vybombardován) a dalších podniků, které k provozu a výrobě válečného materiálu potřebovali své i na narychlo přibrané zaměstnance a dovedli je udržet doma ve svých podnicích. Tato situace se však stávala stále horší a složitější především v momentě, kdy na základě válečných nařízení byly mnohé vojensky zájmové podniky postaveny pod vojenské vedení⁵⁴ a na místa současných (našich) zaměstnanců se na práci začali přibírat zajatci a zdraví byli nahrazováni invalidy. Rovněž méně kvalifikovaná místa obsadily hlavně nezpracované ženy. Pro podporu válečné výroby bylo do továrny z jara 1916 nasazeno 60 italských vojenských zajatců a k jejichž ubytování byl v továrně přistaven dřevěný barák. Na konci války zde pracovalo pod dohledem rakouského důstojníka Czischeka již jen 70 klasických zaměstnanců⁵⁵.

Vyhlášením mobilizace a vypuknutí války zasáhlo rušivě veškerý hospodářský život obyvatelů obce, kdy mnohé rodiny byly okradeny o své živitelé a byly odkázány na vyměřené podpory vyplacené úřady rodinám mobilizovaných vojáků. Tyto podpory nebyly veliké a byly záviselé na počtu členů jednotlivých rodin a také na majetkové poměry, kterým byla naopak podpora později odebrána. Týkalo se to několika rolníků a obchodníků v obci. Jak hned na samém začátku války tak postupem doby se neustále zvyšuje nedostatek všeho zboží a především potravin. Jsou zaváděny pověstné chleбенky, moučenky, cukřenky, a další, vše na lístkový příděl, ale i tento příděl byl malý a stále se zmenšoval. Bylo omezeno kouření a výroba piva. Postupem doby dochází k stále zhoršující se situaci, docházelo k stále zvyšování cen potravin i ostatního zboží mnohdy na úkor chamtivost mnoha obchodníků a trhovců, kteří „vyháněly“ ceny nezbytných životních potřeb na nepřiměřené hodnoty. Ze zápisu z kroniky lze vyčíst, že například obilí stálo před válkou 20 Kč za 1 q, ve válce maximální cena přišla až na 280 Kč, pšenice na 320 Kč, brambory 80 Kč, hovězí maso 16 Kč, vepřové 26 Kč, vejce 1 Kč, kráva až 10 000 Kč ale i více, kůň 20 a více tisíc, 1 litr mléka

⁵⁴ Nařízením Rakousko-uherského ministerstva byla rafinerie v lednu 1916 prohlášena za válečný podnik, chráněný státem.

⁵⁵ Zeno Čižmář a Jana Iovlevová. *Ohlédnutí v čase*. vyd. společnost Paramo, a.s. Nakladatelství Pilot, v.o.s., Pardubice, 2009

3,40 Kč, 1 l piva 3,80 Kč, šaty 1 500 až 2 000 Kč, střevíce 400-500 Kč, košile 100-150 Kč. Veškeré platy jak úředníkům, dělnictvu, tak i čeládce se 8x až 15x zvýšily. To bylo příčinou, že bývalá rakouská vláda dávala razit a tisknout nové a nové peníze a následkem toho došlo k znehodnocení peněz a nesmírné stoupání cen všech produktů. Vysoké ceny se udržely až do konce války roku 1918.

Po vzpamatování se z prvních okamžiků spojených s vypuknutí války se částečně hospodářský život pomalu urovnal. Byly to převážně ženy, na které odchodem mužů připadla veškerá starost o zbylou rodinu, a které musely překonávat první těžkosti. Na místa odvelených rolníků a obchodníků nastoupily jejich ženy samy a na vzdor změněným poměrům udržely hospodářskou rovnováhu. Hůře však bylo těm rodinám, které kromě uvedené podpory již neměly jiné příjmy a to především díky stoupání cen životních potravin. Málo kdo v obci měl zásoby, protože většinou ani neměly prostředky na jejich pořízení. Pouze u těch obchodníků a přímých výrobců a především rolníků, pokud jejich podniky mohly být dále provozovány, byla rovnováha mezi příjmy a výdaji zachována a dokonce i s převahou na straně příjmů.

Rozmohl se tzv. řetězový obchod, který rovněž nemálo přispěl k drahotě a v jeho důsledku jim byl zachvácen kde kdo. Jestliže stoupali v ceně zemědělské produkty prodávané tzv. pod rukou (za úředně stanovené přejímací ceny tzv. minimální nebylo k dostání vůbec nic), bylo tomu tak i s cenami ostatních produktů a výrobků. Stoupající cena všeho zboží jako látek, uhlí, petroleje aj. měla za následek rozmachu výměnného obchodu, který zvláště v naší obci utěšeně vzkvétal. Jelikož kromě pár zemědělců, kteří mohli zemědělské produkty výhodně zpeněžit, bylo dost obyvatelů zaměstnáno na státní dráze a vzpomínané rafinérii petroleje. Tito občané využívali výhod plynoucích ze svého zaměstnání a jim přidělované uhlí a petrolej nebo alespoň jejich část výhodně vyměňovali. Zejména s drobným obchodem s petrolejem byla obec proslulá a způsob jakým byl prováděn zvaný „Krt'asování“ došel k velkému rozšíření i v obci.

Rovněž soukromé stavební podnikání postupně úplně utichlo a začal se projevovat poněkud z mého pohledu nepochopitelný úkaz – bytová nouze.

Někdy nedostatek nejnужnějších věcí došel tak daleko, že jednotlivci byli nuceni si je opatřovat nezákonně, a sice krádeží zejména uhlí a jiných věcí na drahách, tak i plodin na polích. Byli to především menší krádeže a zpronevěry, podvody, ale také veřejné násilí a urážka strážce, kterých se v nemalém množství dopouštěly i ženy - samoživitelky. Jakýkoliv spáchaný trestní čin nebo přestupek byl důsledně evidován a hlášen C.K. okresním

hejtmanstvím do příslušné obce viníka⁵⁶. Současně se však i stávalo, že tyto krádeže nebyli z potřeby nutnosti, ale z chorobné touhy po zisku. Zde je třeba se zmínit o útoku občanů z června roku 1918 na zásilky špeku a cukru dopravované dráhou do Německa, které byli v Pardubicích zadrženi a rozebrány i za účasti občanů obce Svítkova. Tuto událost připomíná i kronikář obce svou vzpomínkou, podle které z obavy před prohlídkami domácností účastnících se osob rabování, byl prý cukr házen i do potoka zdejší Bylanky. Že krádeže byli v obci velmi časté, svědčí i obyvateli prováděné svépomocní hlídací opatření v obci.

S výše uvedeným i úzce souvisí státními orgány často prováděné rekvizice zásob za přítomnosti pověřených vojenských oddílů a ze strany obyvatel docházelo k ukrývání zásob nebo alespoň jejich částí na možných i nemožných místech, mnohdy však s negativním výsledkem. Zároveň bylo předepisováno zemědělcům podle jejich výměry hospodářství a velikosti domácností množství produktu, které byli povinni dodávat úřadům za stanovené ceny. Současně aby stát získal od lidí co nejvíce prostředků – peněz na vedení války, byly vypisovány tzv. Válečné půjčky, které se však až na jednotlivé případy nesetkali s úspěchem.

V případě živelných pohrom byla obec až na požár stodoly rolníka Josefa Píši na Přívoze a zhooubného požáru přilehlé rafinerie v roce 1917, při kterém byl do základu zničen provoz výroby parafínu, ušetřena.

Ve správě obce nedošlo k zásadním změnám ani k činnostem po stránce obecního veřejného hospodářství a to vzhledem k nejistým poměrům, kdy nebylo na obecní podnikání ani pomyšlení. Obecní pozemky byly pronajaté ve veřejné dražbě již v roce 1914, a tak veškerá činnost správy, jejímž starostou byl rolník Josef Pelikán a výkonným a bezpečnostním orgánem byl strážník Čeněk Husák, spočívala v administrativě v podobě soupisů například vojínů a ne vojínů, soupisů zásob, počtu dobytka, koní, vozidel, ale také spojené s opatrováním zásob z přidělu pro obce a jejich rozdělení, včetně výdej aprovizačních lístků a další.

V případě kulturního života ve Svítkově v tomto popisovaném období bylo zpočátku ve znamení nechuti a nezájmu a ze strany vnitřního náboženského přesvědčení bylo v počátku jakési zvroucnění, kdy mnozí lidé hledali oporu v boha a modlily se za životy své a hlavně za životy svých blízkých na dalekých bojištích. Postupem času se však začala projevovat jistá lhostejnost, kdy veškeré to modlení nepomáhalo a církev stále více žehnávala ve jménu boha

⁵⁶ Příloha B. Sdělení C.K. okresního hejtmanství ze dne 14.12.1914, fond Okresního archivu v Pardubicích, Úřední knihy: Trestní rejstřík 1883 – 1925.

zbraním a za vítězství. Všeobecně by se dalo říci, že společenskému životu v obci dala válka krutou ránu, kdy ze všedního společenského života odešlo z obce do války mnoho lidí.

Stávající spolky většinou zastavily svou činnost až na pár divadelních představeních, konané ve prospěch červeného kříže. Také místní hasičský sbor v období od října do prosince 1914 se zúčastnil celkem 12 krát služby „Nádražního odboru červeného kříže“ pro dopravu zraněných vojáků na nádraží v Pardubicích. Tato nádražní služba pokračovala i v létech následujících, kdy již od 5 ledna 1915 nastoupili další členové sboru a později byla vykonávána dle požadavku vždy každou nedělí několika členy sboru. Nově založená Družina válečných invalidů se zaměřovala na činnost se hospodářsky starat o své členy, vdovy a sirotky. Jednou z prvních obětí války, kteří v červenci 1914 narukovali, byl dle zápisu ze schůze místního hasičského spolku místní občan a její člen pan Josef Pětioký, který padl již 9. září 1914⁵⁷. Dalšími členy sboru, kteří rovněž padli a o nichž je vedena přímá zmínka v kronice místního Dobrovolného spolku byl František Medek, který padl 28. srpna 1917 a četař sboru František Roček, padl 28. května 1918.

Začal se projevovat i nedostatek nápojů v hostincích, především piva omezeného nařízením v roce 1916, kterého bývalo jen někdy. Následkem nedostatků poživatin byl již od roku 1915 uzavřen Hostinec u Českého lva (později U Popprů). Taneční zábavy, kdysi hojně konané v obci nebyly z počátku vůbec, jelikož nebyla chuť k tanci. Později, kdy nastala jakási společenská otupělost i otrlost, kdy s tou poskytovanou volností mládeže, jelikož 18-ti letý mladík byl již vojínem a rovněž tak mužem a s tím spojenou volností vojenského života, dostavil se hluboký pokles společenských mravních názorů a to i u ženského pohlaví. Pak již bylo jak se tehdy říkalo „vše jedno“ a vesele se tančilo a však za omezování zábav úřady. Ani po vyhlášení samostatného Československého státu se poměry příliš nezměnily, protože „zatrpkost“ a smutek byl příliš velký a nedal se smazat ze dne na den. První pokus o jakési společenské sblížení obyvatel v obci bylo založení spolku pro postavení pomníku padlým příslušníkům v obci.

⁵⁷ Pravděpodobně došlo pisatelem Kroniky dobrovolného hasičského sboru ve Svítkově k uvedení chybného jména. Josef Pětioký (nar. 1896 !) nepadl, ale později se stal členem Čes. legií v Itálii a ani jeho jméno není dále uvedeno na pomníku padlých z I. světové války (z roku 1922). Na pomníku je naopak uvedeno jméno František Pětioký (nar. 1879), který byl zajat již 12.9.1914 a tedy mohl být považován v roce 1914 za padlého.

6.3. II. Světová válka - letecké nálety na Pardubice - Svítkov a letiště v Pardubicích, kartografické vyobrazení)...

Jednou z dalších nezapomenutelnou událostí, která měla vliv na utváření obce a zasáhla do životů místních občanů, byly nálety spojeneckých bombardérů na rafinérii minerálních olejů, nacházející se v přímém sousedství Svítkova.

Od léta roku 1944 začaly se stoupající intenzitou pronikat do českomoravského prostoru akce spojeneckého bombardovacího letectva. Hlavními cíli se stala centra průmyslu pohonných hmot, protože se do plného tempa začala dostávat strategická ofenzíva proti průmyslu pohonných hmot tzv. bitva o paliva (Battle of Fuel). Pardubice v této souvislosti získaly smutný primát, že se staly vlastně prvním českým městem, jež bylo za války bombardováno, pokud nepočítáme nezdařené útoky na plzeňskou oblast a na Mostecko.

První nálet město zasáhl v noci 22. července 1944, kdy v 00:08 hod. byl zaznamenán přilet svazu letadel ze směru od Svitav, startujících 21. července ze základen v Itálii⁵⁸. Nad Pardubicemi se ozval zvuk leteckých motorů v 00:23 hod. a o dvě minuty později svrhly letouny nad rafinérii deset osvětlovacích bomb a sérií dalších zasáhly východní okraj města. Vlastní nálet provedla 242. skupina britského královského letectva (Středomoří) svazem v 00:31hod. až 00.48 hod. čítajícím celkem 64 bombardovacích letounů⁵⁹ a jako tzv. značkaři a osvětlovači letělo dalších 5 letounů. Cíl náletu pardubická rafinérie minerálních olejů firmy Daniela Fanto, byl sice značkaři správně nalezen, světelnými pumami označen a osvětlen, ale vítr však snášel bomby směrem k východnímu okraji města, čímž došlo k označen cíle na zcela opačném konci města. Současně v důsledku časového posunu mezi těmito osvětlovači a vlastním bombardovacím svazem, nebyl cíl zasažen a vlastní přilétající bombardovací svaz odhodil svůj náklad na tyto chybně označená místa.

Z paměti pana Utíkala na tuto událost uvádím: „S rodiči jsme tehdy bydleli přímo ve Fantovce. Běželi jsme se schovat pod viadukt, ale přiletěli značkaři a shodili světlice. Bylo světlo jako ve dne. Svalili jsme se do pole a dokouleli se pod viadukt“⁶⁰.

⁵⁸ Letadla startovala ze základen 15. letecké armády USA: 97. bombardovací skupina z Amendoly, 464. a 465. skupina z Pantanely. Stíhači pak z Ramitelli (332. skupina) a ze Salsoly (1. stíhací skupina) a dále ze základny Bari..

⁵⁹ Consolidated B-24 Liberator se vyznačoval modernější konstrukcí. Měl křídlo s laminárním profilem a předřový podvozek. Rozpětí bylo 31,50m, délka 20,50m. Prázdná hmotnost činila 15 200kg. Čtyři motory Pratt and Whitley R-1830-65, které ho poháněly, mu udílely rychlost 463km/hod a dostup 8 550m. Posádku tvořilo 8 mužů, výzbroj 10 velkorážných kulometů a 5 900 bomb. Dolet byl 3 360km.

⁶⁰ Radniční zpravodaj Pardubice, červenec – srpen 2008, číslo 7, str. 16, vzpomínka pamětníka náletů pana Zdeňka Utíkala.

Podle údajů okresního četnického velitelství svrhlo dvacet pět bombardovacích letounů na Pardubice 258 tříštivých bomb. Z těchto bomby byly později nalezeny 4 (opatřené s pozdním zapalováním) nevybuchlé. Podle hlášení britských pilotů byla v prostoru cíle pouze slabá protiletadlová palba, jež snad zasáhla jeden z bombardovacích Wellingtonů, který v zápětí po náletu nouzově přistál západně od Pardubic u obce Semín u Přelouče.

Tento nálet díky uvedené shodě náhod se Svítkova téměř nedotkl a nejvíce postihl město Pardubice a jeho čtvrtě za Chrudímkou, část Pardubičky, část dnešních Slovan a prostor od donucovací pracovny k Starému Hradišti a částečně oblast chemičky Semtín. Přesto, že bomby převážně dopadaly na nezastavěné nebo volné plochy vyžádal si nálet své oběti⁶¹. V obci Svítkově rozkládající se v západní části města a přímo sousedící s Fantovými závody, nebyli toto noc žádní mrtví. Pouze v ulici Na Klínku byla zarytá v zemi světelná bomba, která však nenadělala žádné větší škody a později byla speciálními oddíly za pomoci hasičského sboru zajištěna.

Ze vzpomínek pana Utíkala cituji: „*V okamžiku oblečený vyběhám na dvorek. Neobvyklý shon, hvězdnatá noc a měsíc svítí, slyším hlomoz motorů a lidé běží do polí. Pojednou silná detonace vzduch prováže a z výšin stromky světél klesají k zemi. Doma nikdo u nás nezůstal, vše spěchá do polí jen syn pana domácího ke mně přišel. Na dvoře vše rudé světlo, že číst můžeš. Nemáme žádné skrýše a jelikož jsme zvědaví, sedíme na dvorku. Však co to ?. Slyším zvuk, jakoby někdo na střechu házel kamení a z dále je slyšet střelba, proto vyhledávám místo na zahradě pod stromem, abych aspoň hlavu skryl. Rachot neustává, letadla krouží, dunivé rány a rachot kulometů zpívá svou píseň. Po jednou na obzoru červená raketa a pak se hukot vzdaluje*“⁶². Občané neznali situace před tímto náletem neuposlechli výzev k odchodu do krytů, ale po této zkušenosti již při vyhlášení poplachu hledali okamžitě úkryt. K úkrytům v obci posloužily převážně individuální sklepy pod vlastními rodinnými domy, ale taky několik hromadných krytů, zbudovaných ryze za tímto účelem⁶³. Jeden z úkrytů byl zbudován z betonových skruží v prostoru lesíka severním směrem od posledních domků v části Přerovsko, další se mi podařil zjistit hned na konci obce Popkovice nedaleko

⁶¹ Uváděné ztráty v městě Pardubice a jeho čtvrtích: 43 obětí, 32 zraněných a 6 osob zasypano, 23 domů bylo zcela zničeno, 19 bylo poškozeno těžce a 58 domů lehce. Na mnoha dalších domech vznikly drobné škody. Nálet postihl nejvíce domy jednopatrové. Zdeněk Bičík:

⁶² Pamětní kniha obce Svítkovské – rozsah 1851-1964, vzpomínky kronikáře obce pana str. 335, fond Státního okresního archivu v Pardubicích.

⁶³ Jeden z úkrytů (mnou osobně navštíven) je umístěn hned na konci obce Popkovice nedaleko letiště, v pravé zalesněné části u hlavní silnice směr Přelouč. Kryt je tvořen betonovými skružemi zapuštěnými asi 2 m pod terénem. V současné době je kryt zasypan.

letišťe, v pravé zalesněné části u hlavní silnice ve směru na Přelouč, rovněž tvořen betonovými skružemi zapuštěnými asi 2 m pod terénem.



Obrázek 18 - Výstavba protiletectvého krytu⁶⁴

Dalšími místy využívanými místními občany byli železniční viadukty a mostky na trasách železniční dráhy (hlavních železničních směrů), ať přímo ve Svítkově a nebo na Přerovsku (U Trojice). Většina obyvatel se však, pokud to bylo jen možné, snažila dostat co nejdál od Fantových závodů a letiště a odjížděli většinou dle možností pryč z města k okolním obcím. Za tímto účelem bylo dokonce z rafinerie uvolněno několik nákladních automobilů pro odvoz občanů mimo do bezpečných vzdáleností o cílových prostor. Jen díky tomu je možné vysvětlit, že po následujícím (druhém) náletu 24. srpna 1944 nebylo více obětí na lidských životech. Německá správa města uspořádala 25. července 1944 obětem náletu pompézni veřejný pohřeb na Pernštýnském náměstí a nezdařený nálet využily tehdejší sdělovací prostředky k obrovské propagační kampani proti spojencům na stránkách tehdejšího protektorátního tisku.

Druhý nálet na Pardubice tentokrát za teplého a slunečného v době mezi 12:18 hod. až 12:21hod. za dne 24. srpna 1944, zaměřený především na průmysl a vojenské cíle v okolí města, již zanechal mnohem fatálnější následky, jež pocítili i mnozí svítkovští občané, kteří již navyklý na hukot častých poplachových sirén a vzdáleném hluku motorů přelétající letadel, tomu nevěnoval větší pozornost. Tento den se od jihu blížily ve velké výšce tři velké bombardovací svazy 15. letecké armády USA startující z italských základen a formace směřovaly na tři cíle v Čechách: na rafinerii minerálních olejů v Kolíně a Pardubicích a na vojenské letiště v Pardubicích. V dokumentu označeném „A-3 Planting Meeting“, uloženém v historickém archivu amerického letectva, je uvedeno, že 15. letecká armáda napadne příští den rafinerii minerálních olejů v Pardubicích a Kolíně. Zvlášť bylo zdůrazněno, že úder na Pardubice je zvlášť účelný také proto, že rafinerie leží v sousedství

⁶⁴ Výstavba protiletectvého krytu v části Popkovic. Fotografie převzata ze soukromé sbírky pana Zdeňka Utíkala.

letišťe, které bylo školicím střediskem Luftwaffe⁶⁵, a na kterém je soustředěno asi 50 stíhacích německých letounů. Na cíl rafinerii minerálních olejů v Pardubicích a letišťe, provedla útok 460., 463., 464., 465., 483., 485. bombardovací skupina 5. a 15. bombardovacího Wingu. Celkem deset vln 110 čtyřmotorových letounů typu B-24 Liberátor a 158 letounů typu B-17 Fling fortresů (tzv. létající pevnost) se stíhacím doprovodem v síle 196 stíhaček. V Pardubicích byl vyhlášen letecký poplach v 11:50 hod. a jako první byla bombardována rafinerie a na konec v době mezi 12.:29 hod. až 12:33 hod. pardubické letišťe. Krátce před útokem první bombardovací vlny se nad městem objevil jeden letoun a několikrát zakroužil. V 12:18 hod. hlásila pozorovatelna umístěna na Zelené bráně v centru města větší počet letadel ve velké výšce jižně od Pardubic a o dvě minuty později začalo vlastní bombardování. Oba cíle byly tentokrát úspěšně bombardovány a byly buď zcela zničeny nebo těžce poškozeny.

Nepomohla ani Němci vystavěná kamufláž tohoto podniku, jak již bylo dříve uvedeno, která měla chránit skutečný podnik před eventuálním bombardováním. Na cíl rafinerie bylo toho dne z výšky 20000 - 25000 stop¹⁵ svrženo v minutových intervalech přilétajících vlnách bombardérů během 4 minut celkem 274,25 tun pětisetliberních pum. Na cíl letišťe bylo v krátkém sledu shozeno z výšky 22000 - 250000 stop 380,86 tun pum. Celkově bylo bombardéry shozeno toho dne 10255 bomb. Útok na Pardubice proběhl bez zásahů zdejší protiletecké obrany a německé stíhací skupiny. Bombardováním byly zasaženy i přilehlé obytné části města a obce zejména Skřivánek, Svítkov, Popkovice, Staré Jesenčany, cukrovar, který celý vyhořel a po válce již nebyl obnoven, trať Chrudim – Rosice n. Labem, továrna na perníky Firma KAPO ajn. Ze vzpomínek pana Utíkala cituji: *„Hned silné detonace a kulometry štěkají znovu a na letišti se valí silný dým. Utíkám se skrýt, vždyť dnes to jde u nás doopravdy. Země, vzduch, stromy se chvějí a skla řinčí. Lehám na zem u stromu. Tlak vzduchu zabraňuje dýchání. Chci se rozhlídnout, proto zvedám hlavu a tu vidím, jak plameny šlehají z Petrolky. Smrtonosné bomby řítí se jedna za druhou za pronikavého hvízdání a mění zem v peklo. Konečně dunivé rány a lomoz letadel se vzdaluje. Pocit strachu mizí a radost nezná mezí“⁶⁶. Zasaženo bylo také pardubické nádraží a jeho blízké okolí.*

„Tehdy jsme byli v práci ve strojárně pana Vajsara. Na zahradě vedle strojárny jsme měli z velké skruže překryté železnými pláty udělaný kryt. Když začal poplach, vrátil jsem se ještě pro policejní přihlášku, kterou jsme museli nosit u sebe. Jen tak tak jsem doběhl ke krytu,

⁶⁵ Luftwaffe (z německého Luft - vzduch a Waffe - zbraň): název německého válečného letectva.

⁶⁶ Pamětní kniha obce Svítkovské – rozsah 1851-1964, vzpomínky kronikáře obce, str. 336, fond Státního okresního archivu v Pardubicích.

kluci mě vtáhli dovnitř a už to začalo padat. Ta skruž měla v průměru asi 2,5 metru, nás v ní bylo schovaných patnáct. Měli jsme strach, pak se jeden z kluků začal nahlas modlit. Na ty chvíle nikdy nezapomenu“, vzpomíná Zdeněk Utíkal“⁶⁷. Nezapomene ani na obraz, který se chlapcům naskytl po náletu. Byl slunečný letní den, domek i dílna byly v troskách, zhruba šest metrů od krytu zůstal asi osmimetrový kráter po bombě. „Sousední perníkárna Kapo byla zasažena, v dálce jsme viděli hořet Fantovku. Byli jsme zpocení a zaprášení tak, že jsme se téměř nepoznali. Hrozně jsme chtěli domů. Kolem rafinerie to Němci zavřeli. Dodnes nevím, kudy jsem se vlastně dostal domů do Máteřova. V Popkovicích jsem u parku viděl první mrtvé, ale nedíval jsem se, upaloval jsem domů, popisuje první chvíle po náletu Karel Komárek“⁶⁸.

V obci Svítkov umístěné v nejbližším okolí obou cílů náletů byli zasaženi a postižení především ti, kteří obývali ulici Dlouhou, K Dubině a Žižkovu. Skrz Husovu ulici nešlo projít, pro množství se povalujících cihel, trámů a drátů z elektrického vedení. Hned po náletu začalo vyprošťování zavalených osob, kteří se ukryli ve sklepích zasažených domů. Největší shluk lidí byl v místech u pomníku na konci ulice, kde byl přímým zásahem letecké pumy zasažen dům pana Polívky, kde bylo uschováno nejvíce lidí. Při tomto náletu bylo usmrceno 21 svítkovských občanů, 9 bylo těžce zraněno a 32 zraněno lehce. Někteří z uvedených zmizeli beze stopy. Jména zemřelých občanů jsou uchována na pamětní desce pomníku v parku ve Svítkově. Zásahy leteckých pum bylo v obci zcela zničeno 17 domů (č.p. 446, 445, 116, 117, 230, 30, 413, 76, 242, 243, 245, 196, 31, 28 a další č.p., které již nejsou známá). Silně poškozeno bylo 7 domů (č.p. 13, 110, 240, 231, 151, 152 a 238) a na 300 domů bylo poškozeno částečně. V širokém okolí bylo v domech rozbito mnoho oken, silně poškozených střech a uvnitř domů byly popraskané zdi a stropy. Znamenalo to, že několik rodin muselo být na čas ubytováno v hostinci a ostatní u známých.

Na místě „katastrofy“ rovněž působila místní sanitní služba a její obětaví personál, ale i ostatní lidé, kdy těžce zraněné odváželi do pardubické nemocnice a mrtví byli odneseni do márnice na hřbitov.

U pana Noska byla zřízena kuchyň pro hromadné stravování, pan Pelikán dodal veškerou potřebnou zeleninu, pan Stříbrský z Konzumního družstva daroval konzervy a margarín, pan mlynář Foll daroval potřebnou mouku. Pomohli i občané z nedalekých

⁶⁷ Radniční zpravodaj Pardubice, červenec – srpen 2008, číslo 7, str. 16, vzpomínka pamětníka náletů pana Zdeňka Utíkala.

⁶⁸ Radniční zpravodaj Pardubice, červenec – srpen 2008, číslo 7, str. 16, vzpomínka pamětníka náletů pana Karla Komárka.

Srnojed, kteří zaslali další potraviny a i jiné potřebné věci. Později zaslal Okresní úřad v Pardubicích zvláštní poukázky na stravování. Arciděkan v Pardubicích rozdělil mezi poškozené a sirotky částku ve výši 29400,- Kč. 17. Při náletu na Pardubice zahynulo celkově 213 osob, 286 bylo zraněno 3 nezvěstní. Úplně bylo zničeno 83 domů a 683 poškozeno. Vypuklo velké množství požárů, na které bylo celkem nasazeno 685 hasičů, z nichž 7 příslušníků zahynulo při hašení požárů v rafinerii a mnoho dalších příslušníků mělo popáleniny. I zdejší hasičský sbor, který se rovněž podílel na likvidaci požárů a po 3 dny a noci se spolupodílel při hašení požárů. Na odklizení trosk nasadili Němci přes 5000 českých učitelů, profesorů, policistů a četníků.

Poslední třetí nálet postihl rafinerii s částečně obnoveným provozem po předchozím náletu 28. prosince 1944. Provedla jej opět, jako v srpnu 1944 a to 15. letecká armáda ze základen v Itálii. Toho dne odstartovalo v Itálii 480 bombardérů k náletu na bavorské Řezno, na rafinerie v Pardubicích, v Kolíně a Kralupech, na zásobníky pohonných hmot v Roudnici n. Labem a železniční most v Nymburku. Na Pardubice útočila skupina o síle 53 bombardérů typu Liberator. V té době však již Třetí říše trpěla zásadním nedostatkem paliv, strojů včetně schopných pilotů, proto útok již nemusel být ničím rušen. Útok byl dobře zaměřen, rafinerie byla účinně zasažena a nálet si vyžádal „pouze“ 6 mrtvých, 16 raněných a malé hmotné škody mimo prostor cíle. Kromě Fantovy rafinerie byla náletem postihnuta obec Rosice n. Labem a železniční trať Rosice n. Labem – Chrudim, která nebyla tři dny sjízdná.

O zničených domech v průběhu tohoto posledního třetího bombardování se prameny nezmiňují.

Z pozůstatků těchto náletů lze i v současné době stále nalézt v obci. Jedním je „vzpomínka“ v podobě malých betonových prefabrikátových objektů německé provenience opatřené úzkými průhledy. Jedná se o malé betonové kryty určené pro jednoho až čtyři muže konající službu, jejichž úkolem bylo po dobu náletu střežit prázdný areál a sledování jeho průběhu po dobu náletů⁶⁹. Jeden takový autentický veřejně přístupný objekt (již bohužel poškozený a znečištěný) je doposud umístěn v lesíku u Kostnické ulice v blízkosti zdi areálu

⁶⁹ Einmannbunker (Luftschutz-Splitterschutzzelle) – kryty pro jednoho až čtyř člennou posádku umístěvané ve druhé polovině války druhé světové války zejména do blízkosti cenných průmyslových objektů. Úkolem této služby bylo kromě střežení opuštěných objektů, také sledování dopadů nevybuchlých bomb při jejich následných lokalizacích po náletech. Při záchranných a odklízecích pracích ohrožovaly nevybuchlé pumy často cenné a kvalifikované osoby, např. zdravotníky nebo hasiče.

Paramo. Druhé dva se doposud nacházejí přímo v areálu Parama, z nichž jeden je viditelný z prostoru nadjezdu u závodiště.



Obrázek 19 - Letecký snímek náletu⁷⁰



Obrázek 20 - Einmannbunker umístěný v areálu Parama⁷¹

Druhou vzpomínkou jsou doposud na několika místech v obci patrná prázdná místa, a nebo místa zastavěná zcela rozdílným druhem výstavby než je okolní. Jedná se o místa původních vybombardovaných domů, například v ulici Kostnická, K Rybníčku. Jak je z níže přiložené fotografie patrné, původní zástavba z roku 1923 urbanisticky stavěna ve stejném stylu a v řadě je viditelně přerušena na rohu ulice místem vybombardovaných domků.



Obrázek 21 - Roh ulice K Rybníčku a Kostnické ve Svítkově⁷²

Zde bych rád připomněl a zmínil se o Přerovském rybníčku, nacházející se v místech přímého sousedství posledního statku na konci Přerova na západní straně ohraničen železničním náspem Liberecké tratě. O tomto rybníčku celkem přesvědčivě informoval pamětník a místní občan Zdeněk Utíkal, který jako dítě na něj chodíval bruslit. O osudu tohoto rybníčka rozhodly výše uvedené nálety spojeneckých bombardérů, kdy jako nejbližší

⁷⁰ Známy letecký snímek pořízený pilotem amerického bombardovacího letadla zrovna při vlastním náletu nad zasaženou rafinérií minerálních olejů v Pardubicích. Převzato: Zpravodaj Městského obvodu Pardubice VI „Pardubická šestka“, číslo 3/2015, čtvrtletník. Vydavatel: Statutární město Pardubice, Městský obvod Pardubice VI., 30.9.2015.

⁷¹ Einmannbunker umístěný v areálu Parama a.s. Foto: Jan Pačes. Fotografie byla pořízena 10. února 2016

⁷² Roh ulice K Rybníčku a Kostnické ve Svítkově, dříve části Přerovsko. Foto: Jan Pačes. Fotografie byla pořízena v roce 2016.

a nejlépe dostupný zdroj vody posloužil pro zasahující hasičské oddíly všude v okolí zuřících požárů. Jak sám pan Utíkal sdělil, v průběhu hašení byl tento rybníček zcela vypumpován a po válce již nebyl obnoven a byl částečně zavezen a zasypán. V současné době se v jeho místech nachází zahrádkářská kolonie a garážová stání a jen terénní nerovnost napovídá, že v těchto místech „mohl“ rybník být.

K tomuto bych již jen v krátkosti uvedl vlastní názor. Vzhledem k faktu, že na žádných mě dostupných mapových podkladech není tento rybník uveden a stejně tak ani v žádných místních názvech není rybníček připomínán, avšak současně v přímém sousedství prochází tok Jesničanského a tedy lze usuzovat, že se jednalo o rybníček, přírodní nádrž, nevelkých rozměrů a nevelkého významu. Z pohledu nově zjištěných informací o místu, kudy denně nevědomky projíždí lidé do zaměstnání a z pozice mě jako blízkého rodáka za neocenitelnou a velice zajímavou zjištěnou informací.

7. Svítkov- období 1945-1964

7.1. Obec Svítkov (rozloha, stavební výstavba, zemědělství a lesnictví v lokalitě obce, kulturní a historické památky v obci, běžný každodenní život obyvatel obce - zaměstnanost - pracovní zaměření žen a mužů, kulturní život ve Svítkově, kartografické vyobrazení)

Rok 1945 byl především ve znamení naděje na blížící se konce války a nové naděje na lepší život. Ze zahraničního rozhlasu, hlavně ze zpráv o německých neúspěších, čerpají občané sílu v této těžké době. V první polovině února 1945 projížděl obcí vlak, kterým byl přepravován transport vězňů z evakuovaného koncentračního tábora v Osvětimi. V katastru obce bylo z vlaku vyhozeno 7 těl, která byla pochována na hřbitově v nedalekých Lánech na Důlku. Celkově bylo v úseku Chocně a Svítkova později posbíráno na 70 mrtvých těl. Na Velikonoce 1. dubna došlo k náletům hloubkových spojeneckých letců, kteří se zaměřili na trať k Přelouči a vyřadili lokomotivu mezi obcemi Opočinek a Svítkovem. Tento den bylo na trati z Prahy do České Třebové, tedy procházející Svítkovem, vyraženo 30 vlaků.

Dále nastává období všeobecného veselí a euforie z vysvobození od šestiletého útlaku během druhé světové války a z vymanění z područí fašistického Německa. I v tomto duchu se ubíral život a vývoj v obci. Na základě zpráv z Prahy o povstání českého lidu došlo k prvnímu setkání zástupců občanů naší obce 6. května 1945, za účasti: za KSČ pánů Kotouče a Šitlera, za Sokol Lemfeld a Líbal, za Stranu sociální demokracie Stříbrský a Kšanda, za zemědělce pan Nekvapil, učitel Novotný a pan Bareš. Po projednání událostí dochází ke zvolení předsedy Místního národního výboru (MNV), kterým byl zvolen Josef Šitler a následovala další jednání, které se týkala zajištění národního majetku, ochránit soukromý majetek a celkově se postarat o dodržování pořádku v obci. Dne 14. května, po jakési opadnutí euforie přichází opět realita každodenních dnů a místním rozhlasem byla pronesena výzva, aby lidé po uplynulých dnech veselí z osvobození nastoupili zpět na svá původní pracoviště a zejména byl dán důraz na zajištění zemědělských prací, kdy v některých místech byli polní práce opožděné a mnohdy samotná setba byla zničena.

Prosperující všeobecný růst obce z předválečných let zaznamenal v tomto období znatelné zbrzdění až dalo by se říci zcela útlum. V oblasti stavebního rozvoje a nových stavebních etap v obci nebylo z počátku žádné, o čemž vypovídají prameny, které se o žádných nezmiňují. Nejaktuálnějším a prvořadým problémem bylo likvidace následků války a především následků z třech popsanych leteckých náletů. Na tyto práce byli zpočátku nasazení němečtí zajatci, ale protože však v červnu 1945 byli tito zajatci odvoláni, chopili se iniciativy občané sami. Ze strany MNV byla dne 28. června a dále 17. července učiněna

výzva, kterou byla nařízena pracovní povinnost všem mužům od 16 let věku na odklizení trosek. Tři dny se pracovalo na odklizení trosek, zahrabávání zákopových krytů a kráterů po bombách. Byla upravena ulice k Husovu, prostranství v sadě u pomníku padlých a zaházeny četné zákopy a celkově zahlazeny stopy po náletech.

V tomto roce byla vyhlášena akce 100.000 hodin pro obnovení republiky. Muži odpracovali 7.389 hodin a ženy 2.684 hodin. V obci Svítkov byla v rámci této akce postavena např. čekárna na železniční zastávce a nový plot na hřbitově, jelikož po náletu v roce 1944 nebylo místo pro oběti. Za materiál posloužili cihly z leteckých náletů poškozeného Kamenného Dvora, na jejichž dopravu posloužily dva zapůjčené automobily z pardubického Akciového pivovaru. Dále 14. května byla místním rozhlasem pronesena další výzva, aby lidé po uplynulých dnech veselí z osvobození nastoupili zpět na svá původní pracoviště a zejména byl dán důraz na zajištění zemědělských prací, kdy v některých místech byli polní práce opožděné a mnohdy samotná setba byla zničena. Po šesti letech přísného zatemnění a tmy v ulicích, bylo v obci opět rozsvíceno pouliční osvětlení.

Na jednání MNV roku 1946 byl dán návrh na postavení pomníků u hrobu sovětských vojáků, které zhotovil místní občan pan Dařbuján.

Z pohledu statistiky počtu obyvatel v obci bylo zaznamenáno úbytek obyvatelstva a to z několika příčin. Jednak se jednalo o několik obětí násilných smrtí, obětí řádění německých státních složek, kterými byl například Luděk Matura, činný ve skupinách Valčíkových, Bartošových a Tolarových, který byl za svou činnost dne 2. července 1942 zastřelen nacisty na tehdejší popravě Zámečku v Pardubicích. Ne náhodou se jednalo o syna Bedřicha Matury (nar. 1885) popisovaného jako statečný muž a český vlastenec, který dokonale hovořil a psal německy, takže mohl pomáhat Čechům při psaní žádostí německým úřadům. Další jeho aktivitou byly kurzy němčiny pro obchodníky a zaměstnance protektorátních úřadů, které vedl ve zdejší hostinci U Nováků na Přerovsku a stejně tak vyučoval přímo na stanici zdejší příslušníky četnické stanice německý jazyk. Pomáhal jim úřadovat německy, ale současně je i vzdělával po stránce politické a celkově dokázal využít svítkovských četníků jako pomocníků v odbojové činnosti proti Němcům.

Dále se jednalo o oběti války z řad pracujících občanů a z řad neukojené zvědavosti místní dětské populace. Koncem května dorazila do obce neradostná zpráva, a sice o místním občanu Pavlovi Čermákoví, který byl ke konci války Němci nuceně nasazen na zákopové práce, ale prchl k partyzánům. Dle zprávy byl později ještě s několika druhy chycen Němci,

vězněn tři dny kdesi v kostele na Olomoucku a nakonec umučen⁷³. Rodiče později obdrželi válečné vyznamenání in memoriam. Nemálo práce bylo spojeno s vyhledáváním a ničením nevybuchlé munice, které se na pozemcích obce a na okolních polích nacházelo v nemalém množství a vlastní vojenská správa měla s tímto množstvím problémy. Nic nepomohlo nabádání k opatrnosti doma a ve škole, chlapecká zvědavost bývá větší a je však vykoupena zraněním a někdy i životem. Jedním takovým byl místní školák Borovička, který následkem výbuchu munice utrpěl úraz a byl zmrzačen na celém těle. Další událost se stala 23. června 1947, kdy tři místní chlapci našli nevybuchlou municí nedaleko hřbitova ve Svítkově (v prostoru dnes již zaniklé vojenské střelnice, zřejmě z doby první republiky) a snad ji vložili do ohničku. Následný výbuch usmrtil tehdy osmiletého žáka místní školy. Ostatní, protože byli od exploze dále, vyvázli s lehčím zraněním nebo nebyli zraněni vůbec. K těmto náhodným nálezům nevybuchlé munice a následným úrazům docházelo poměrně častěji ještě v i pozdějších letech.

V poslední řadě se jednalo o úbytek podstatně větší a citelný. V tomto roce dochází rovněž k úbytku obyvatel a v důsledku jejich dobrovolných odchodů do opuštěného pohraničí „vstříc k lepším zítřkům“. Z roku 1946 je evidováno asi 300 svítkovských občanů a roku následujícího již dalších 500 občanů. V tomto roce (1947) bylo v obci provedeno sčítání obyvatel s výsledkem 2.112 obyvatel, z toho 1.030 mužů a 1.082 žen. V roce následujícím, tedy 1948 byl vyhotoven nový seznam voličů, který vykazoval 1.644 osob s volebním právem v obci.

Rokem 1948 opět započala stavební aktivita a činnost v obci, tedy jen upřesňuji cca 3 roky od konce druhé světové války. Tuto prodlevu lze celkem s jistotou přičítat vzpomínání se ze škod způsobené druhou světovou válkou a odstraňování jejich důsledků. Svou nemalou roli tu sehrálo i nové poválečné rozdělení moci v „novém“ Československu, vyvrcholené a zakončené únorovým převrácením roku 1948. „Shrnutí bych to slovy, na rozvoj a výstavbu nebyl čas, boj o místa a agitace měla přednost“.

Tohoto roku vychází z jednání závodních rad námět na postavení měšťanské školy při Habrmanově škole, což by ulehčilo školám v Pardubicích a žactvo by tak získalo nesporné výhody. Na žádost obvodní rady dochází k rozšíření peronu na zastávce ČSD. Současně nám počínaje tímto rokem vstupuje na scénu první efekt nově stanoveného budovatelského programu a plánů striktního socialistického zřízení. Při přípravě pětiletého plánu byla hlášena

⁷³ Pamětní kniha obce Svítkovské – rozsah 1851-1964, str. 358., fond Státního okresního archivu v Pardubicích.

potřeba nových 62 bytových jednotek a stavba nové hasičské zbrojnice v obci. V květnu v rámci oslav osvobození byl nově otevřen most mezi Svítkovem a Rosicemi nad Labem.

Rozjíždí se i výstavba samostatných rodinných domů a MNV byla povolena výstavba šesti rodinných domů na parcele katastrálním pozemku č. 672 ve Svítkově. Ve věci rodinných domů proběhla kontrola čísel popisných v obci, na základě které byla zrušena čísla 28, 29, 76, 196, 242 a 300 z důvodů, že tyto domy byly za okupace vybombardovány do základu a zcela zničeny. Dále obvodní rada rozhodla o přejmenování současných ulic a sice jak píše kronikář obce v rámci celých Pardubic. Ulice Havlíčkova byla přejmenována na Družstevní, Hřbitovní na Ke Střelnici, Husova na Kostnickou, Komenského na Křemenskou, Palackého na Rosickou a ulice Přerovská nově na ulici Přeloučskou. Jak je i z názvů nových ulic zcela patrné, hlavním smyslem celé této „akce“ bylo především vytlačení významných historických osobností, které se ne zcela hodily do prosazované ideologie Komunistického strany a jejich morálních hodnot a naopak vyzdvižení hodnot pod jejich taktovkou, tedy budovatelských (ulice Družstevní), s tematikou obrany národa (Ke Střelnici) atd. Zde je ještě nutno dodat, že každý nový navržený název podléhal důslednému schvalovacímu procesu na příslušných MNV a nadřízených ONV. O popisované době, systému výstavby, schvalovacích procesech vypovídá poslední zápis v kronice obce datovaný do 1948, v kterém sděluje, že rada obce projednala nové otevření prodejny textilu v bývalém obchodě pana Jegrmana č.p. 153 a v listopadu 1948 k převzetí hrobů Rudoarmějců a zasazení lípy Klementa Gotwalda v místním parku společně s uspořádáním vzpomínkové akce.

Píše se rok 1949 a důležitou informací a správním působení obce byla změna organizačního řádu ze dne 23. června, dle kterého dochází k sloučení Okresního národního výboru a Místního národního výboru v jeden celek s názvem Jednotný národní výbor v Pardubicích, který začal spravovat celý okres Pardubice. Území „Velkých Pardubic“ bylo rozděleno na jednotlivé obvody s ustanovenými obvodními radami. Svítkov, Přerovsko a obec Popkovice byly sloučeny a v obvodové radě byly zastoupeny všechny složky zástupců z původních jednotlivých obcí (částím obcí). Všichni zvolení členové obvodní rady zvolili slavnostní slib do rukou předsedy Josefa Šitlera.

Rokem 1950 nám do dění v obci na dlouhá léta vstupují Jednotná zemědělská družstva (JZD), a o záměru informoval (přesněji řečeno oznámil) předseda obvodní rady J. Šitler sestavení přípravného výboru JZD Svítkov, který jak uvádí kronikář obce: „*začal pracovat mezi zemědělci*“. O této poslední a pro nezasvěcené strohé větě kronikáře lze tušit (i historický podložený) všeobecné problémy s touto první kolektivizací a pokusy o společné

„hospodaření“. Že nebylo ani zde vše v pořádku vypovídá i následný zápis: „*Vzhledem k problémům ve vedení družstva byl o něco později předsedou ustanoven (samotný) předseda obvodové rady J. Šitler*“⁷⁴ a objevují se i finanční potíže. Jsou svolány dobrovolné brigády, je připraven žňový plán a byly ustanoveny potřebné hlídky společně se členy hasičského sboru. V souvislosti s touto „dobrovolnou“ kolektivizací byla na statek pana Pelikána uvalena národní správa a později v následujícím roce tuto usedlost definitivně přebírá JZD.

Tohoto roku se současně jednalo na Obvodové radě s MUDr. Šerfem o založení zdravotního střediska, kdy by mohla být zřízena i poradna pro matky a kojence a také zubní ordinace. V roce 1952 bylo tedy na podzim v Kostnické ulici č.p. 583 zdravotní středisko otevřeno a prvním místním lékařem byl jmenován MUDr. Josef Krupka z Pardubic. Denní návštěvnost tehdy byla mezi 70 - 75 pacienty. Toto středisko zajišťovalo zdravotní péči také pro občany Popkovic, Starý Čívce, Srnojedy, Lány na Důlku a Opočinek. V roce 1953 se toto středisko přestěhovalo do nové budovy u parku. Již jen pro zajímavost, ale zcela určitě údaj vypovídající o důležitosti tohoto střediska a ne náhodou umístěného ve Svítkově, v roce 1962 zde bylo kvůli chřipkové epidemii ošetřeno denně 150 místních občanů.

Zajímavější informací z roku 1951 z hlediska utvoření pohledu na stále vzrůstající a zmáhající se obec, tentokrát po stránce silničního spojení a dostupnosti s přílehlými Pardubicemi, je zápis z dění obce, v kterém Obvodní rada doporučila JNV v Pardubicích, aby z bezpečnostní důvodů byla schválena jednosměrná jízda v ulicích Pardubické, Hradčanské a U sokolovny vzhledem k bezpečnému průjezdu autobusů Komunálních podniků Pardubice. Z výše uvedené vyplývá, že v rámci zlepšení dostupnosti byl tohoto roku Svítkov spojen s jakousi místní hromadnou dopravou (MHD) v centrem Pardubic. Jednalo se o typy o typy autobusů Škody 706 RO a o malou Pragu RND, které v této době vlastnil Dopravní komunální podnik města Pardubic⁷⁵, které byly nasazeny lince (později označená jako číslo 2) na trase Slovany – střed města – Popkovic – Svítkov, škola. Zde bych chtěl vypíchnout, že

⁷⁴ SOKA Pardubice, fond Obecní úřad Svítkov, Pamětní kniha obce svítkovské, rozsah 1851-1964, s. 350

⁷⁵ 1. duben 1950 je dnem založení Dopravního komunálního podniku města Pardubic. Tento podnik, z jehož názvu během dvou příštích let vymizelo dle státních direktiv slovo „komunální“, měl prvotní úkol vybudovat a provozovat síť trolejbusových linek. První týdny a měsíce autobusového provozu byly velmi krušné. Vždyť podnik na linku vypravoval všechna svá vozidla! Nejednou se stalo, že některý z autobusů Škoda 706 RO, ač zcela nových, nemohl kvůli poruše na trať. Pak prostě spoje uvedené v jízdním řádu nevyjely všechny. A je znám i případ, kdy linka musela na pár dní přerušit svůj provoz úplně. Provozu sice trochu pomohlo zakoupení jedné ojeté Tatry 24 z Olomouce, ale ta byla dvacet let stará a byla určena spíše pro účely stavební než dopravní. Dostupné z: <http://www.dpmp.cz/historie-verejne-dopravy-v-pardubicich-a-okoli/>

již druhou linkou, tedy zcela v začátcích hromadné dopravy, byl propojen Svítkov s centrem Pardubic. Z dalších dostupných zdrojů je možné se dozvědět, že k vlastním přípravám výstavby trolejbusové sítě došlo již v listopadu 1945, kdy Východočeské elektrárny zpracovaly velkorysou studii pro vybudování trolejbusové dopravy. V prvních dvou etapách byly navrženy tři okružní a dvě meziměstské trolejbusové linky a jednou z nich byla plánovaná linka: nádraží – Skřivánek - Na Zavadilce – letiště – Popkovice – Svítkov – PARAMO – Palackého – nádraží. Roku 1953 došlo na svítkovské autobusové lince k nutnému posílení provozu a počínaje rokem následujícím zajíždí do Svítkova natrvalo pravidelná linka číslo 4, a to v úseku Svítkov – Dukla vozovna – divadlo. Proč o této zcela určitě významné události z dění obce, tedy o zahájení provozu MHD kronikář obce mlčí a jedinou stručnou zmínku lze nalézt až v části z roku 1957: „*spojení mezi Pardubicemi a Svítkovem zajišťuje Dopravní Pardubice*“⁷⁶, se mi nepodařilo zjistit.

Na tuto dopravní situaci navazuje i znatelný přírůstek motorových vozidel v obce. Dle informací ze svítkovské kroniky bylo rokem 1956 v obci evidováno: 29 motocyklů, 16 automobilů, 7 motocyklů – pionýrů. Z pohledu statistiky obyvatel lze uvést, že v tomto roce bylo v obci evidováno následující:

- počet občanů obce: 3.540 (z toho 1.540 mužů a 2.000 žen)
- narodilo se: 47 dětí (26 chlapců a 21 děvčat)
- zemřelo: 47 osob (přirozenou smrtí 28, zákeřnou 18 – TBC, Obrna a 1 osoba sebevraždou)

Počínaje druhou polovinou 50. let 20. století opět začíná stavební „osvěta“ v obce a roku 1956 bylo v obci postaveno několik nových rodinných domů, byla postavena nová mateřská školka v části Přerovsko (věnovaná paní Melánii Havelkovou pro potřeby školky), probíhají adaptace, přestavby v počtu 46 staveb domů, byla jednáno o opravách silnice v Kostnické ulici, kde měla být provedena živičná vozovka v délce 450 metrů, byl vybudován plochodrážní stadión, byla provedena rekonstrukce osvětlení v obci, postavení dostihových stájí pro státní hřebčín v Nemošicích, které byly umístěny vedle morušového háje (do dnes místní ulice s názvem U moruší). Dochází k plánované výsadbě stromů v ulicích obce v počtu 220 ks. Roku 1957 byla otevřena nová silnice s názvem Školní, roku 1959 až 1960 získala obec 12 bytových jednotek ve státní výstavbě, dalších 12 v družstevní výstavbě, 18 postavil závod RAMO a 6 jednotek ZVAK, které budou postaveny v prostoru před školu (zájemci

⁷⁶ SOKA Pardubice, fond Obecní úřad Svítkov, Pamětní kniha obce svítkovské, rozsah 1851-1964, s. 356

o byty si je staví svépomocí). V období roku 1961 nán vstupuje do obce období počátků plynofikace a bylo započato se stavbami redukčních stanic na plynu akci „Z“.

Tohoto roku rovněž na vždy mizí známý a oblíbený kopeček zvaný „Klapčák“ (umístěn v sousedství hostince U Klapků, v části Přerovsko), kde hlavně děti trávily své volné chvíle a kde vyrůstalo mnoho mladých svítkovských sportovců. Tento kopec byl zrušen terénní úpravou pro vybudování vlečky do závodu RAMO a postavením rodinného domu. Jak poznamenává kronikář obce: *„tímto změnila svou tvář jedna z významných lokalit obce a občané, kteří tam vyrůstali, mohou pouze vzpomínat“*⁷⁷. Dalšími změnami na tváři obce bylo vybudování nové asfaltové silnice směrem od lesa ke škole a na okraji vzniklý nový dvoupatrový dům, který staví zaměstnanci n. p. RAMO.

V oblasti samostatného podnikání v obci, v době předválečné tak hojně v obci rozšířené, jsou evidovány k roku 1957 v soukromých rukou pouze Holičství a kadeřnictví Antonín Zikmund a Hodinářství pana Lacmana. *Další soukromé podniky v obci již nejsou*⁷⁸. S tímto závěrem však nelze souhlasit a patrně zde kronikář nebral v úvahu i samostatné živnostenské podnikání, jelikož v následujících letech je možné se dočíst o oznámení ukončení živnosti zahradnictví pana Klimpla (přebírá JZD), roku 1958 ohlášení ukončení živnosti Antonína Beneše z Kostnické ulice, roku 1960 na žádost pana Václavíka zrušena klempířská živnost, roku 1961 uzavřena soukromá holírna pana Hodka na Přerovsku a dalších. Zajímavá je rovněž nenápadná část týkající se převzetí zdejšího léta známého mlýna (mlynář Antonín Foll) zápisem ze dne 6. května 1960, dle kterého oznámil finanční odbor rady ONV převod budovy č.p. 7, mlýna, dílny, prádelny i s příslušnými pozemky do vlastnictví MNV.

Jak dále uvádí kronikář obce *„Občanskou vybavenost“* dále tvoří čtyři obchody s potravinami, dvě mlékárny, tři řeznictví, jedna prodejna železa a nádobí, jeden obchod s textilem, jedna cukrárna, jedna chemodroga, tři prodejny novin a tabáku a jedno holičství a kadeřnictví, vše však již pevně pod patronací místního MNV. K jakési „plánované“ kontrole MNV bylo průběžně pokračováno, a od 1. ledna přebíral MNV do své správy kino LETKA (dříve Biograf válečných invalidů), který je umístěn v budově Steklých a průměrná návštěva jednoho představení je 120 osob.

V případě hostinců a podobných zařízení v předchozích obdobích v obci tak rozšířených, lze s odstupem již cca 15 let od konce války sledovat zcela jednoznačný úbytek.

⁷⁷ SOKA Pardubice, fond Obecní úřad Svítkov, Pamětní kniha obce svítkovské, rozsah 1851-1964, s. 358

⁷⁸ SOKA Pardubice, fond Obecní úřad Svítkov, Pamětní kniha obce svítkovské, rozsah 1851-1964, s. 360.

Tento pokles ne přímo uvedený kronikářem, a nebo pro laiky ne násilným způsobem v jeho zápisech, ale po prostudování zápisů zcela patrný a čitelný „mezi řádky“. Tak například roku 1956 „v bývalém Družstevním domě (dříve hostinec U Popperů), po zrušení hostinské činnosti, byla vybudována vzorná tělocvična Jiskra RAMO“⁷⁹. Dále stručný zápis z roku 1957, „Hostinec U Havránků začal sloužit jako sklad“ a o známé a hojně navštěvované letní restauraci pan Khaina se již prameny nezmiňují vůbec. O této neuspokojivé situaci, tohoto faktu v oblasti pohostinství si všímá i kronikář v obci ve svém zápise datovaném 1962. Pro celkové dokreslení situace v obci je nutné doplnit, že v obci bývalo celkem sedm hostinců a jeden po druhém byly zrušeny. Tato situace začala již vybombardováním hostince U Pohlů v roce 1944, dále po roce 1945 byl zrušen hostinec U Trojice, dále byl zrušen výše jmenovaný hostinec U Popperů, ačkoliv byl hostinec U Havránků adaptován nenašel se „vhodný“ vedoucí a zařízení se stalo školní družinou a stejně tak byla obdobná situace v hostinci Na špici, kde rovněž nebyl vhodný vedoucí. Zůstával hostinec U Steklých, kde byla prováděna blíže nespecifikovaná „změna“ a Osvětová beseda (dříve U Klapků) se svým společenským sálem.

Výše uvedenou popsanou vzniklou situaci bych shrnul jako důsledek především cílené likvidace živnostníků a jejich zabavování majetku ve prospěch státu (v zastoupení MNV a dalších navazujících organizací) a ne vždy se doposud úspěšné a zavedení hospodské podnikání dařilo udržet. Rozhodně vzniklá situace nelze přičíst nezájmu obyvatel nebo snad vlivem úbytku obyvatel v obci, spíše naopak, jak je i možno vidět na níže uvedeném přehledu.

Rok	1930	1950	1961	1970	1980
Počet domů	297	483	875	780	782
Počet obyvatel	2044	2212	3346	3146	2981

Tabulka č. 3 – Přehled počtu domů a obyvatel v letech 1930 – 1980

Období roku 1963 je z pohledu historicko-geografického vývoje a změny krajiny obce Svítkova významný především tím, že po dlouhých úvahách, plánech a odkladech bylo započato s regulací toku řeky Labe, resp. narovnění současného koryta. Stavba bylo realizována přes pozemky místního hospodáře pana Motyčky, a přes pozemky místního JZD. Více o této stavbě pojednávám v kapitole následující 7.3. Regulace Labe.

⁷⁹ SOKA Pardubice, fond Obecní úřad Svítkov, Pamětní kniha obce svítkovské, rozsah 1851-1964, s. 360.

Z pohledu kulturního vyžití místních obyvatel, bych i zde v této kapitole, stejně jako v předchozích, rád alespoň ve stručnosti uvedl několik důležitých událostí, založené sportovní spolky a kulturní organizace z dění obce.

Konec války roku 1945 a zmírnění utrpení z války přiměla občany Svítkova k uspořádání četných dobrovolných sbírek, které vynesli ve své době nemalý obnos. Dne 14. května 1945 bylo vybráno ve prospěch Československého červeného kříže částka ve výši 50.000 Kč, 17. června ve prospěch „Masné ligy“ částka 15.481,20 Kč, 26. června ve prospěch Politickým vězňům částka 35.595,- Kč, 23. září sbírka ve prospěch Lidic a Vyškovu ve výši 19.511 Kč, která byla Místním národním výborem doplněna na rovných 20.000 Kč a rozdělena mezi Lidic a Vyškov. Dne 22. října to byla další sbírka, tentokrát ve prospěch Slovenska s vybranou částkou 18.240 Kč a sbírka tzv. sociální pomoci uskutečněná 9. prosince 1945 s vybranou částkou ve výši 4.500 Kč. Rovněž členové Tělovýchovné jednoty Sokol učinily sbírku sociální pomoci a vybraná částka ve výši 2.918 Kč byla učena pro lidi postižené válkou.

Dne 1. prosince 1950 došlo k sloučení TJ Sokol Svítkov s TJ Sokol RAMO Pardubice a nový název byl ustanoven na Jednota Sokol Ramo. Současně byla v obci založena místní skupina Československého červeného kříže v počtu 160 členů ze Svítkova, Popkovic, Srnojed, Lány na Důlku, Starých Čivic, Barchov a Dubany a jeho prvním předsedou byl zvolen Bedřich Kuťák. Na obvodní radě byl projednávána žádost o propůjčení čestného názvu Národní škola Zdeňka Nejedlého, což bylo schváleno a počínaje rokem 1954 byl změněn název místní školy na Národní škola akademika Zdeňka Nejedlého ve Svítkově. Toto popisované období je ve znamení především kulturního dění v patronaci MNV a socialistický přijatelných akcí. Jednalo se tedy například o tzv. Pochody míru, v Osvětové besedě oslav Mezinárodních dnů žen (MDŽ), činnosti ZO Svazarmu ve Svítkově, spolku chovatelů. Koncem 50 let to bylo především velká spousta různých osvětových besed ve spolupráci s dalšími organizacemi v oblasti zemědělství, různé exkurze, zdravotních přednášek, schůzí u příležitosti VŘSR a dalších propagačních akcí. Za zajímavost lze uvést v období od 26. ledna 1961 začal v obci divadelní festival za účasti mnoha místního a okolních divadelních spolků. K 12. června 1960 došlo ke sloučení obcí Svítkova a Popkovic a vytvoření jedné obce Svítkov s jedním národním výborem. K tomuto sloučení došlo po společných jednáních představitelů obou obcí a dne 24. června se konala ustavující schůze MNV, aby zvolila nový národní výbor na období čtyř let. Počínaje 1. lednem 1961 dochází

rovněž k sloučení také družstva Svítkov a Popkovice s družstvem Srnojedy, Lány na Důlku, Opočíněk, Staré Čívce s jedním názvem Družba.

V obci dochází také v průběhu let k různým úrazům občanů, nehodám, poškozením i požárům. Za jistou zajímavost lze uvést událost v dnešní době z pohledu současného dění v obci za přinejmenším zvláštní, a sice zápisem z roku 1956, kdy došlo v obci k poškození elektrického vedení, které přerazila „*tanková jednotka*“ !. Za stále pokračující neblahé události, lze uvést i stále povodně způsobené vylitím nedalekého Labe ze svého koryta, dotýkající se však již především polností a cest v přímém sousedství Labe.



Obrázek 22 - Vylití Labe z koryta

7.2. Sportovní stadion ploché dráhy ve Svítkově (Zlatá přilba- historie, kartografické vyobrazení)

Jedním z míst, které zasáhly do dalšího utváření krajiny v okolí obce Svítkova, ale rovněž po stránce kulturního využití a zásadního vzestupu do té doby tuctové a běžné obce, nově v celosvětovém povědomí, byla výstavba plochodrážního stadionu a na něm konaného celosvětově uznávaného závodu motocyklů nazvaného Zlatá přilba.

Z pohledu stručné historie tohoto závodu a především místa konání závodu před zbudováním tzv. svítkovského oválu, je nutné uvést, že motocyklové závody na ploché dráze začaly v Pardubicích na travnaté ploše dostihového závodiště na sklonku dvacátých let 20. století, významnými nadšenci motocyklů pány Hladěnou⁸⁰ a Trnkou. Následně poté, 29. září 1929 zde byl Východočeským autoklubem uspořádán první ročník Zlaté přilby ČSR (název i netradiční trofej vymysleli rovněž oba výše zmínění průkopníci). První Zlatou

⁸⁰ František Hladěna: motocyklový závodník legenda protifašistického odboje v Pardubicích. Sportovní založení ho přivedlo do závodu na výrobu motocyklů zn. JMP v Pardubicích, pozdější Grizzly, kde působil jako zajížděč, závodní jezdec a také zástupce firmy. Patřil k organizátorům prvních plochodrážních závodů Memoriál Jiřího Kristiána z Lobkovic. V období okupace hned po setkání parašutistů r. 1941 přivezl ze Senice na Poděbradsku svým autem radiostanici, výzbroj a padáky Alfréda Bartoše a Jiřího Poláčka. Bartošovi nabídl i svůj byt na dnešní třídě Míru čp. 108. Když byl prozrazen Josef Valčík, podal Hladěna pardubickému gestapu jeho zmatečný popis. Zatklí ho ráno 20. 6. 1942 a při nelidském výslechu na gestapu zvolil dobrovolnou smrt - vyskočil z otevřeného okna v nejvyšším patře budovy dnešního okresního úřadu na dvůr a zlomil si spodinu lebeční a páteř. Ve 12.30 hod. již byl mrtev. Dostupné z: http://parpedie.cz/cti-zaznam.php?id=Frantisek_Hladena&rozc=osobnosti

přilbu⁸¹ v počátcích s výhradně československou účastí vyhrál závodník Zdeněk Pohl, avšak další ročníky už pak měly mezinárodní obsazení a také zahraniční vítěze. Zlatá přilba se jezdila každoročně až do období druhé světové války, kdy byla z nařízení protektorátních úřadů přerušena. Avšak brzy po jejím skončení se na travnatý ovál opět vrátila a první poválečné motocyklové soupeření v roce 1947 sledovalo do té doby rekordních 130 tisíc diváků, kteří nadšeně aplaudovali československému vítězi Hugo Rosákovi. V následujících letech 1949 a 1951 proběhly ještě dva ročníky toho slavného klání, avšak to již bylo v době komunistického ovládnutí Československa a slavný závod postupně upadal, až se přestal konat úplně. Naštěstí počátkem šedesátých let obnovila závod skupina místních nadšenců a v letech 1961 až 1963 se za velkého zájmu publika odjely na původní travnaté ploše dostihového závodiště další tři ročníky. Bohužel však během nich došlo k třem smrtelným úrazům, což nakonec rozhodlo k přemístění závodu na klasický plochodrážní stadion do nedalekého Svítkova, tak jak ho již známe mnozí z nás ze současnosti. Již jen zajímavost, a sice rokem 2016 se Zlatá přilba dočká již svého 68. ročníku a je tedy nejstarším plochodrážním závodem planety a její unikátní vyřazovací systém je považován za nejspravedlivější na světě.

Vrátím-li se k Svítkovu, jak již bylo výše řečeno pro volbu nového plochodrážního stadiónu byla roku 1955 zvolena lokalita Svítkova do té doby pozemky (louky) za kovárnou, trochu možná zvláště hned vedle svítkovského hřbitova. Tato událost byla kronikářem obce zachycena zápisem z období roku 1956 následovně: „*V jihozápadní části obce byl za přispění občanů vybudován nový sportovní stadion TJ Jiskra RAMO a na něm zřízena škvárová dráha pro motocyklové závody*“⁸².

Z pohledu kartografického vyobrazení a o zásahu do rázu krajiny Svítkova jednoznačně vypovídají níže uvedené porovnávací dokumentace z odstupem sta let (období 1. poloviny 19. století a z 2. poloviny 20. století. – 1956)

⁸¹ Zlatá přilba - Je jednou z nejcennějších trofejí plochodrážních závodů na světě. Na její výrobě se za celou historii podílely převážně dvě firmy. Do roku 1951 to byla pardubická klenotnická firma Čeňka Lejhance, v letech 1961 - 1991 šperkařská škola v Turnově. Od roku 1992 trofej opět vyrábí pardubická klenotnická a hodinářská firma Ing. Pavla Lejhance, sídlící na třídě Míru. Každá ze zlatých přileb je unikát, přestože jsou si všechny velmi podobné. Většina z nich je vyrobena ze slitiny mědi a zinku (tombaku), povrch je galvanicky pozlacený. V roce 1992, když byla výroba trofeje navrácena do Pardubic firmě Lejhanec, byla opět po mnoha letech vyrobena ze stříbra. Každá přilba obsahuje šest českých granátů vybroušených do tvaru slz barvy krve, jako vzpomínku na tragicky zesnulé závodníky. Dostupné z: <http://www.vcm-sbirky.cz/zlataprilba/historie.html>

⁸² SOKA Pardubice, fond Obecní úřad Svítkov, Pamětní kniha obce svítkovské, rozsah 1851-1964, s. 362



Obrázek 23 - Kartografické vyobrazení Svítkova⁸³

Závěrem k této podkapitole a k popisovanému tématu je nutno uvést, že toto místo se současně stalo důležitým centrem konání dalších kulturních a společenských akcí v obci, např. místem společných vystoupení zdejších cvičenců, místem zápasů zdejšího fotbalového klubu a fotbalových utkání, srazu auto veteránů, výstavy vojenské techniky především v 50. letech, atd. Toto místo a zdejší stadión přispěl a stále přispívá k obohacení kulturního života a vyžití obyvatel což se jednoznačně přispělo a stále přispívá k zvyšování populace obyvatel obce Svítkova.



Obrázek 24 - Motocyklové závody ve Svítkově

7.3. Regulace Labe (vliv na život a další utváření krajiny v okolí obce Svítkova – přívozy, zaniklé statky, polnosti, kartografické vyobrazení)

Důležitou „událostí“, která měl vliv a utváření krajiny v přilehlém okolí Svítkova a její nevratné změny, byla po dlouhých letech a plánech realizovaná regulace (narovnání) toku řeky Labe, o které bych rád pojednal v této kapitole.

Z historického pohledu se myšlenky využívání vodní toků jako dopravní cesty vede již k prvním pokusům o zlepšení splavnosti toků v českých zemích za císaře Karla IV. Snahy po využití středního Labe jako dopravní cesty evropského významu se dále objevují v 17. století v podání dvorního kupce z Malé Strany Gerharda Leuxa, který se zasazoval o splavnění Labe a Vltavy a sliboval značné povznesení obchodu v Čechách a své projekty, shrnuté v obširných spisech, vyložil roku 1653 císaři Ferdinandovi III. i dvorní komoře. Císař

⁸³ Letecký snímek Svítkova a okolí z roku 1955 s již jasně viditelným vznikajícím plochodrážním stadionem. Převzato: Zpravodaj Městského obvodu Pardubice VI „Pardubická šestka“, číslo 3/2015, čtvrtletník. Vydavatel: Statutární město Pardubice, Městský obvod Pardubice VI., 30.9.2015.

pověřil v roce 1654 opata Krispína k zahájení přípravných prací, ale pro složité politické poměry v zemi se žádného posunu ke zlepšení plavby na Labi nedosáhlo. Dr. A. Rezek píše o Leuxovi v Zapově Česko-moravské kronice: „*S velkou obezřetností a opatrností na první místo položil interes královských statků a ukázal, jak by se dal zvýšit výnos jejich, kdyby z Pardubic, z Poděbrad, z Brandejsa a Přerova všechny plodiny mohly se odvážet do Mělníka, Litoměřic a dále*“⁸⁴. Značného pokroku v úpravách a splavňování českých řek se dosáhlo za vlády Marie Terezie, především po roce 1764, kdy byla ustanovena „navigační komise“, což byl jakýsi odpovědný orgán za plavební a jiné poměry na českých řekách a stavba pevností v Terezíně a v Josefově ukázala potřebu použít i střední Labe, jako dopravní cestu. K dalšímu posunu nastalo po roce 1831, kdy nařídil císař František zahájit přípravné práce a v roce 1840 c.k. zemské ředitelství v Praze dokončilo projekt k splavnění Labe z Hradce Králové do Mělníka. Následně bych již jen ve stručnosti uvedl další důležité ujednání a nařízení, které pomalu, ale jistě směřovaly k skutečně realizované úpravě a regulaci toku Labe. Byl jim například roku 1899 v Pardubicích ustanovený spolek zájemců nazvaný „Středolabský komitét“, který měl značnou zásluhu na přípravě a pozdější realizaci projektů, dále roku 11. 06. 1901 vydaný tzv. vodocestný říšský zákon pod č. 66 ř.z., z návrhu Dr. J. Kaizla, který stanovil nejen program průplavních cest a splavnění řek, ale i regulaci vodních toků. Podle postupného vývoje budování a splavnění „naší“ středolabské cesty postupem doby došlo k rozdělení do několika etap, z kterých jsou pro předmětné popisované období vztahující se k Svítkovu rozhodující etapa v období splavňovacích prací 1919 – 1930, období 1931-1944 a především v období 1963 - dodnes.

Jak již bylo v předchozí kapitole uvedeno první částečnou regulací Labe k předmětnému tématu této práce byla v období 20. a 30. let 20. století a to v úseku železničního mostu v Rosicích nad Labem západním směrem po proudu řeky k místu rosicko – svítkovskému převozu. V následujících letech, tedy i v období válečných let další stavební práce postupně zcela ustaly a prioritou státních úřadů pod správou německých úřadů byly oblasti spojené s válečným hospodářstvím.

Jakousi Renesancí v budování středolabské vodní cesty bylo však vládní usnesení č. 680/1963, podle kterého se měl výrazně zvětšit podíl využívání vodní cesty a do roku 1970 měla být vodní cesta prodloužena až do Pardubic a jeho součástí měla být úprava Labe v trati Srnojedy – Pardubice. Vlastní práce započali až v létech 1963 a znamenali v přehrazení toku Labe v prostorech Rosic nad Labem a již zmiňovaného zdejšího rosického přívozu

⁸⁴ Vodní cesty a plavba 3-4/2006, s. 5.

a narovnání toku řeky Labe přes pozemky místního hospodáře pana Motyčky, jednoho z šesti stále soukromých rolníků v obci, a přes pozemky místního JZD. Jak lze zjistit ze zápisů z kroniky jednalo se o 65 hektarů, které byly odebrány JZD pro úpravu Labe⁸⁵.

Současně tyto zásadní stavební práce znamenaly likvidaci přilehlého statku pana Motyčky a dalších dvou menších domků v majetku statkáře pana Šády. Tento statek a domky včetně přilehlých polností byly státem vykoupěny a dotyčnými byly za obdržené obnosy vystavěny nové domy ve Svítkově. Ačkoliv se může zdát, že popisované místo z období 60 let minulého století je poměrně novodobé a všeobecné paměti Svítkováků, tak opak je pravdou a o těchto domech již v současném období nejsou téměř žádná povědomí. O to více si cením zjištěné fotodokumentace předmětného dnes již neexistujícího statku a stavebních prací nově vznikajícího koryta řeky, poskytnutých pamětníkem panem Zdeňkem Utíkalem ze svého soukromého archívu. V současné době již nejsou o uvedených domech žádné hmatatelné důkazy a pouze lesík borovic zůstal ve stejných místech, jako pozůstatek tohoto krásného prostředí. Zbývá jen dodat, že k Rosicím vedla a v současné době vede přes nový kovový silniční most ze 70. let minulého století a rosický přívoz nám tímto definitivně mizí jak z map, tak i z povědomí občanů. Původní tok a staré koryto Labe připomínají dnes již jen množství velkých slepých ramen řeky Labe, které jsou jasně patrné ze starších mapových podkladů a z leteckého pohledu.



Obrázek 25 - Statek pana Motyčky⁸⁶

⁸⁵ SOKA Pardubice, fond Obecní úřad Svítkov, Pamětní kniha obce svítkovské, rozsah 1851-1964, s. 362.

⁸⁶ Statek pana Motyčky zachycený v době likvidace v roce 1962 a jeho podoba zachycena na obraze potomků pana Motyčky. Fotografie převzaty z soukromého archívu pana Zdeňka Utíkala.



Obrázek 26 - Stavební úprava a vznik nového koryta řeky Labe⁸⁷

⁸⁷ Stavební úprava a vznik nového koryta řeky Labe v místech bývalého statku. Fotografie převzaty ze soukromého archívu pana Zdeňka Utíkala

8. Srovnání popisovaných období

V této kapitole bych se rád věnoval ucelenému srovnání jednotlivých zkoumaných období v souladu se stanoveným cílem této práce a celkovému „zmapování“ vývoje obce po stránce historicko-geografického vývoje a jejich nevratných změn na ráz krajiny.

Vrátíme-li se do roku 1845 (resp. před rok 1845) máme před sebou běžnou a dalo by se říci tuctovou vesnici, jakých bylo v tehdejší mocnářství mnoho. Vesnici, jejichž obyvatelstvo bylo vesměs výhradně zemědělsky zaměřené a obec po katastrální stránce poměrně malou s převážně hospodářskými budovami a k tomu příslušným počtem obyvatel. Tak jako v jiných obcích máme tu typická vesnická povolání, jako jsou mlýn, kovárna, řeznictví, dva místní hostince, jeden obchod se smíšeným zbožím a výčep lihovin, obuvník a krejčí. Mezníkem a zásadní změnou, která vyplynula z mého bádání, byl rok 1845 a tedy vskutku prozíravé pozitivní rozhodnutí představitelů města Pardubic o souhlasu s vedením nového výdobytku tehdejší techniky – železniční dráhy v rámci velkolepého projektu Severní dráhy Rakousko-uherské monarchie přímo Pardubicemi. Tato dráha z Olomouce do Prahy sebou přinesla velký hospodářský rozvoj v oblastech, kterými procházela a jako „přitahující magnet“ zapůsobila na široké okolí, na obyvatelstvo, na živnosti, průmysl s vidinou lepších zisku, prosperity a lepší budoucnosti generace soudobé, tak i té budoucí. Pro utvrzení výše uvedeného mého výsledku bádání a srovnání popisovaných období, lze jednoznačně využít katastrální srovnání obce Svítkov v měřítku jednoho sta let a prokazatelných hodnot⁸⁸. Vezmeme-li v úvahu, že v období 1845 byla úhrnná výměra katastrálního území 282 ha, 31 a, 93 m² a cca o sto let později roku 1948 byla 282 ha, 13 a, 13 m², tedy stejná, ba dokonce menší, tak došlo k zásadním změnám ve všech jednotlivých druzích a účelnosti použití pozemků v obci.

Roku 1845 byla:

- rozloha luk v katastru obce 34 ha, 76 a, v roce 1948 pokles na 29ha, 14a
- rozloha pastvin: 27 ha, 56 a, v roce 1948 **pokles na 9 ha, 48 a**
- rozloha močálů, rybníků: 1 ha, 60 a, v roce 1948 **již není v evidenci žádný !**
- rozloha lesů: 35 ha, 72 a, v roce 1948 **pokles na pouhých 6 ha, 55a, 74 m²**
- rozloha neplodné půdy: 35 a, v roce 1948 **již není v evidenci žádný!**

Současně tu máme i změny v opačném nárůstu a sice:

- 1845 prostory s ovocnými stromy a pd.: 164 ha, 88 a, v roce 1948 již 183 ha, 91 a

⁸⁸ Výpis ze statistiky katastrálního území Svítkov, okres Pardubice, období 1845-1948. SOkA Pardubice.

- 1845 rozloha zahrad: 2 ha, 59 a, v roce 1948 již 20 ha, 31 a !
- 1845 rozloha zastavěné plochy a nádvoří: 2 ha, 36 a, v roce 1948 již 15 ha, 80 a !
- 1845 rozloha řeky, silnice, cesty, dráhy: 12 ha, 47 a, v roce 1948 již 16 ha, 91 a !

Z výše uvedených oficiálních statistických čísel je jednoznačně prokazující, že vlivem uvedené expanze obyvatel, průmyslu, industrializace atd. se nesly a zvyšovali i jejich nároky na bydlení a potřeby. V obci přibýlo rodinných domů a k nim přilehlých zahrad a polí, cest a silnic a to vše na úkor úbytku pastvin, rybníků, lesů a do té doby nevyužité půdy.

Je zde nutno ještě dodat, že i v následujících letech a v podstatě do současnosti je tento stoupající trend stejný a do roku 1964 (stanovený rok v rozmezí této práce) dochází především k nárůstu domů a zastavěné plochy na úkor polí. Z pohledu statistiky a nárůstu počtu domů v obci jsou zde opět jasná čísla, dle kterých v roce 1869 bylo evidováno 55 domů, roku 1900 bylo 78 domů, roku 1930 již 297 a k roku 1961 již 875 domů v obci.

Další období počínaje rokem 1901 až 1945 je tedy ve znamení celkového intenzivního růstu a rozmachu obce. Předchází ryze zemědělsky založená obec s omezenou vazbou na nedaleké město Pardubice (úmyslně piši nedaleké, protože v pozdějších letech to bylo již přilehlá a dokonce se stala součástí – městská část Pardubic) z důvodů městských trhů k prodeji vypěstovaných potravin, využívání služeb nabízejících město, docházky do škol ve městě, tu máme již zcela „novou“ obec nového zaměření. Ačkoliv místní a historicky vázané rolnické - sedlácké rody dále pokračují ve své zemědělské činnosti (např. Šáda, Pelikán, Motyčka, Siruček, Těšík), tak většina obyvatel přechází jednak na dělnické profese s úzkými vazbami na nově vznikající průmysl v Pardubicích, tak i cestou podnikání a vzniku mnoha nových živností v obci, sloužící k utišení potřeb stále vzrůstající populace v obci.

Z pohledu statistických čísel počtu obyvatel je možné zjistit a utvrdit výše uvedené, že zatímco k roku 1900 bylo v obci evidováno 792 občanů, tak již k roku 1947 bylo dle místního sčítání obyvatel evidováno 2.112 obyvatel, o jejichž potřeby se „staralo“ (v období mezi válkami a v prvních poválečných letech) na 99 místních řemeslníků nebo živnostníků a 50 obchodů s různorodým druhem nabízeného zboží.

Tomuto rozmachu dle zjištění nějak razantně nezabránila ani těžké chvíle v průběhu obou válečných světových konfliktů, finančních těžkostí a hospodářských krizí jak v průběhu let válečných tak především v období poválečných a meziválečných.

K poslednímu zpracovávanému období let 1945 až 1964 a jeho srovnání s předcházejícími, lze s jistotou říci, že po zvládnutí a vyrovnání se s útrapami války bylo

v obci znovu navázáno na předválečný růst obce, a to především až v období 60. let. Pod taktovkou socialistického zřízení a jeho činitelů však došlo k razantnímu úbytku až téměř k úplnému potlačení soukromému podnikání v obci, jako např. v oboru pohostinství a kolektivizace soukromých zemědělců pod „záštitu“ zakládání JZD. Tyto živnostníky částečně nahradili podobné zařízení (obchody) avšak již pod hlavičkou státních podniků, organizací apd. Nastává růst obce především v oblasti nově vzniklé infrastruktury, silniční dopravy a snadnější dostupnosti Pardubic. Současně ve Svítkově vyrůstají první více patrové bytové domy stavěné jak jinak než v rámci vyhlášených akcí „Z“, nebo v podání socialistického zřízení známých pěti letých plánů a nejčastěji svépomocí žadatelů.

Dle souhrnných informací z Historického lexikonu obcí České republiky - 1869 – 2005⁸⁹

1) byl v obci evidován uvedený počet obyvatel v následujících letech:

1869	1880	1890	1900	1910	1921	1930	1950	1961
412	524	576	792	1851	1996	2044	2212	3346

2) byl v obci evidován uvedený počet domů v následujících letech:

1869	1880	1890	1900	1910	1921	1930	1950	1961
55	66	67	78	165	214	297	483	875

Při srovnání cíleného zkoumaného období po stránce nevratných změn na ráz krajiny lze z kartografických pramenů a z leteckého snímkování vyčíst obsáhlé změny v rozloze obce a jejího postupného rozšiřování a to bych chtěl zdůraznit převážně východním směrem, tedy stále blíže k nově vzniklým továrním čtvrtím, hlavnímu železničnímu uzlu a k vlastnímu centru Pardubic.



Obrázek 27 - Svítkov v levé části -1. polovina 19. století, v pravé části – 20. století⁹⁰

⁸⁹ Historický lexikon obcí České republiky 1869-2005, Díl I., 1869-2005

⁹⁰ Svítkov v levé části -1. polovina 19. století, v pravé části – 20. století. Zdroj: <https://mapy.cz>

Za zajímavost, kterou bych chtěl zde uvést, a k jehož závěru jsem po prostudování a analyzování všech výše uvedených pramenů došel je skutečnost, že v případě obce Svítkov a k jejímu rozšíření, nedošlo v tomto případě k pohlcení a splnutí ze strany města, jak to v mnoha případech bývá, ale naopak k splnutí a pozdějšímu připojení došlo ze strany rozvíjejícího se Svítkova. Jakási přirozená bariéra – lesní porost (Zelenobranská dubina) byla zachována (v pravé části snímku).

9. Závěr

Na základě výše zkoumaného a zmapovaného historicko-geografického vývoje a jejich nevratných změn na ráz krajiny Svítkova a jeho přilehlého okolí lze konstatovat, že v obdobích stanovených touto prací byl zaznamenán zásadní růst obce a obec zaznamenala velké množství nevratných změn v rázu krajiny a to dá se říci po všech stránkách. Touto prací byly objasněny a zjištěny i nové skutečnosti ve věci vývoje, utváření krajiny a naopak míst zaniklé krajiny a to vše úzce související s každodenním životem zdejších občanů, které osobně považuji z pozice svítkovského rodáka za obrovský přínos do historie obce a k zadanému tématu. Za velký přínos považuji pramen v podání mých osobních návštěv u místního pamětníka, kronikáře obce a především zapáleného „amatérského“ historika v jedné osobě pana Zdeňka Utíkala a jeho „soukromý archiv“ všech možných písemností, dokumentů a fotografií ať už ze své vlastní produkce, tak i léta posháněných a přebraných od občanů obce. Za další „nevyčerpatelný“ zdroj informací, který jsem rovněž využil, tak jako v mé dřívější bakalářské práci, a který bych rád jmenoval, jsou soukromé kroniky z pozůstalosti štáb. strm. Jaroslava Brože. Z pohledu věrohodnosti obou výše uvedených pramenů je hodnotím velice pozitivně, jelikož v tomto případě nedošlo k pouhé citaci dříve zachycených událostí, které mohly být ovlivněny tehdejším socialistickým smýšlením a byly psány na objednávku, ale v případě pana Utíkala se jednalo o prameny – důkazy mnohdy v originálním vydání a průběžně doplňovány jeho autentickými vzpomínkami vázající se k danému tématu. V případě kroniky pana Brože byl tento pramen psán autorem především za účelem zachycení vzpomínek ryze pro své syny, vnuky a jejich děti, a nebyl tedy rovněž psán, v pozdějších letech na objednávku dobových orgánů. Ať ve sbírkách pana Utíkala, tak v uvedené kronice jsem objevil doposud nikde nezveřejněný materiál a fotografie, které se vážou ke Svítkovu a zachycují stav obce dnes již mnohým neznámý a zcela zapomenutý. Neocenitelným podkladem pro mé bádání a současně přeci jen pro ověření a jakési celkové analyzování získaných informací, byly historické, ale i současné kartografické podklady jak z fondů SOKA Pardubice, tak i z volně dostupných internetových zdrojů a statistik.

Celkově je z pramenů jasně viditelné, že obec za uplynulé a zkoumané cca 100 lete období zaznamenala nebývalý růst a stala se důležitým a především vyhledávaným místem pro život, byť v těsném sousedství rafinerie. Již mimo rozmezí této práce bych rád doplnil, že i v současné době 21. století se geografický vývoj obce stále mění a vyvíjí a v souladu s plánovanými přístavem na řece Labe, a jistě ne náhodou v katastru obce Svítkov, se bude vyvíjet i nadále.

Závěrem bych rád konstatoval, že pro mě osobně tato práce znamenala získání nových cenných informací z dění v obci, získání mnohých autentických fotografií z již dávno zaniklých míst v obci, vysvětlila mnohé události z vlastních dějin Svítkova a splnila v úvodu stanovený cíl práce. Věřím, že i pro čtenáře se tato práce stane zajímavou a čtenáři plně ukáže vývoj obce a život zdejších občanů, ale současně zavdává i zamyšlení nad vlivem utváření krajiny a změny krajiny ve vztahu k pokroku, nové technice a průmyslu.

10. Seznam pramenů a literatury

Prameny

Archivy a archivní fondy:

- Státní okresní archiv Pardubice (SOkA Pardubice), fond Obecní úřad Svítkov, Pamětní kniha obce svítkovské, rozsah 1851-1964
- SOkA Pardubice, fond Sbor dobrovolných hasičů Svítkov, Kronika dobrovolného hasičského sboru ve Svítkově
- SOkA Pardubice, fond Národní škola Svítkov, Pamětní kniha školy Habrmanové v Pardubicích, rozsah 1924-1951
- SOkA Pardubice, fond Tělocvičná jednota Sokol Svítkov, Památník Tělocvičné jednoty Sokol ve Svítkově 1919-1947, díl I.
- SOkA Pardubice, fond Tělocvičná jednota Sokol Svítkov, Památník Tělocvičné jednoty Sokol ve Svítkově 1919-1947, díl II.
- SOkA Pardubice, fond Okresní správní komise, kart. 216
- SOkA Pardubice, fond Úřední knihy, Trestní rejstřík 1883 – 1925
- SOkA Pardubice, fond Úřední knihy, Pamětní spisy k dějinám obce - zemědělské spisy 1945-1951
- SOkA Pardubice, fond Spisy, Peněžní sbírky 1945-1949
- SOkA Pardubice, fond Sbírký, Sbírký novin a časopisů 1878-1991
- SOkA Pardubice, fond Sbírký, Sbírký map a plánů

Prameny osobní povahy a jiné:

- Soukromé sbírky pana Zdeňka Utíkala, toho času: Popkovická 45, Srnojedy
- Brož, Jaroslav, Okupace 1938 – 45, Díl I.-1. Vlastní vydání. (Pardubice ?)
- Brož, Jaroslav, Okupace 1938 – 45, Díl I.-2. Vlastní vydání. (Pardubice ?)
- Soukromé sbírky pana Jana Pačese (starší), Přerovská 531, Pardubice - Svítkov.
- Pačes, Jan. *Vliv obou světových válek na život občanů obce Svítkov u Pardubic*. Bakalářská práce, Univerzita Hradec Králové, Filozofická fakulta, Pardubice, 2010.
- JUBILEJNÍ ALMANACH A.F.K. SVÍTKOV, vydáno náklade A.F.K. Svítkov-Pardubice II.1941.

11. Literatura:

- *Pardubická zastavení toulky městem s historickým ohlédnutím.* V roce 2002 vydalo nakladatelství Helios Jiří Razskazov ve spolupráci s Státním archivem v Pardubicích. ISBN 808521111-4.
- Bičík, Zdeněk. *Pardubický 24.srpen 1944*, SBORNÍK č. 3 prací východočeských archivů, ročník III.,1975. 1. vydání. Hradec Králové: Kruh v Hradci Králové pro Státní oblastní archiv v Zámrsku, 1975.
- Bičík, Zdeněk. *Příspěvky k letecké válce ve východních Čechách 1942 – 1945.* SBORNÍK č. 4 prací východočeských archivů, ročník IV, 1978. 1. vydání. Hradec Králové: Kruh v Hradci Králové pro Státní oblastní archiv v Zámrsku, 1978.
- PhDr. Hrubý, Vladimír, aj. *Dějiny Pardubic I. Díl. 1. vyd.* Pardubice: Městský národní výbor v Pardubicích ve spolupráci s Krajským muzeem východních Čech, pracoviště Pardubice, 1990. ISBN 80-900069-1-4.
- Kárník, Zdeněk. *České země v éře první republiky (1918-1938). Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929), díl 1.* Praha: nakladatelství Libri, 2005. ISBN 80-7277-195-7.
- *Retrospektivní Lexicon obcí Československé socialistické republiky 1850-1970.* 1. vydání. Praha: Vydal Federální statistický úřad na základě výsledků sčítání lidu z let 1850-1970, 1978.
- Čižmár, Zeno a Iovlevová, Jana. *Ohlédnutí v čase.* vyd. společnost Paramo, a.s. Nakladatelství Pilot, v.o.s., Pardubice, 2009
- *Vodní cesty a plavba 3-4/2006.* Vydává: Plavba a vodní cesty o.p.s., Praha, ISSN 1211-2232

Články z publikace Zprávy Klubu přátel Pardubicka a z Radničního zpravodaje Pardubice

- Bičík, Zdeněk. *První nálet na Pardubice.* Zprávy Klubu přátel Pardubicka. Vydává: Klub přátel Pardubicka. 1978, ročník 1978, č. 3-4. ISSN 1210-6275.
- Borovec, Petr. *Akciová společnost rafinérie minerálních olejů v Pardubicích ("Fantovka") a její firemní značky.* Zprávy Klubu přátel Pardubicka. Vydává: Klub přátel Pardubicka. 1998, ročník 1998, č. 5-6. ISSN 1210-6275.

- Huňáček, Miloslav. *Nálety na Pardubice*. Zprávy Klubu přátel Pardubicka. Vydává: Klub přátel Pardubicka. 2004, ročník 2004, č. 9-10. ISSN 1210-6275.
- Chvála, Jiří. *Převozy přes Labe na západ od Pardubic*. Zprávy Klubu přátel Pardubicka. Vydává: Klub přátel Pardubicka. 1997, ročník 1997, č. 11-12. ISSN 1210-6275.
- Chvála, Jiří. *Zapomenuté tragédie*. Zprávy Klubu přátel Pardubicka. Vydává: Klub přátel Pardubicka. 2005, ročník 2005, č. 3-4. ISSN 1210-6275.
- *Na bombardování Pardubic nelze zapomenout*. Radniční zpravodaj Pardubice. Vydává: Magistrát města Pardubic spolu s Deníkem východní Čechy. 2008, dvojčíslo: červenec, srpen 2008, č. 7.
- Zpravodaj Městského obvodu Pardubice VI „*Pardubická šestka*“, číslo 3/2015, čtvrtletník. Vydavatel: Statutární město Pardubice, Městský obvod Pardubice VI., 30.9.2015

Internetové zdroje

- Báchor, Evžen. *Pomník pozdním obětem války*. Spolek pro vojenská pietní místa, o.s., dohledatelné: <http://www.vets.estranky.cz/clanky/vpm-okres-pardubice/pardubice>
- Almanach k 80. výročí založení školy. Základní škola Svítkov. Dostupné z http://www.zssvitkov.cz/script/articles.php?menu_id=3&article_id=130
- *Historický lexikon obcí České republiky 1869-2005, Díl I., 1869-2005*, dohledatelné: <https://www.czso.cz/csu/czso/historicky-lexikon-obci-ceske-republiky-2001-8771jn6lu9>
- Zlatá přilba. Dohledatelné: <http://www.vcm-sbirky.cz/zlataprilba/historie.html>
- Dopravní komunální podnik města Pardubice. Dohledatelné: <http://www.dpmp.cz/historie-verejne-dopravy-v-pardubicich-a-okoli/>

12. Seznam příloh

Příloha I. - Svítkov v první polovině 20. století.....	88
Příloha II. - Pomník obětem I. a II. světové války.	89
Příloha III. – Leteckým útokem zničené domy ve Svítkově.....	90
Příloha IV. - Katastrální soupis území Svítkov, okres Pardubice	91
Příloha V. - Orientační plán královského komorního města Pardubic z roku 1903.....	92
Příloha VI. - Orientační plán královského komorního města Pardubic z let 1925 - 1926. Sbírnka map a plánů SOKA Pardubice.	93
Příloha VII. -.....Ukázka reklam na živnosti ve Svítkově z roku 1942 (převzato z JUBILEJNÍ ALMANACH A.F.K. SVÍTKOV z roku 1941).....	94

Příloha I. - Svítkov v první polovině 20. století.



Horní pohlednice zachycuje Svítkov z roku 1914. Za povšimnutí stojí zcela volná, nezastavěná prostranství za pomníkem a sochou Jan Žižky. Na dolní pohlednici je zachycen Svítkov v roce 1924 s již postavenou Habrmanovou obecní školou. V pravé části je vyobrazen Popův hostinec.

(Pohlednice ze soukromé sbírky pana Jana Pačese)

Příloha II. - Pomník obětem I. a II. světové války.



Pomník je umístěn ve veřejném parku ve Svítkově. Horní snímek vzniklý z pohlednice zachycuje podobu pomníku v době jeho vzniku roku 1920. Dolní snímek pomníku zachycuje jeho pozdější podobu s pamětní deskou obětí II. světové války. (Pohlednice ze soukromé sbírky pana Jana Pačese)

Příloha III. – Leteckým útokem zničené domy ve Svítkově.



Na snímcích jsou zachyceny leteckými pumami zasažené domy v textu zmiňované ulice Dlouhé (horní snímek) a zasažený domek rodiny Dytrichových ve Svítkově.

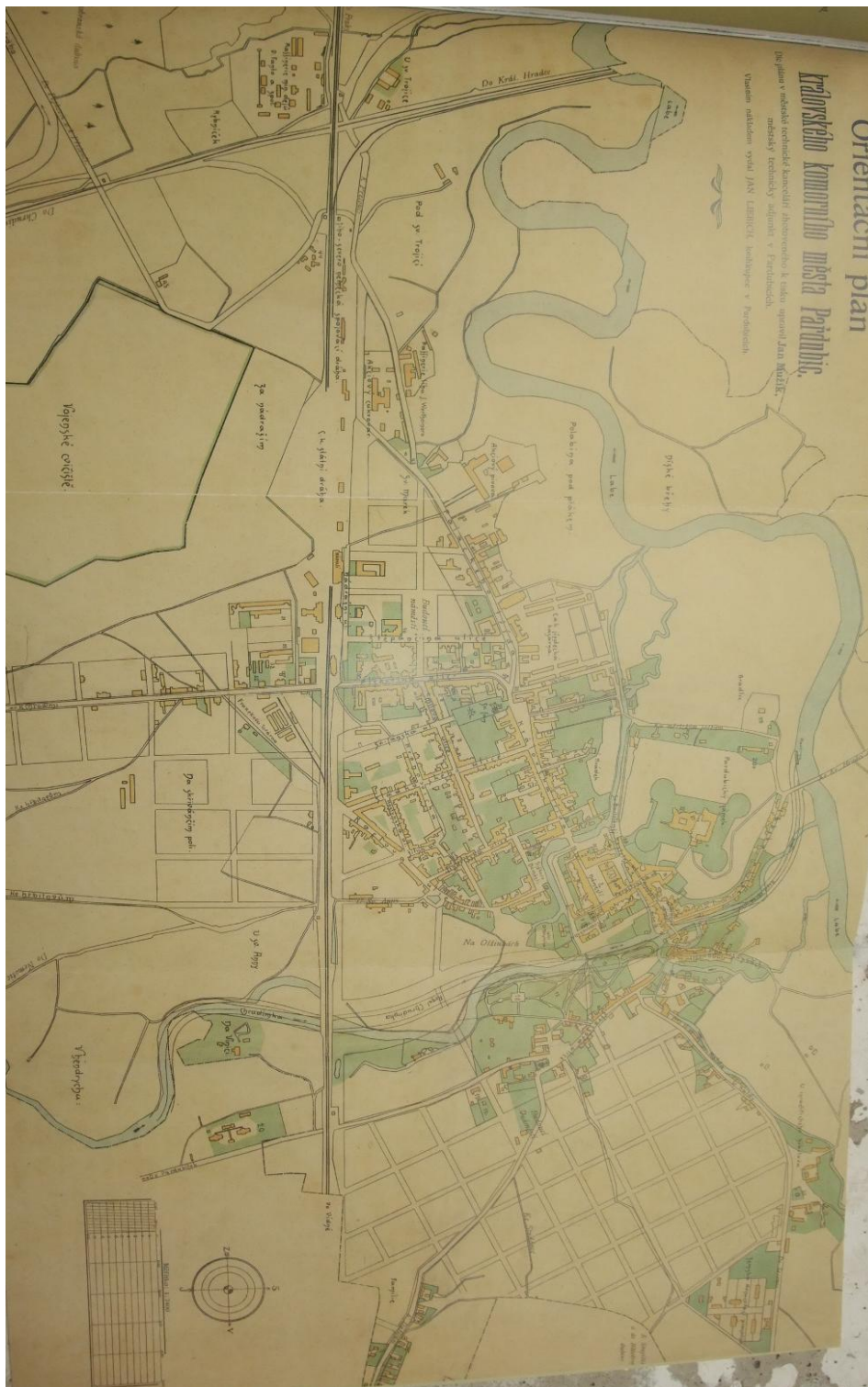
(Fotografie převzatá ze soukromé kroniky p. Jaroslava Brože „*Okupace 1938 – 45, Díl I.-2*“)

Příloha IV. - Katastrální soupis území Svítkov, okres Pardubice

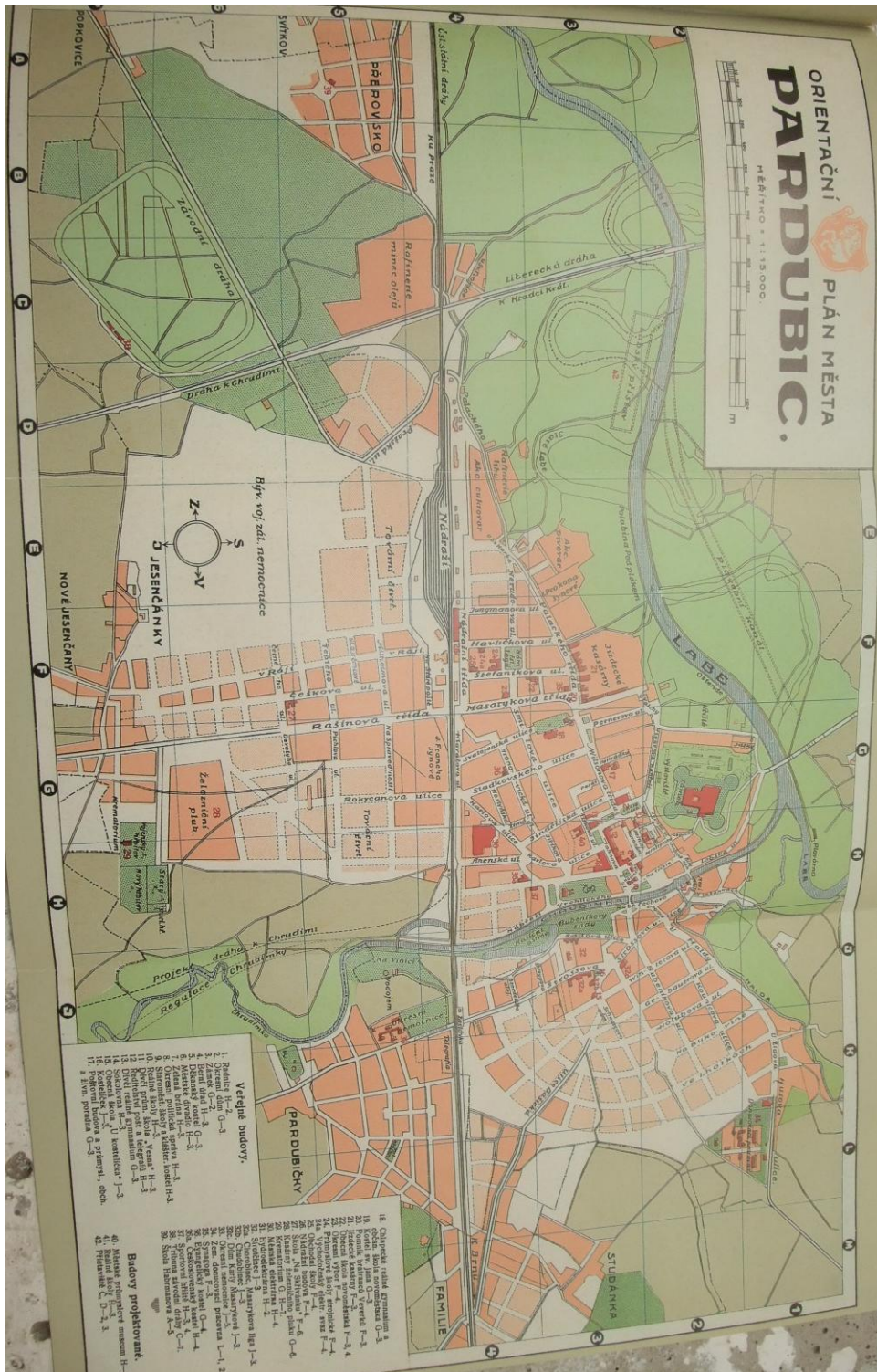
Katastrální území Svítkov		V ý m ě r a						Poznámky
Okres: Pardubice		1845			1948			
Kraj:		ha	a	m ²	ha	a	m ²	
R o l e	role							
	s ovocnými stromy							
	s vinnou révou			6 33				
	střídavě louka							
	střídavě pastvina (úhor)							
	s užitkovým dřívím (požáříště)							
	Celkem:	164	12	17	183	91	53	
L o u k y	louky							
	s ovocnými stromy							
	s užitkovým dřívím							
	Celkem:	34	26	49	29	14	44	
Z a h r a d y	zeleninové							
	ovocné							
	okrasné							
	chmelnice							
	Celkem:	2	59	11	20	31	31	
V í n i c e	vinice							
	s ovocnými stromy							
	s výtěžkem rolí							
	s výtěžkem luk							
	Celkem:							
P a s t v i n y	pastviny							
	s ovocnými stromy							
	s užitkovým dřívím							
	alpy							
	Celkem:	27	56	22	9	41	23	
M o d ř í, j e z e r a a r y b n í k y	rybníky a jezera s rákosem							
	jezera bez rákosu							
	rybníky bez rákosu							
	rašelinisté a slatiny							
	Celkem:	1	59	74				
Celkem zemědělská půda								
L e s y	listnaté							
	vysokokmenné							
	jehličnaté							
	smíšené							
	nízkokmenné							
	palouky							
	křoviny							
	anglické parky							
	lesní a olšová požáříště							
	Celkem:	25	11	59	6	55	74	
Zastavěné plochy a nádvoří								
N e p ř í b ů d n á p ů d a	holé skály							
	kamenné lomy							
	šterkovitě, pískovitě a hlinitě							
	Celkem:	1	21	41				
J i n ě p. p. d. n.	řeky a potoky							
	silnice a cesty							
	dráhy							
	Celkem:	12	47	17	16	91	13	
Ohrnná výměra katastrálního území:		282	31	93	282	13	13	

Příloha V. - Orientační plán královského komorního města Pardubic z roku 1903

Sbírka map a plánů SOkA Pardubice



**Příloha VI. - Orientační plán královského komorního města Pardubic z let 1925 - 1926.
Sbírka map a plánů SOKA Pardubice.**



Příloha VII. - Ukázka reklam na živnosti ve Svítkově z roku 1941 (převzato z JUBILEJNÍ ALMANACH A.F.K. SVÍTKOV z roku 1941)

<p>Běh na 200 m:</p> <ol style="list-style-type: none"> Horák 24,8 vt. Melichar 25,4 vt. Chlebný 25,4 vt. Vozenílek 26,1 vt. Pospíšil B. 26,3 vt. Novák O. 26,7 vt. Novák J. 26,7 vt. Dubec 26,9 vt. Čibulka 27,2 vt. Havránek 30, vt. <p>Běh na 1500 m:</p> <ol style="list-style-type: none"> Vozenílek Jos. 4:32, min. Dušek 4:35,4 min. Mandys 4:36,6 min. Písek 4:39,4 min. Stodola 4:39,4 min. Němec Jos. 4:42, min. Kozielecký 4:43, min. Kafka J. 4:47, min. Janšárek 4:49,5 min. Štěpánek 5:06, min. Petráš 5:12,6 min. Pavlas 5:13, min. Martinec 5:13,2 min. Doležal 5:13,2 min. Cejnar F. 5:14, min. Stodola Jos. 5:15, min. Pospíšil B. 5:15,4 min. Cerný R. 5:18, min. Melichar 5:20, min. Kaválek 5:22, min. Prošek 5:29, min. <p>Běh na 3 km:</p> <ol style="list-style-type: none"> Písek 10:42, min. Němec J. 10:45, min. Piátlí F. 11:07, min. <p>Běh na 5 km:</p> <ol style="list-style-type: none"> Písek 17:09,2 min. <p>Běh na 10 km:</p> <ol style="list-style-type: none"> Písek 36:31, min. Němec J. 37:30, min. <p>Běh na 110 m s překáž.</p> <ol style="list-style-type: none"> Martinec 20,1 vt. Petráš 22, vt. <p>Běh na 200 m s překáž.</p> <ol style="list-style-type: none"> Petráš 29,4 vt. Martinec 	<p><i>Po biografu zastavte se v restauraci U STEKLYCH.</i></p> <p>ANTONÍN ZIKMUND, barvení vlasů, Svítkov.</p> <hr/> <p>ANT. MUSIL, obchod smíšeným zbožím, Pardubice II., Přerovsko 481.</p> <hr/> <p>Trvalé odulace JARKA ŠTĚPNICKÁ, Pardubice-Přerovsko.</p> <hr/> <p>JINDRA VODIČKOVÁ, <i>modistka,</i> SVITKOV.</p> <hr/> <p style="text-align: center;"><i>Jemné dopisní papíry</i></p> <hr/> <p>JOSEF VOŽENÍLEK knihkupectví a papírnictví PARDUBICE II.-SVÍTKOV</p>	<p><i>Kdo chce dobré pivo pít, musí k HAVRANKOVUM jít!</i></p> <p>ANEŽKA MLÁDKOVÁ, obchod uhlím, Svítkov.</p> <hr/> <p>JOS. LIŠKA, obchod pleteným prádlem a punčochami, Svítkov.</p> <hr/> <p>JOSEF LANDSMANN, hodinář, Svítkov č. 226.</p> <hr/> <p>KLIMPLOVO KVĚTINÁŘSTVÍ SVITKOV.</p> <hr/> <p>JOSEF VAŇÁTKO, ovocné stromy a květiny všeho druhu, SVITKOV.</p> <hr/> <p><i>Navštivte jen odborníka!</i> K Á D N E R, kadeřník, Svítkov.</p> <hr/> <p>FR. JIROUT, pánský a dámský krejčí, SVITKOV.</p> <hr/> <p>JOSEF NOVÁK, krejčí, PŘEROVSKO.</p>	<p>Běh na 400 m s překáž.</p> <ol style="list-style-type: none"> Petráš 65, vt. Chlebný 65,4 vt. <p>Všh houli 7,25 kg:</p> <ol style="list-style-type: none"> Přílepký 11,34 m Vomáčka 11,05 m Martinec 10,78 m Máchaš 10,19 m Štupčeky 9,83 m Horák 9,79 m Pospíšil B. 9,59 m Vlašák 9,59 m Kolářský 8,83 m Spal 8,59 m Morávek 8,50 m Starý 8,48 m Chlumec 8,09 m Křenek 7,93 m Tomásek 7,75 m Adámek 7,62 m <p>Hod diskem:</p> <ol style="list-style-type: none"> Martinec 33,35 m Štupčeky 29,93 m Chlumec 29,80 m Vomáčka 29,54 m Rejz 28,72 m Novák O. 28,70 m Melichar 28,30 m Vlašák 28,10 m Tomásek 27,60 m Kolářský 27,55 m Adámek 25,91 m Čibulka 25,84 m Stodola J. 25,63 m Beran 25,28 m Cejnar O. 25,03 m Kučera 24,54 m Petráš 24,20 m Máchaš 23,91 m Cerný R. 23,11 m Morávek J. 22,93 m Marek J. 22,82 m Havránek 22,50 m Spal 22,43 m Morávek B. 22,42 m Pospíšil K. 21,88 m <p>Hod oštěpem:</p> <ol style="list-style-type: none"> Rejz 46,93 m Petráš 42,70 m Martinec 41,70 m Chlumec 39,— m
--	---	---	--

<ol style="list-style-type: none"> Vomáčka 38,83 m Třásk 38,60 m Starý 38,69 m Spal 36,19 m Beran 36,06 m Stodola J. 37,77 m Kolářský 35,35 m Adámek 34,75 m Ditrich 34,40 m Novák O. 33,59 m Mušíl 32,81 m Endrych 31,70 m Cejnar O. 31,25 m Tomásek 30,04 m Havránek 29,50 m Piláš 29,— m Melichar 28,63 m Hvědička 28,63 m Pospíšil B. 28,13 m Kafka M. 27,88 m Dubec 26,65 m <p>Skok daleký:</p> <ol style="list-style-type: none"> Horák 626 cm Novák O. 599 cm Adámek 588 cm Chlebný 584 cm Petráš 583 cm Přílepký 582 cm Vomáčka 582 cm Navrátil 579 cm Pospíšil 571 cm Melichar 566 cm Martinec 565 cm Havránek 564 cm Novák J. 563 cm Novák K. 559 cm Dubec 555 cm Marek J. 554 cm Stodola J. 514 cm Čibulka 532 cm Vozenílek 524 cm Holman 516 cm Stodola Jiří 516 cm Štěpánek 515 cm Marek F. 512 cm Švětlík 511 cm Beran 507 cm <p>Skok vysoký:</p> <ol style="list-style-type: none"> Martinec 166 cm Adámek 165 cm Petráš 164 cm 	<p>FRANT. HRUŠA, pekařství a obchod smíšený. Denně čerstvý chléb. PARDUBICE - PŘEROVSKO.</p> <hr/> <p>„NA ŠPICI“ kdykoliv si zajdeš, veselou společnost tam vždycky najdeš.</p> <hr/> <p>Josef Skala, obchod smíšený, Svítkov.</p> <hr/> <p><i>Levně a dobře nakoupíte u firmy:</i> Josef Nápravník, smíšený obchod, Svítkov.</p> <hr/> <p>K. Morávek, obchod koloniální a pekařství, Svítkov.</p> <hr/> <p>Anna Kořínková, obchod smíšený a galanterie, Svítkov.</p>	<p>Václav Fejfar, řezník a uzenář Svítkov u Pardubic 168</p> <hr/> <p>Obchod koloniální Stanislav KŘÍŽ, Svítkov.</p> <hr/> <p>Parfumerie Fotopotřeby Sanitní zboží Bedřich Kuták, Svítkov</p> <hr/> <p>A. LOKVENC pekařství SVÍTKOV</p>	<ol style="list-style-type: none"> Baran 161 cm Chlebný 160 cm Spal 154 cm Kolářský 150 cm Marek F. 150 cm Vlašák 150 cm Novák O. 150 cm Melichar 145,5 cm Pavlas 145 cm Stodola J. 145 cm Přílepký 145 cm Světlík 145 cm Velimský st. 145 cm Novák J. 145 cm Štěpánek 145 cm Dubec 145 cm Vomáčka 145 cm Morávek B. 145 cm Velimský ml. 143 cm Cerný R. 140 cm Marek J. 140 cm <p>Skok o tyči:</p> <ol style="list-style-type: none"> Chlebný 270 cm Stodola Jos. 252 cm Vomáčka 250 cm Petráš 245 cm Cejnar 225 cm Cerný R. 225 cm Marek J. 210 cm <p>Trojskok:</p> <ol style="list-style-type: none"> Melichar 11,87 m Martinec 11,74 m Adámek 11,22 m Pospíšil B. 11,28 m Petráš 11,18 m Marek J. 10,33 m Stodola Jos. 10,23 m Marek F. 9,94 m Prošek 9,67 m Cejnar F. 9,53 m
---	---	---	---